

SZAKOLCZAI ATTILA

SZEGÉNY JANKÓ PIROSKA

Megsemmisítő eljárás

JANKÓ PIROSKA AZ ÖTVENHATOS IRODALOMBAN

Jankó Piroska neve 1956 után vált ismertté, híressé, sőt hírhedtté, egybe-forrva a Köztársaság téri lincseléssel, annak is egyik legborzalmasabb cselekményével.

A *Fehér könyv* első kötete még az ellene lefolytatott eljárás előtt jelent meg, így a nevét nem említve számolt be a brutális tettről: „Itt vágják ki a szívét a hóhérok Asztalos János honvéd ezredesnek, a munkásmozgalom régi, megbecsült harcosának.”¹

A *Népszabadság* tudósítást közölt az ellene hozott ítéletről. „A Fővárosi Bíróság pénteken hirdetett ítéletet Jankó Piroska bűnügyében. A kuláklány a tárgyaláson sem tagadta, hogy a Köztársaság téren bosszúból szúrt tört a földön fekvő honvéd ezredes mellkasába, hogy utat nyisson a szív kitépéséhez.”²

Hollós Ervin és Lajtai Vera részletesen leírták a cselekményt. A többi résztvevővel együtt őt is csak monogramjával jelölték, ám akkor már minden ötvenhat iránt érdeklődő tudta, kit rejt a J. P. rövidítés. Eszerint: „[...] nekiestek az eszméletlen Papp József ezredesnek, és ordítózza rugdosni kezdték. A tömegből valaki felüvöltött: – Kivenni a szívét! – Az ezredes mellett álló J. P.-nek valaki egy huszonöt centiméter hosszú, három centiméter széles pengéjű, barna famarkolatú tört nyomott a kezébe. Papp kezét-lábát lefogták, J. P. pedig a tört többször az ezredes szívébe döfte. A kifröccsenő vér előntötte J. P. ballonkabátját. Ezután mások Papp ezredes felhasított mellkasát kezdték feszegetni, és a kezükkel igyekeztek az ezredes szívét kitépni. J. P. a színház előtt eldobta a tört, majd hazament. Ahogy ő elmondta: »Én nem maradtam ott tovább, hazamentem és megvacsoráztam.«³

Jankó nevének elhagyásával közli a történetet a fegyveres erők hősi halottainak tiszteletére a 25. évfordulón

kiadott kötet: „Papp József ezredes és Asztalos János ezredes Mező Imrével tartott. Amikor azonban a pártház ka-

1 *Ellenforradalmi erők...* [1956], 19.

2 *Népszabadság*, 1957. március 22.

3 Hollós–Lajtai (1974) 143.

puján fehér zászlóval kiléptek, az ellenforradalmárok gyilkos sortüzet zúdítottak rájuk. Papp József géppisztolysorozattól esett össze. Az ellenforradalmárok kegyetlen brutalitással estek neki a súlyosan sebesült, de még életben lévő embernek. Rárohantak, szívébe törték döftek, mellkasát felhasítva kitépték a szívet, majd lábánál fogva felakasztották.”⁴

Papp ezredes brutális megölésének leírása ugyancsak Jankó nevének említése nélkül került be Gyurkó László első 1956-ról írott könyvébe: „Papp Józsefet is verték, rúgták, aztán valaki többször a mellébe szúrt, majd többen a kezükkel igyekeztek kitépni az akkor már halott ezredes szívet.”⁵ A történet bekerült David Irving ötvenhatról írt könyvébe: „A másik ezredesnek, Asztalosnak gyors és irgalmas halál jutott osztályrészül. Egy hang ezt kiáltotta: »Ez ezredes!« A testét ütötték-rúgták, de nem rángatózott, mert már halott volt. A tömeg ezt kiabálta: »Vágjátok ki a szívet!« Jankó Piroska, aki közel állt a holttesthez, egy láb hosszúságú kést vett elő, és többször Asztalos mellébe szúrta. A vér elöntötte az ezredes ruháját.”⁶

Jankó Piroska személye és története a forradalom ötvenedik évfordulóján került ismét reflektorfénybe. Eörsi László a Köztársaság téri eseményekről szóló írásában hosszan idézi Jankó első Gyorskocsi utcai vallomását: „A nálam levő tőrrel [Papp] ezredesnek a mellét a szíve fölött, a bal mellbimbó alatt, a borda között kb. 7-8 cm mély sebet vágtam. Mikor [Papp] ezredes testébe a tőrt beledöftem, akkor még élt. A tőr bedöfése alkalmával [Papp] ezredes megvonaglott és hörgött. Mikor a tőrt kivettem [Papp] ezredes testéből, a sebből spriccelt a vér, és ettől a rajtam levő ballonkabátom ujja egy kicsit véres lett. Ezt követően előttem ismeretlen személyek [Papp] ezredes testén általam felvágott testrészét fessegették, és a kezükkel kezdték a szívet kitépni. Ezt azonban már nem tudtam végignézni, mert megundorodtam. A tömeg közül ezután elmentem, és a véres tőrt a színház előtti térségen eldobtam.”⁷ Az idézetben azonban Eörsi torzít: Jankó vallomásában nem azt mondta el, miként döfte tőrrel Papp József ezredesbe, hanem hogy miként tette ezt Asztalos János ezredes sérelmére. Papp ezredes szögletes zárójelben álló neve helyén a jegyzőkönyvben nem űr van, nem olvashatatlan rész, hanem minden esetben Asztalos neve.⁸ Eörsi látta, hogy a vallomással – miként a Jankó ellen le-

4 Hunyadi (1981) 187.

5 Gyurkó (1987) 259.

6 Irving (2003) 459.

7 Eörsi (2006) 108.

8 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. Budapest Főváros Levéltára (BFL), XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság, Büntetőperes iratok (a továbbiakban FB.), Gys. 2309/1957. Jankó Piroska pere (a továbbiakban: Jankó...).

szégen eldobtam.”⁷ Az idézetben azonban Eörsi torzít: Jankó vallomásában nem azt mondta el, miként döfte tőrrel Papp József ezredesbe, hanem hogy miként tette ezt Asztalos János ezredes sérelmére. Papp ezredes szögletes zárójelben álló neve helyén a jegyzőkönyvben nem űr van, nem olvashatatlan rész, hanem minden esetben Asztalos neve.⁸ Eörsi látta, hogy a vallomással – miként a Jankó ellen le-

folytatott eljárásból kifeszülő történettel is – baj van, de kísérletet sem tett a körülmények tisztázására, megelégedett annyival, hogy a vallomást kommentár nélkül beemelte szövegébe. A zavar tisztázására elegendőnek tartotta az önkényes névcserét, utalt arra, hogy Papp ezredes halálának körülményeiről mások egészen másképp vallottak, és hogy „az orvosszakértői vélemények szerint [Papp] halálát lövési sérülések okozták”.⁹ Felvetette annak lehetőségét is, hogy „Pappot összetéveszthették Szabó Lajos alezredessel”, amivel csak növelte a zavart, Asztalos és Papp mellé Szabót is bevonva a történetbe.

Jankó Piroška megváltoztatott néven, de egyértelműen azonosíthatóan szerepel Papp András és Térey János *Kazamaták* című tragédiájában, amelyet 2006–2007-ben nagy sikerrel játszott a Katona József Színház, a produkciót a kritikusok az év előadásává választották. A darabban Iringónak nevezett Jankó maga ajánlkozik, amikor elhangzik a felszólítás, hogy „Kivágni a szívét!”, „Hadd én csináljam”, és törrel a kezében az ezredeshez lép. „Kézét-lábát lefognák, és a kis nő / Az ezredes szívébe szúrja törét; / Belédőf, aztán újra, újra döf; / Megint és újra... A kifröccsenő vér / Elönti a kis nő balonkabátját; / Ő két lépést tesz hátra, mások egyet / Előre, hogy a zubbonyt fölhasítsák, / És azték áldozóként, pusztá kézzel / Az ezredes kemény szívét kitépik.”¹⁰ A szerzők Hollós és Lajtai idézett leírását követik, annak főbb elemei mind megtalálhatók a szövegben, ahhoz valójában csak a jambikus formát és az azték-hasonlatot tették hozzá.

Moldova György az ötvenhatos fegyveres felkelés szakértőjének tudott Eörsi olvasóinál és a Katona előadásait látogatók körénél is szélesebb kört ismertetett meg Jankó Piroška történetével (vagy elevenítette fel ismereteit róla) Kádár Jánosról írott történelmi lektűrjében. Ő szinte szó szerint emelte be könyvébe a „szemtanú krónikásnak” nevezett Hollós Ervin leírását (negligálva annak szerző- és házastársát). Mindössze annyit változtatott, hogy Jankót egyszer „a nő”-nek, Pappot egyszer „az áldozat”-nak nevezte, Jankót pedig bőrkabátba öltöztette, amely a polgári viseletnek számító balonnál jobban illik a brutális tett elkövetőjéhez.¹¹

Jankó Piroška története, személyének és cselekményének megítélése tehát mit sem változott az eltelt több mint ötven évben. Szemléletesen igazolja ezt, hogy a stop.hu portálon a forradalom 51. évfordulója kapcsán zajló beszélgetésben a „reneg” jelígejű hozzászóló 2007. október 21-én 18 óra 26 perckor a következő véleményét osz-

9 Eörsi (2006) 109. A következő idézet is innen való.

10 Papp–Térey (2006) 355.

11 Moldova (2006) I. köt. 146–147.

totta meg a fórumozókkal: „A Köztársaság téren nem kiskatonák lógtak fejjel lefelé, hanem 3 honvédezredes [sic!], az egyik Asztalos János, akit a Mocskos gúnynevű kurva leköpött, a fotóriporterek legnagyobb gyönyörűségére. A másik Papp ezredes, akinek Jankó Piroska kivágta a szívét, s ez oly borzalmas volt, hogy nem is közöltek róla képeket. Egyiket sem akasztották fel tettükért.” „Reneg” tehát 2007-ben azt az 1957-es sajtókampány óta senki által meg nem ismételt verziót tekinti hitelesnek, amely szerint Jankó nemcsak beleszúrt áldozatába, hanem „kivágta a szívét”, és kevesli az 1956-ban húszéves lány 18 éves börtönbüntetését, hibának tartva az akasztás elmaradását.

Jankó Piroskáról tehát egybehangzóan írtak 1957-ben, a hetvenes években és az ötvenedik évfordulón is, amikor már másfél évtizede szabadon lehetett kutatni ötvenhat történetét. Személye és tette viszonylag közismertnek tekinthető, ötven éve szimbóluma a forradalom legsötétebb eseményének, hivatkozási alap mindazok számára, akik szerint ötvenhat ellenforradalom – vagy legalább ellenforradalom is – volt.

Pedig Jankó Köztársaság téri cselekménye körül zavar van. Az idézett szövegek ellentmondanak egymásnak az áldozat személyét illetően, de abban a tekintetben is, hogy élt vagy nem élt az ezredes, akibe Jankó Piroska a készt beledöfte, és hogy mi történt pontosan: egyszer vagy többször szúrták szíven az áldozatot, netán ki is tépték, vagy csak megpróbálták kitépni a szívét stb.

Az október 30-án a Köztársaság téren egy honvéd ezredes sérelmére elkövetett bűncselekmény, valamint a Jankó Piroska ellen lefolytatott vizsgálat rekonstruálására két levéltárban fennmaradt iratok alapján lehet kísérletet tenni. A Budapest Főváros Levéltárában megtalálhatók Jankó Piroska bírósági és ügyészségi iratai,¹² az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában pedig a vizsgálati iratok.¹³ A bírósági és a vizsgálati iratokat tartalmazó dossziék lényegében azonos terjedelműek, az iratok döntő része azonos, mindkettőben van azonban néhány olyan fontos dokumentum,

amely a másiktól hiányzik. Fennmaradtak a Jankó Piroska, valamint a tanúk kihallgatásairól felvett jegyzőkönyvek, Jankó ügyészségi kihallgatásának és a bírósági tárgyalásnak a jegyzőkönyve. Rendőrségi és szakértői jelentések, Asztalos és Papp ezredes kihantolási és boncolási jegyzőkönyvei, Jankó Piroska környezettanulmá-

12 BFL XXV. 60. d. Fővárosi Ügyészség Bül. jelű iratok (a továbbiakban FÜg.), Bül. 549/1957. Jankó Piroska ügyészségi iratai (a továbbiakban Jankó...)

13 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL), 3.1.9. V-141655. Jankó Piroska vizsgálati iratai (a továbbiakban Jankó...).

nya és néhány, az eljárással kapcsolatos adminisztratív irat, továbbá kegyelmi és perorvoslati beadványok. Sem Jankó őrizetbe vétele előtt készült ügynöki, sem letartóztatása utáni fogdahálózati jelentés nincs az iratok között, és annak sincs nyoma, hogy valamikor később interjút adott vagy visszaemlékezést írt volna, így ilyen sem áll a kutatás rendelkezésére. A rendszerváltozás után felburjánzó memoáriródalomban is alig találni Jankó Piroskára vonatkozó megállapításokat. Mindössze három kalocsai rabtársa tett említést róla, Horváth Sándorné (született Tollasi Ilona, a megjelent interjúban ezt a nevet használta), Hrozova Erzsébet és Wittner Mária, ők azonban vagy semmit nem mondtak Jankó ötvenhatos cselekményeiről, vagy amit mondtak, nyilvánvaló tévedés.¹⁴

Mint az ötvenhatos ügyek többségében, a történetek rekonstrukciójához ezúttal is kizárólag azok a szövegek állnak rendelkezésre, amelyeket a vádat bizonyítani kívánó nyomozók céljuk elérésére alkalmasnak láttak. Ennek az írásnak nem tárgya az ötvenhatos megtorlás iratainak átfogó bemutatása, néhány jellemző vonásukat azonban szükséges előrebocsátani. A valóban túlterhelt (és kevésbé képzett) vizsgálók a számukra használhatatlan vallomások többségéről nem készítettek jegyzőkönyvet, legföljebb egy rövid feljegyzést, inkább azért, hogy munkavégzésüket dokumentálják, semmint az elmondottak megőrzése érdekében.¹⁵ A jegyzőkönyvek nem szó szerinti, a vizsgáló a jegyzetei alapján szerkesztette meg őket. A vádlott¹⁶ kihallgatásáról sem minden esetben készült jegyzőkönyv, csak akkor, ha vallomása olyan elemeket tartalmazott, amelyeket a vizsgáló fel tudott használni a vád bizonyításához. Gyakran előfordult, hogy a megszakításokkal több napon keresztül folytatott kihallgatás eredménye egyetlen jegyzőkönyvbe került.

14 Egyedül Tollasi Ilona beszélt Jankó ötvenhatos szerepéről, azt állítva róla, hogy Debrecenben volt felkelő, ezt azonban egyértelműen cáfolják a fennmaradt dokumentumok: Jankó a forradalom idején nem járt Debrecenben, el sem hagyta Budapestet. Stefka (2003) Interjú Tollasi Ilonával. 120.

15 „Miután Nagy Margit nemleges vallomást tett, Pocsai Sándorné pedig a megállapított tényekkel ellentmondót, kihallgatásukról jegyzőkönyvet nem készítettünk.” Feljegyzés tanúk kihallgatásáról, 1960. július 15. Magyar Országos Levéltár (MOL), xx-5-h, 1956 utáni népbírósági iratok (a továbbiakban NB), Herczegh Benjámin és társainak pere, 42. d. 7. köt. A forrásban számos ehhez hasonló dokumentum található.

16 A vizsgálati szakban hivatalos megnevezésük „terhelt” volt, mivel azonban ez a köznyelvben mást jelent, és írásom nem jogi szaktanulmány, a kifejezést nem használom.

A történész csupán azokkal a forrásokkal dolgozhat, amelyek keletkeztek, fennmaradtak és elérhetőek. Esetünkben csak az ellene indított büntetőeljárás irataiból nyerhetünk választ arra, vajon mit csinált és mit nem csinált Jankó Piroska október 30-án a Köztársaság téren, s ezekből a dokumentumokból kaphatunk esetleg részinformációkat az ostromról és a népítéletről. Mindez azonban nemcsak, sőt talán elsősorban nem ötvenhat történetének rekonstrukciójához kínál nyomokat – hiszen azzal kapcsolatban a források csupán másodlagos információkat tartalmaznak (ha nem is sokkal az események után, de mindenképpen utólag, ráadásul kényszer hatása alatt született elbeszéléseket) –, hanem annak a kornak, az ötvenhatos megtorlás korai szakaszának a megértéséhez is, amelyben keletkeztek.

A FELJELENTÉS

Jankó Piroska október 30-án a Köztársaság téren semmi olyan nyomot nem hagyott maga után, amelynek alapján felismerhető, azonosítható, vagyis vizsgálat alá vonható lett volna. Egyedül érkezett, egyetlen ismerősével sem találkozott, ott senkivel nem ismerkedett meg, a vizsgálat nem derített fel olyan tanút, aki látta volna a téren, ahonnan viszonylag hamar el is távozott.¹⁷ Annak sincs nyoma, hogy bármelyik fénykép- vagy filmfelvételen szerepelne, ami az azonosítását lehetővé tette volna. Azt tehát, hogy ott volt, közvetlenül egyedül ő tudta.

Valaki mégis feljelentette.

A feljelentés ugyan nem maradt fenn az iratok között, de a III. kerületi rendőrkapitányság politikai csoportjának jelentése beszámol arról, hogy feljelentés érkezett, miszerint „Jankó Piroska olyan kijelentéseket tett, amely szerint az ellenforradalmi események alatt részt vett különböző akciókban, így a Köztársaság téren egyes személyek meggyilkolásánál tevékenykedett”.¹⁸ A feljelentés dátumát a jelentés nem közli, de nem valószínű, hogy sokkal megelőzte volna az őrizetbe vételt. Erre utal az időpont, 1957. március

közepe, amikor a MUK! címén indított tömeges begyűjtés idején jóval kevesebb is elég volt a letartóztatáshoz. Erre utal, hogy Jankót a munkahelyén vették őrizetbe,¹⁹ azon a helyen, amelyre a feljelentés utalt, a róla beszámoló jelentés kizárólag munkatársainak tanúkihallgatását ajánlja. Az ügyben nem a Jankó lakóhelye szerint

17 Jankó Piroska jkv., 1957. március 14. BFL FB. Jankó...

18 A BM Budapesti Főkapitányság III. Kerületi Politikai Csoport jelentése Jankó Piroska ügyében, 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

19 Jankó Piroska a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

illetékes XI. kerületi kapitányság, nem a bűncselekmény helye szerint illetékes VIII. kerületi kapitányság, és nem a jelentős ötvenhatos ügyek vizsgálatával megbízott BM Vizsgálati Osztálya, hanem a Jankó munkahelye szerint illetékes III. kerületi kapitányság kezdett vizsgáldni, és hajtotta végre az őrizetbe vételt.

A III. kerületi kapitányság jelentése egyértelműen állítja, hogy Jankót egy munkatársa jelentette fel, háromszor is megnevezi a feljelentőt, Jankó brigádtársát, Kertai Istvánnét. „Feljelentés érkezett, amit Kertai Istvánné tett. Kertainé megírja, hogy Jankó Piroška olyan kijelentéseket tett, amely szerint az ellenforradalmi események alatt részt vett különböző akciókban, így a Köztársaság téren egyes személyek meggyilkolásánál tevékenykedett. [...] alátámasztja Kertainé [sic!] bejelentését...”²⁰

Az őrizetbe vétel másnapján a kerületi kapitányság kihallgatta Jankó négy munkatársát. Ez nemcsak a vád súlyossága miatt volt sürgős, hanem azért is, mert Jankó már első kihallgatásán, március 11-én feltáró jellegű beismerő vallomást tett, részletesen beszámolt Köztársaság téri bűncselekményéről. Ennek alapján a feljelentésben közölt vádat megalapozottnak lehetett tekinteni, ami azt jelentette, hogy az ügy meghaladta a kerületi kapitányság illetékességét (a Köztársaság téri ügyeket mindvégig kiemelten súlyosakként kezelték). Az ügyet megfelelően dokumentálva át kellett adni a BM Vizsgálati Osztályának, ami március 13-án meg is történt, Jankót pedig már aznap átvitték a Gyorskocsi utcai fogdába.²¹ Az ügy átadásához szükség volt a beismerő vallomást alátámasztó egyéb bizonyítékokra: lehetőség szerint tárgyi bizonyítékokra (ennek érdekében Jankó lakásán házkutatást tartottak, de az nem hozott eredményt²²). Kihallgatták azokat a személyeket, akiktől a vád bizonyítását lehetett várni. Mindenképpen köztük kellett lennie annak, aki a feljelentést megtette, hogy vallomását jogi erejűvé téve a vizsgálat során felhasználhassák, de azért is, mert a feljelentéssel bizonyította együttműködési készségét, így nyilvánvaló volt, hogy terhelő vallomást tud és fog tenni.

1957. március 12-én a III. kerületi nyomozók kihallgatták Kertai Istvánnét, aki azonban a jegyzőkönyv tanúsága szerint nem azt vallotta, amit a feljelentés tartalmazott (hogy Jankó a

20 A BM Budapesti Főkapitányság III. Kerületi Politikai Csoport jelentése Jankó Piroška ügyében, 1957. március 11. BFL FB. Jankó...

21 A BM Vizsgálati Osztály szolgálati jegye a fogdairoda vezetőjének, 1957. március 13. ÁBTL Jankó...

22 A Budapesti Főosztály III. kerületi Kapitányság politikai csoportjának feljegyzése a Jankó Piroška lakásán tartott házkutatásról, 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

Köztársaság téren részt vett a harc után elkövetett gyilkosságokban), hanem hogy a pártház ostromában vett részt. „Elmondotta [Jankó Pirooska], hogy részt vett a Parlamentnél lévő tüntetésben, onnan a Rádióhoz ment, majd a későbbi napok folyamán pedig a Tisza Kálmán [Köztársaság] téri pártház ostrománál vett részt.”²³ Kertainé tudott a téren elkövetett gyilkosságokról: „[Jankó Pirooska] említést tett arról, hogy több embert látott felakasztva”, de elmondása szerint Jankó a gyilkosságoknak csak tanúja, nem cselekvő részese volt.

Kertainé március 12-i vallomása tehát eltér a III. kerületi kapitányság jelentésében foglaltaktól, hiszen az „egyreszemélyes meggyilkolása” értelemszerűen a harcot követő eseményekre vonatkozik, nem azonos a „pártház ostrománál vett részt” megállapítással. Nehezen elképzelhető, hogy Kertainé egy-két nappal azután, hogy feljelentését megtette, visszakozott volna, és attól érdemben (sőt a lényegét illetően) eltérő vallomást tett. Kizárt, hogy miután nevével vállalt feljelentést tett, az őt kihallgató nyomozónak mást mondott volna, és különösen az, hogy a feljelentésben és a tanúvallomásban foglaltak közti különbségre a nyomozó ne figyelmeztette volna, ne próbálta volna összhangba hozni a vallomást a feljelentéssel, különös tekintettel arra, hogy célja éppen a feljelentésben foglaltak jogi erejűvé tétele, ezzel a vizsgálat során való felhasználhatóságának biztosítása volt. Ilyennek azonban nincs egyértelmű nyoma. Kertainé ugyan a már lezárt és aláírt jegyzőkönyvet kézírással kiegészítette, ami elé odagondolható a nyomozó pótlólag feltett kérdése a tanú további vallomásra bírása érdekében, a két kiegészítés azonban nem a Köztársaság térére vonatkozik.²⁴ Ezekben Kertainé azt közölte, hogy Jankó Pirooska ellensége a rendszernek, több alkalommal tett rendszerellenes kijelentéseket, és azt, hogy szadista hajlamúnak ismerte meg. Vagyis: bármi volt is a kérdés, Kertainé nem mondott mást, nem mondott többet Jankó Köztársaság téri cselekményeiről.

Kertainét egy hét múlva kihallgatta a BM Vizsgálati Osztálya is. Ekkor kiemelte, hogy Jankó „rendesen, szorgalmasan dolgozott”, néhány kevésbé jelentős kérdésben pedig (a rendszer ellensége, szadista) megismételte korábbi vallomását. De a konkrét ellenforradalmi vádak mindegyikével kapcsolatban Jankó szempontjából kedvezőbb vallomást tett, mint a III. kerületi kapitányságon. Ezúttal nem azt állította, hogy részt vett a 23-i tüntetésben, hanem hogy „október 23-án a

23 Kertai Istvánné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

24 A kézírásos kiegészítés csak a BFL-ben megőrzött jegyzőkönyvben szerepel. Kertai Istvánné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

tömeg közé *sodródott* [kiemelés – Sz. A.], és tüntetett a Bem-szobornál, valamint a Parlament előtt”. Nem beszélt arról, hogy ott lett volna a Rádiónál, és a Köztársaság térrel kapcsolatban is kevesebbet állított a Gyorskocsi utcában, mint a Tímár utcában. Erről másodjára csak annyit vallott, hogy „Elmondotta [Jankó] azt is, hogy járt a Köztársaság téren, ahol látott akasztott embereket”, vagyis már azt sem állította, hogy az ostromban részt vett volna. Ennél többet Engedi László hadnagy megismételt kérdéseire sem mondott: „Jankó Piroska mit mondott arról, hogy ő mit csinált a Köztársaság téren? – Azt nem hallottam, hogy arról beszélt volna, hogy ő mit csinált a Köztársaság téren. Csak annyit hallottam, hogy volt a Köztársaság téren, és ott látott akasztott embereket. – Ön másoktól sem hallotta, hogy Jankó Piroska mit csinált a Köztársaság téren? – Nem, nem hallottam senkitől sem.”²⁵ Kertainé tehát egy héttel az őrizetbe vétel után három ponton is Jankó számára kedvezően változtatta meg vallomását: eszerint Jankó nem részt vett, hanem belesodródott a tüntetésbe, vagyis nem szándékosan, hanem akaratlanul került a tömegbe. Nem szólt arról, hogy ott lett volna a Rádiónál, vagyis közvetve sem vádolta meg azzal, hogy ott részt vett a harcban; és kimaradt vallomásából az is, hogy Jankó részt vett volna a pártház ostromában. Kertainé két vallomása közül sokkal inkább tartom hitelesnek ezt a másodikikat, mint azt, amelyet munkatársának elhurcolását követő nap, a rendkívüli esemény keltette izgalomban tett, amikor a rendőrök megjelenése, Jankó személye és vád tárgyává tett állítólagos cselekménye volt a téma a kertészetben, ami nem kedvezett higgadt vallomás megteételének.

Az állítólagos feljelentő tehát második rendőrségi kihallgatásán semmi olyat nem vallott Jankó Köztársaság téri cselekményeiről, ami azonosítható lenne a feljelentésben szereplő váddal. Kertainé semmi olyat nem hallott Jankótól, sem róla másoktól, aminek alapján a III. kerületi kapitányság jelentésében hivatkozott feljelentést megtehetette volna. Megerősítette, hogy hallotta Jankót arról beszélni, hogy mit látott a Köztársaság téren, de tagadta, hogy – legalábbis akkor, amikor ő hallotta – Jankó említést tett volna arról is, hogy ő maga csinált valamit a téren. Kertainét, akinek rendőrségi vallomásai alkalmatlanok voltak a vád alátámasztására, nem idézték be tanúnak a bírósági tárgyalásra.

A feljelentésben közölt állítás és az állítólagos feljelentő jegyzőkönyvezett vallomásai közötti ellentmondásnak több magyarázata lehetséges. Elképzelhető, hogy Kertainé egy összszöveget követő felindultságában jelentette fel munkatársát, amit hamar

²⁵ Kertai Istvánné jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

megbánt, és igyekezett visszakozni, olyan sikerrel, hogy a bíróság előtt már nem kellett – Jankó Piroska jelenlétében! – vallomást tennie. Ezt azonban semmi nem erősíti meg. Az iratokban nincs nyoma, hogy bármilyen súrlódás lett volna közöttük. Decemberben Jankó összeszólalkozott Vincze Károlynéval, erről többen is beszámoltak, de sem egyetlen tanú, sem Jankó nem emlékezett hasonlóra közte és Kertainé között. A Jankó és Kertainé közötti viszonynak egyetlen nyoma van: eszerint a nála több mint húsz évvel idősebb Kertainé tegezte őt (az iratokból nem derül ki, hogy ez kölcsönös volt-e), és Piroskámnak szólította,²⁶ ami inkább szívélyes kapcsolatra, semmint ellenségességre vall. De ellentmond ennek a feltételezésnek az is, ahogy a rendőrök bántak Kertainéval, akinek megengedték, hogy két alkalommal is a feljelentéstől eltérő vallomást tegyen (amennyiben valóban ő volt a feljelentő), és nem idézték tanúnak a bíróság elé.

Valószínűbb magyarázat lehetne, hogy a rendőrök Kertainé érdekében, Kertainé fedése érdekében jegyzőkönyveztek mást, kevesebbet, mint amennyit a kihallgatásán mondott és a feljelentésben írt. Ennek csak abban az esetben lett volna értelme, ha Kertainé a kerületi kapitányság ügynöke lett volna, és a lelepleződéstől kívánták volna megóvni, ami egyben magyarázat lenne arra is, miért nem idézték be a bírósági tárgyalásra – egyedülként a március 12-én kihallgatott tanúk közül. Ellentmond ennek a magyarázatnak, hogy az ügynököktől nyert értesülést a rendőrök operatív úton szerzett információnak, nem pedig feljelentésnek nevezték, a fennmaradt jelentés pedig feljelentést említ.²⁷ Kertainé az ÁBTL-ben jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint nem volt ügynök, amit megerősít, hogy a letartóztatást követő napon a rendőrök kihallgatták a munkahelyén, amit lelepleződése elkerülése érdekében nem tettek volna, ha valóban ügynök lett volna. Valószínűtlenné teszi Kertainé rendszeres kapcsolatát az államvédelemmel az is, hogy a vallomástevők többsége szerint Jankó Piroska akkor mesélt a Köztársaság térről, amikor felvették a munkát, valamikor november végén vagy december elején, a feljelentés pedig március 11-én – vagy azt közvetlenül megelőzően – érkezett a Tímár utcai kapitányságra. Kertainé tehát

ügynökként csak abban az esetben jelenthette volna fel Jankót, ha valamikor március elején szervezték volna be, ez azonban teljességgel valószínűtlen, hiszen beszerzését sem személye, sem lakó- vagy munkahelye nem indokolta.

26 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

27 A BM Budapesti Főkapitányság III. Kerületi Politikai Csoport jelentése Jankó Piroska ügyében, 1957. március 11. BFL FB. Jankó...

Mivel a feljelentésben és Kertainé rendőrségi jegyzőkönyveiben Jankó Piroskáról közölt állítások különbözőségét másként nem lehet magyarázni, azt kell feltételezni, hogy mégsem Kertainé tett feljelentést, hanem egy másik munkatárs, Kertainé neve pedig véletlenül került a jelentésbe, vagy mint a vád eredeti forrása (akitől a feljelentő szerezte az információját), vagy azért, mert a neve hasonlított a feljelentőéhez. Utóbbi esetben kizárható, hogy Jankót a március 12-én ugyancsak kihallgatott Schillinger Jenő jelentette volna fel. Ez azért is valószínűtlen, mert Jankó letartóztatásakor a korábban MDP-tag Schillinger volt a békásmegyeri kertészet pártszervezetének egyik szervezője, a per idején már a pártszervezet titkára, akivel Jankónak különösen rossz volt a viszonya. Egy május elsejei felvonulás kapcsán került vele először bizonyítottan konfliktusba, amikor Schillinger szerint Jankó kijelentette, hogy „szarok Rákosi fejére”, majd másnap számon kérte rajta, hogy ezért feljelentette a pártbizottságon.²⁸ Ezt Schillinger 1956 nyarán mindenképpen megtette, amikor Jankó horogkeresztet rajzolt a blokkház ablakára. (A pártbizottság a forradalom előtti nyáron nem látta értelmét, hogy ügyet csináljon az esetből, megállapította, hogy Jankó még fiatal, nevelni kell, ezzel az ügyet lezárták.) Mindenesetre Jankó Schillingert már a forradalom előtt – nem alaptalanul – a párt spiclijének tartotta és nevezte tanúk előtt.²⁹ Előtte tehát semmiképpen nem beszélt volna arról, hogy mit csinált a Köztársaság téren. Ez azonban nem zárja ki, hogy Schillinger – mástól értesülve Jankó beszámolójáról – ne jelenthette volna őt fel. Sem a rendőrségi vizsgálat során, sem a bíróságon nem állította azonban, hogy bármelyik munkatársától (beleértve Jankó Piroskát is) hallott volna arról, hogy Jankó akár csak ott lett volna a Köztársaság téren; erről vallomásai szerint először a rendőrök kérdéséből értesült. A március 12-én felvett jegyzőkönyvben Jankó személyéről és politikai beállítottságáról minden rosszat elmondott, amit csak tudott, de egy szóval sem említette, hogy tudna arról, hogy ott volt a téren. Erről egy hét múlva sem beszélt, amikor arról tett vallomást, hogy Jankó elmondta neki, hogy ott „volt október 23-án a Parlamentnél és a Stúdiónál. Egyebet az ő tevékenységéről nem tudok.”³⁰ A vizsgálótiszt kérdésére, miszerint „van arról tudomása, hogy Jankó Piroška október 30-án [ott] volt a Köztársaság téren?”, határozott nemmel válaszolt: „erről nincs tudomásom, nekem erről nem beszélt”. Semmi ilyet nem állí-

28 Schillinger Jenő a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

29 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

30 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó..., a következő idézetek is innen valók.

tott a bíróság előtt sem. Schillinger vallomásának ez a része (pontosabban ami nem szerepel a vallomásában) azért különösen fontos, mert egyéb kérdésekben olyan dolgokat is elmondott Jankóról, amelyekről csak hallomásból tudott (nyolcvanhaldas kuláklány, szadista, iszákos). Eszerint pedig nemcsak Jankó nem beszélt neki arról, hogy ott volt-e, és ha ott volt, mit csinált a Köztársaság téren, de mástól sem hallott semmit ezzel kapcsolatban. Kizárt, hogy a párttag, majd pártfunkcionárius Schillinger hamisan vallott volna a különösen súlyos ellenforradalmi bűncselekménnyel vádolt kuláklány védelmében, ezért állítását igaznak kell elfogadni.

Pedig a Jankó őrizetbe vételének másnapján ugyancsak kihallgatott Keresztes Nagy Antal, a munkahelyi MSZMP-szervezet másik megszervezője vallomásában azt állította, hogy ő Schillingertől tudja, hogy Jankó részt vett a pártház ostromában, és „ők voltak, akik kivették Asztalos János honvéd ezredes szívét”.³¹ Mivel Schillinger erről először a Jankó letartóztatására érkező rendőröktől értesült, Keresztes vallomását igaznak elfogadva, ő a letartóztatást követő munkahelyi beszélgetések során, március 11-én vagy másnap délelőtt hallott először a dologról. Eszerint tehát nem Keresztes jelentette fel Jankót. Kertainé első vallomásához hasonlóan ő is elmondta, hogy tudomása szerint Jankó részt vett „a Tisza Kálmán [Köztársaság] téren lévő MDP pártház ostrománál”, de vallomásának erre a részére a nyomozók nem fordítottak figyelmet.

Az egy héttel később a Gyorskocsi utcában felvett jegyzőkönyv szerint Keresztes már úgy emlékezett, hogy a feleségétől hallott először az ügyről, és ezt vallotta a bíróság előtt is. „Nekem a feleségem mondotta el, hogy Jankó Piroska neki elmondotta, hogy október 30-án volt a Köztársaság téren, ahol többedmagával egy Asztalos nevű katonatisztnak kivágták a szívét.”³² Eszerint lehetett volna Keresztes a feljelentő (a Keresztes és a Kertai

név azonosan kezdődik), annál is inkább, mert Jankó, közvetlenül a feljelentést megelőzően, súlyosan megsértette, amikor március 9-én felé köpött; erről Schillinger is tudott.³³ A köpést Keresztes nagyon sérelmezte, az esetet minden kihallgatásán elmesélte.³⁴

Több ok miatt azonban mégis kizárható, hogy Keresztes volt a feljelentő. Egyrészt azért, mert egy férfi és

31 Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

32 Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. március 17. BFL FB. Jankó...

33 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

34 Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. március 12., március 19., Keresztes Nagy Antal a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

egy férjezett nő nevét kevésbé lehet összekeverni, mint két asszonyét. Azért is, mert Keresztes vallomása két fontos szempontból különbözik attól, amit a feljelentésről megőrzött a kerületi kapitányság jelentése. Keresztes minden alkalommal csak egy forrásra hivatkozott (először, hogy Schillingertől, utána pedig, hogy a feleségétől hallotta), senki mást nem tudott megnevezni, aki tudhat Jankó cselekményéről, a feljelentés viszont kilenc személyről állította, hogy hallották Jankó beszámolóját. Másfelől Keresztes minden alkalommal csak Jankó egyetlen ellenforradalmi cselekményéről, a Köztársaság téri gyilkosságról tett vallomást, de nem beszélt arról, hogy „az ellenforradalmi események alatt részt vett különböző akciókban”.³⁵ Elmondta ugyan, hogy Jankó az ellenforradalom után is lázított, szidta a kormány vezetőit, a kommunistákat és a szovjeteket, ezek azonban nem nevezhetők akciónak.

A március 12-én kihallgatott személyek közül a leginkább Keresztes Nagy Antalné tett olyan vallomást, amely megfeleltethető a feljelentés állításainak. Már első kihallgatásakor beszámolt arról, hogy Jankó több dolgozó előtt mesélt ellenforradalmi cselekményeiről, innen tudja, hogy „részt vett a Rádió megtámadásánál is. Több napon keresztül nem ment haza a lakására.”³⁶ Keresztesné elmondta azt is, hogy „amikor a Tisza Kálmán [Köztársaság] téri pártházat ostromolták, ez idő közben a pártházból kijött Asztalos János ezredes, akit megrohantak, leköpdöstek és megrugdostak. Ezután a tömegből valaki kezébe nyomott egy puskát, amit ő nem akart elfogadni. Először Asztalosba társai belelőttek, de még akkor nem halt meg. Ezután valamilyen szerszámmal kivették Asztalos ezredes szívét.”³⁷ Keresztesné első rendőrségi vallomása tehát minden elemet tartalmazott, amit a rendőrségi jelentés a feljelentésből megőrzött. Többekkel együtt hallotta Jankó elbeszélését (közülük Kertainét és Schillingert nevezte meg), Jankó nemcsak a Köztársaság téri gyilkosságban, hanem más „ellenforradalmi” akciókban is részt vett (a Rádió ostromában, és vélhetően utána a harcban is, hiszen napokon át nem ment haza). Vallomása tehát egybevág a feljelentés rendőrségi jelentésben megőrzött állításaival.

Az 1957. március 12-én, valamint a későbbi vizsgálat során kihallgatott tanúk közül Keresztesné neve hasonlít leginkább Kertainé nevére,³⁸ a MUK! elleni hajsza idején, március 11-én este egy fáradt rendőr összecserélhette a

35 A BM Budapesti Főkapitányság III. Kerületi Politikai Csoport jelentése Jankó Piroška ügyében, 1957. március 11. BFL FB. Jankó...

36 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

37 Uo.

38 A vizsgálat során az eddig említetteken

túl Jankó Piroska munkatársai közül a következő személyek kihallgatásáról készült és maradt fenn jegyzőkönyv: Balázs Gáborné, Balyi Kálmán, Farkas Imréné, Tóth Anna és Vincze Károlyné. BFL FB. Jankó...

39 Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

40 Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. március 17. BFL FB. Jankó...

41 Keresztes Nagy Antal a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

42 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

43 Schillinger Jenő a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

44 Jankó Piroska a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

mint a férje. Keresztes ugyanis nem azt állította, hogy Jankó leköpte őt, hanem hogy felé köpött: „utánam egy nagyot köpött”;³⁹ „március 9-én, amikor elment mellettem, minden szóváltás nélkül köpött egyet”;⁴⁰ „letartóztatása előtt mellettem ment el, és láthatólag mellém köpött, ez nekem volt szánva”.⁴¹ Felesége vallomásaiba nem került be az eset, amiről azonban Schillinger Jenő kétszer is beszámolt: „Keresztes Nagy Antal munkatársamat március elején leköpte, aki párttag”,⁴² „az egyik párttagunkat elvitele előtti napon leköpte”.⁴³ Schillinger tehát, aki nem volt szemtanúja az esetnek, úgy hallotta, hogy Jankó leköpte Keresztest, miközben Keresztes szerint csak felé köpött. Ő emlékezhetett pontosan, Jankó legalábbis tagadta, hogy leköpte volna: „Keresztes Nagy Antalt nem köptem le”, de azt elismerte, hogy „köptem, de nem a tanúra”.⁴⁴ Az ügynek a bíróság előtt nem volt súlya, Jankó nem azért tagadott, hogy enyhébb ítéletet kapjon, hanem azért, mert a dolog nem úgy történt, ahogy arról Schillinger vallomást tett. Eszerint március 9-én Jankó Piroska Keresztes felé köpött, amit ő úgy adott tovább (vagy aki hallotta úgy értette), hogy Jankó leköpte őt.

Értelmetlen lenne egy ilyen jelentéktelen esetet ennyire hosszasan tárgyalni. Az azonban, hogy Jankó köpött Keresztesre, csak önmagában jelentéktelen és érdektelen. Jankó ugyanis valamikor december elején mesélt

kettőt. Megerősíti ezt a feltételezést az is, hogy a jelentésben két alkalommal is hibásan, Keltainénak írva szerepel a feljelentő neve, ami jelzi a rendőr fáradtságát vagy figyelmetlenségét. Növeli a névcsere valószínűségét, hogy a Keresztesnével március 12-én felvett jegyzőkönyv a személyes adatok között csonkán rögzítette a nevét, elhagyva belőle második tagját, a Nagyot, amit Keresztesné maga sem használt, a jegyzőkönyveket csak mint „Keresztes N. Antalné” írta alá. Keresztesné pedig személyesen is megharagudott Jankó Piroskára – éppen az őrizetbe vételt és a feljelentést megelőző napokban –, amikor Jankó március 9-én férje után köpött. Sőt az is feltételezhető, hogy jobban megharagudott,

munkatársainak a Köztársaság térről, de csak a március 11-e előtti napokban jelentették fel. Nyilván a MUK! körüli hisztéria, a sajtóban megjelenő írások is hozzájárultak, hogy Keresztesné megtegye a feljelentést, de minden bizonnyal befolyásolta az is, hogy Jankó megsértette a férjét. Ezzel pedig elindította Jankó Piroška bűnügyét. Jankó máskor és másképp is a politikai nyomozók látókörébe kerülhetett volna. 1957 márciusában azonban annak a feljelentésnek az alapján tartóztatták le, amelyet Keresztesné tett.

Kertainé és Keresztesné nevének véletlen cseréje magyarázhatja leginkább, hogy Kertainé, aki Jankó ellen – különösen a vád tárgyává tett kérdésben – felhasználható vallomást nem tett, miért került az elsőként kihallgatott tanúk közé, hiszen sem március 12-én, sem később nem hallgattak ki mindenkit azok közül, akiket a feljelentés tanúnak ajánlott. A március 12-én kihallgatott tanúk közül ketten voltak a munkahelyi pártszervezet tagjai (Schillinger és Keresztes), őket a rendőröknek ezért is fel kellett keresniük, hiszen ők számítottak megbízható kommunistának, akiknek közreműködését, segítségét a leginkább el lehetett várni. Mivel Jankót olyan bűncselekmény elkövetésével vádolták, amelynek politikai vetülete is volt (részt vett az ellenforradalomban, a Köztársaság téren meggyilkolt egy kommunista honvédtisztet), értelemszerűen ki kellett hallgatniuk azokat, akiktől politikai szempontból a leginkább hiteles tájékoztatást, vallomást várhatták a bűncselekménnyel vádolt személyről általában. Ráadásul mindkettejük neve szerepel a feljelentésről beszámoló jelentésben, így kihallgatásukat az általános szabály mellett az eset konkrét körülményei is szükségszerűvé, kötelezővé tették.

Kertai Istvánné március 12-i kihallgatását azon túl, hogy neve feljelentőként vagy ajánlott tanúként szerepelt a feljelentésben, indokolhatta, hogy közvetlen munkatársa volt Jankó Piroskának, egy brigádban dolgoztak, de ezt csak a második kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv említi,⁴⁵ és Jankó nem munka közben, a brigád előtt, hanem az ebédlőben, vegyes társaságban beszélt a Köztársaság téri eseményekről. Az ügy átadásához a III. kerületi rendőröknek sürgősen szükségük volt terhelő tanúvallomásokra, de semmi sem kényszerítette őket arra, hogy négy tanút hallgassanak ki. A két párttag mellett egyedül a feljelentő kihallgatása volt nélkülözhetetlen. Amennyiben Tőke Sándor főhadnagy, aki Schillinger kivételével a tanúkat kihallgatta (a munkahelyi pártvezetőt Boruss István hadnagy, a kapitányság politikai csoportjának vezetője hallgatta ki), rendelkezett volna Keresztesné terhelő vallomásával Kertainé kihallgatása előtt, az ő kihallgatására már semmi szükség nem lett volna, hiszen Keresztesné

⁴⁵ Kertai Istvánné jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

vallomása elégséges alapot adott az ügy lezárásához az átadás előtt. Nem áll ez fordítva. Mivel Kertainé március 12-i vallomása nem bizonyította megfelelően a vádat, szükségessé vált újabb személy, Keresztesné kihallgatása, a feljelentő személyének tisztázása. Kertainét ezek szerint Tőke főhadnagy Keresztesné előtt hallgatta ki, mert úgy tudta, hogy ő volt a följelentő, és csak miután vallomásából kiderült a tévedés, kerített sort Keresztesné kihallgatására.

Amennyiben Keresztesné tette meg a feljelentést, ami bizonyosnak tűnik, akkor az általa március 12-én vallottaknál (sokkal) többet a feljelentés sem tartalmazhatott. Jankó Piroska kihallgatásának kezdetén a nyomozók csak annyit tudhattak róla, hogy részt vett a Rádió ostromában, utána vélhetően a fegyveres harcban, október 30-án pedig a pártház ostromában, és az Asztalos Jánost bántalmazó csoport tagjaként az ezredes brutális meggyilkolásában, akinek kivágták a szívét.

Keresztesné idézett vallomásának nagyon fontos eleme, hogy mindazt, amit tud, Jankó Piroska elbeszéléséből tudja. 1956. november végén, december elején, a munka felvételét követően a békásmegyeri kertészetben természetesen téma volt, hogy mi történt októberben Budapesten. Jankó tudott a legtöbbet, mivel – a zömmel Békásmegyeren és annak környékén lakókhoz képest – bent lakott a városban. Elmesélte, hogy október 23-án hazafelé belekerült a tüntetésbe, ott volt a Bem és a Kossuth téren, és elmondta, mit látott a Köztársaság téren. Mivel munkatársai közül senkivel sem barátkozott, vélhetően nem mondott túl sokat.

Jankó Keresztesnével sem volt bizalmas viszonyban. Keresztesné másik brigádban dolgozott, és legalábbis a férjén keresztül a békásmegyeri kertészet kommunista, párttag köréhez tartozott. Minden alkalommal mindenki másnál terhelőbb, kimondottan rosszindulatú vallomást tett, elképzelhetetlen tehát, hogy Jankó neki, de akár csak a jelenlétében is arról beszélt volna november végén vagy december elején, amikor a kertészetben elkezdődött a munka, hogy ő maga mit csinált a Köztársaság téren – annak ellenére,

46 A tett általános megítélését jól mutatja, hogy Jankó semmisségi kérelmét a Legfőbb Ügyészség 1990-ben is elutasítani javasolta. A Legfelsőbb Bíróság ítélete Jankó Piroska 1957-es ítéletének semmissé nyilvánításáról, 1991. november 23. BFL FB. Jankó...

hogy ezt jegyzőkönyvei szerint vallomásaiban többször Jankó Piroska is állította. Teljesen valószerűtlen, hogy egy mindenki által súlyosnak és visszataszítónak tartott bűncselekmény⁴⁶ elkövetéséről nagyobb társaság előtt részletes beszámolót tartson valaki. Jankó Piroska csak arról beszélhetett,

hogy mi történt, mit látott a Köztársaság téren, de nem arról, hogy ő személy szerint mit csinált.

Első alkalommal tett vallomásában Keresztesné sem mondott sokkal többet annál, mint hogy Jankó – saját elmondása szerint – ott volt a téren, abban a csoportban, amely Asztalos ezredest bántalmazta, de arról, hogy részt vett-e a bántalmazásban és a gyilkosságban, és ha igen, akkor miként, nem tett egyértelmű vallomást, noha a szerkesztett jegyzőkönyv nem zárja ki azt az értelmezést, hogy Jankó is a cselekvők között volt. Nem egy elkövetőről tett vallomást, hanem többről, egy csoportról, amelyben Jankó is benne volt, sőt ő volt az egyetlen megnevezett személy. Mivel azonban a jegyzőkönyv nem tartalmaz egyértelmű utalást arra, hogy Jankó csak szemlélője volt a cselekménynek, Keresztesné értelemszerűen azt állította, hogy a többiekkel együtt ő is megrohanta, leköpdöste és megrugdosta az ezredest. Ennél kevésbé egyértelmű, hogy szerinte Jankó részt vett-e az áldozat szívének a kivágásában, hiszen az előző mondatban szerepel egy többes számú alany (társai), és mivel a következő mondatban nincs új alany, a többes számban álló állítmány értelemszerűen a legutóbb megnevezett alanyra (társai) vonatkozik. A magyar nyelvi szabályok szigorú figyelembevételével tehát Keresztesné ebben a cselekményben nem résztvevőnek, csak szemlélőnek nevezte Jankó Piroskát, az ötvenhatos megtorlás rendőrségi jegyzőkönyveinek nyelvezete azonban nincs olyan szinten, amely megengedne ilyen következtetést. A vallomást jegyzőkönyvbe vevő rendőrtiszt azt dokumentálta, hogy Keresztesné tudomása szerint Asztalos ezredest megrohanta és bántalmazta, majd meggyilkolta egy csoport, amelynek Jankó Piroška is tagja volt, aki nyilván ugyanazt cselekedte, mint társai. Igaz ez abban az esetben is, ha a fennmaradt szöveg szerint Jankó csupán egyetlenegyszer cselekedett önállóan, akkor azonban éppen a csoport agresszív magatartásával ellentétesen: amikor visszautasította a neki – Asztalos le- vagy meglövésére – kínált puskát. A vallomástevő Keresztesnének (vagy a jegyzőkönyvet megszerkesztő vizsgálótisztnek) Jankóval szembeni rosszindulatát jól mutatja ez a rész. A fennmaradt szöveg ugyanis nem állítja, hogy Jankó nem fogadta el a neki felkínált puskát, mindössze azt, hogy nem akarta elfogadni. Ez azt az olvasatot is megengedi, hogy vonakodva bár, de átvette a puskát, noha nem ő lőtt vele, hanem a társai. A jegyzőkönyvbe vett vallomás tehát – a megtorlás idején, az akkori és ottani nyelvi és jogi úzus idején – felhasználható volt Jankó bűnösségének igazolására.

Keresztesnének ez az első jegyzőkönyvezett vallomása tartalmaz egy nyilvánvalóan hamis vagy téves elemet. Nyilvánvalóan nem igaz történetének az

a része, amely szerint az ezredest akkor rohanta meg a csoport, amelynek Jankó Piroska is a tagja volt, mielőtt lelőtték. Mező Imrét és két társát pedig lelőtték, nem sokkal azt követően, hogy kiléptek a pártház kapuján, és a tömeg a már földre zuhant tisztet támadta meg. A tévedés eredhet onnan, hogy Keresztesné hónapokkal a kihallgatást megelőzően hallotta Jankó beszámolóját, és nem emlékezett pontosan, de okozhatta a tanú általánosan megfigyelhető rosszindulata, hiszen Jankó cselekményét súlyosabbnak állította be.

Keresztesné szerint a kertészet régi ebédlőjében többen hallották Jankó Piroska elbeszélését a téren történekről, közülük azonban csak Schillingert és Kertainét nevezte meg. Mint ezt már kifejtettem, Schillinger következetesen azt vallotta, hogy sose hallotta se tőle magától, se a kertészet bármely más dolgozójától, hogy mit csinált Jankó a Köztársaság téren, és ugyanezt vallotta Kertainé is. Róla pedig nagyon egyértelműen vallotta Keresztesné, hogy ott volt Jankó beszámolójakor. A Gyorskocsi utcában tett vallomása szerint „Kertainé még kérte Jankó Piroskát, hogy »mondjad csak, Piroskám, hogy volt, mit láttál«,”⁴⁷ és a bíróság előtt tett tanúvallomásában szintén úgy emlékezett, hogy „Kertainé még biztatta őt, hogy csak meséljen”.⁴⁸

A vallomások közötti ellentmondásból az következik, hogy vagy Keresztesné vallott hamisan, vagy Schillinger és Kertainé. Utóbbiaknak erre különösebb okuk nem volt, ez nagyon valószínűtlen is a kertészeti párttitkár esetében. Sokkal valószínűbb, hogy Keresztesné tett hamis, de még inkább az, hogy torz vallomást. Következtetésem szerint ő sem hallott többet vagy mást, mint Kertainé és Schillinger: Jankó beszámolóját arról, hogy mit látott a Köztársaság téren. A november végén vagy december elején hallott történet az ő emlékezetében torzult el úgy, hogy Jankó a történekeknek nem csupán szemlélője, hanem többé-kevésbé aktív szereplője is lett.

Ezt a feltételezést igazolja, hogy Jankó november végén vagy december elején tartott beszámolójával kapcsolatban Keresztesné a bíróság előtt férjével is ellentmondásba keveredett. Keresztes a Gyorskocsi utcában és a bíróságon is azt vallotta, hogy feleségétől hallott arról, hogy Jankó Piroska ott volt a Köztársaság téren. „A nyomozás [vagyis Jankó őrizetbe vétele] előtt

47 Keresztes Nagy Antalnén jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

48 Keresztes Nagy Antalnén a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

nem sokat mondott nekem róla a feleségem, inkább utána [...], azt mondta, hogy Jankó Piroska [ott] volt a Köztársaság téren is.”⁴⁹ Felesége ezzel szemben állította, hogy Jankó nem sokkal a munka felvétele után, decem-

ber elején mesélte több munkatársa előtt, „hogy járt a Köztársaság téren, mikor kijöttek a pártházból a katonák, valakitől kikapta a törte, és az illető testébe szúrta. [...] Férjemnek még aznap elmondtam, ugyanis érdeklődött, hogy milyen a hangulat bent.”⁵⁰

Keresztes ezt határozottan tagadta: „A Köztársaság téren történekről március elején,⁵¹ amikor már letartóztatásban volt Jankó Piroška, tett említést nekem a feleségem.”⁵² Keresztesné azonban kitarított saját verziója mellett: „Amikor Jankó Piroškától hallottam a Köztársaság téren történeket, mindjárt elmeséltem a férjemnek.”⁵³ A tanácsvezető szembesítést rendelt el, ám az eredménytelen volt. Keresztes annyira ragaszkodott saját verziójához, hogy amikor felesége folytatta vallomását, másodszer is közbeszólt, ismét kijelentve, hogy az neki csak a letartóztatást követően beszélt arról, hogy Jankó ott volt a Köztársaság téren, és erről mesélt a munkatársainak. Az aszszony ezúttal is ragaszkodott az általa korábban vallotthoz, és a megismételt szembesítés sem hozott eredményt. A bíróság nem tulajdonított jelentőséget a kérdésnek, megelégedett az ellentmondó tanúvallomások jegyzőkönyvezésével, az ellentmondást a kétszeri szembesítésen túl nem törekedett feloldani, elvégre Jankó ügye szempontjából valóban lényegtelennek tűnt, hogy a vád tárgyává tett cselekményről hozzávetőleg mikor értesült az egyik tanú.

A Keresztes házaspár feltételezhetően úgy emlékezett, ahogy vallott. Vallomásuk különbözőségét ugyancsak Keresztesné emlékezetének torzulása okozhatta. 1956. december elején hallotta Jankó beszámolóját, és elmesélte a férjének. Hallotta és elmondta, hogy Jankó ott volt a Köztársaság téren, és hogy ott mit látott, minek volt a szemtanúja – de akkor még nem beszélt arról, amivé emlékezetében később torzult a történet, hogy Jankó részt vett Asztalos ezredes meggyilkolásában. 1956. november végén vagy december elején, a megtorlás, sőt a pufajkás terror korszaka előtt – amikor már szörnyű történetek ke-

49 Keresztes Nagy Antal a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

50 Keresztes Nagy Antalné a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

51 Jankó Piroškát március közepén, egészen pontosan március 11-én vették őrizetbe. Ez is jelzi, milyen óvatosan kell kezelni a vallomásokban szereplő időhatározókat, mint Schillinger bíróság előtt tett tanúvallomásának az „év elején” meghatározását.

52 Keresztes Nagy Antal a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

53 Keresztes Nagy Antalné a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

ringtek az „ellenforradalmárok” rémtetteiről – Jankó története nem volt annyira különleges, hogy Keresztes megjegyyezze, még kevésbé látta szükségét, hogy feljelentse őt a pártbizottságon vagy a rendőrségen. Akkor hallotta először Jankó Piroska *gyilkosságának* a történetét a feleségétől, miután Jankót a rendőrök elvitték a kertészetből. Nyilvánvaló, hogy ezt a rendkívüli eseményt a munkatársak megtárgyalták, mindenki elmondta, amit tudott vagy hallott Jankóról, feltehetően innen ered a vallomások nagyfokú hasonlósága.

A fennmaradt iratok alapján nem valószínű, ám teljességgel nem zárható ki, hogy a kerületi kapitányság Jankó őrizetbe vétele előtt kísérletet tett a feljelentésben foglalt vádak ellenőrzésére. Túl azon, hogy az ilyen időablak feladatoktól általában is megkímélték magukat (különösen 1957. március közepén), a konkrét esetben erre utal a letartóztatás helyszíne, és az is, hogy az őrizetbe vételt egy kerületi kapitányság hajtotta végre. Kizárt, hogy amennyiben a Köztársaság téri gyilkosságban való részvétel vádja megerősítést nyert volna, ne a BM Vizsgálati Osztálya rendelje el Jankó őrizetbe vételét, hiszen amint az első kihallgatásról felvett jegyzőkönyv megerősítette a vádat, a III. kerület az ügyet azonnal átadta. Van azonban egyetlen apró jel, amelynek alapján elképzelhető, hogy az ellenőrzés ebben az esetben mégis megtörtént.

Schillinger Jenő a bíróság előtt elmondta, hogy a rendőrök 1957 elején érdeklődtek munkahelyén Jankó után, akit már akkor Asztalos János ezredes meggyilkolásában való bűnrészességgel gyanúsítottak. „Ez év elején a kerületi kapitányságról kijött két elvtárs, és kérdezték, hogy hallottam-e arról, hogy Jankó Piroska volt Asztalos elvtárs gyilkosa a Köztársaság téren. Érdeklődtek, hogy nekem mit mesélt, vagy mit hallottam róla.”⁵⁴ A vallomás időmeghatározása azonban nem eléggé konkrét. Schillinger kétszer is úgy fogalmazott, hogy az „év elején” keresték fel a rendőrök.⁵⁵ Az „év elején” azonban nem okvetlenül jelenti a letartóztatást megelőző időszakot, hiszen 1957 nyarából visszanezve még március első fele is nevezhető az év elejének. Keresztes Nagy Antal azt állította a bíróság előtt, hogy a feleségétől március elején, Jankó letartóztatása után hallott arról, hogy Jankó részt vett a Köztársaság téri gyilkosságban, noha Jankót március 11-én vették őrizetbe, vagyis sokkal inkább március közepén, semmint az elején. Schillinger vallomása tehát nem zárja ki egyértelműen, hogy a rendőrök őt nem Jankó letartóztatása után keresték csak meg.

54 Schillinger Jenő a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

55 Uo.

Schillinger azt mondta, hogy „a kerületi kapitányságról kijött két elvtárs”, ami egyértelműen arra utal, hogy

a rendőrök a lakásán vagy – ami sokkal valószínűbb – a munkahelyén keresték fel. Schillinger kihallgatásának első írásos nyoma március 12-i keltezésű, vagyis Jankó őrizetbe vételének másnapján vettek fel tőle jegyzőkönyvezett vallomást, ugyanakkor, amikor a Keresztes házaspártól és Kertai Istvánnétól. Nyilvánvaló, hogy amennyiben a III. kerületi kapitányság nyomozói már Jankó őrizetbe vétele előtt tudták volna, hogy tőlük súlyosan terhelő vallomáshoz juthatnak, már az őrizetbe vétel előtt kihallgatták volna őket, hogy elegendő dokumentáció álljon rendelkezésre a letartóztatás, sőt az előzetes letartóztatásba vétel elrendeléséhez. A munkatársak ki- vagy meghallgatása azonban csak az őrizetbe vételt követően történt meg, egészen pontosan annak másnapján. Ez azt jelzi, hogy a rendőrök Jankó első vallomásának ismeretében mentek ki a munkahelyére, és hallgatták ki a kerteszet párttitkárát, egy másik párttagot, a feljelentést tevő Keresztesnét és a feljelentésben hivatkozott fültnúk egyikét, Jankó brigádtársát, Kertai Istvánnét. Elképzelhetetlen ugyanis, hogy a március 11-én késő délután – a jegyzőkönyvet délután fél 7-kor vették fel, vagy ekkor kezdődött a kihallgatás – említett személyeket másnapra már be tudták volna rendelni a kerületi kapitányságra. (A nyomozás meggyorsítása érdekében máskor is előfordult, hogy több egy helyen dolgozó kihallgatása érdekében a nyomozók nem a Gyorskocsi utcában, hanem az adott munkahelyen hallgatták ki a tanúkat.) Eszerint a III. kerületi rendőrök kiszálltak a békásmegyeri kertészetbe, ott többektől érdeklődtek, négy tanúval jegyzőkönyvet vettek fel – bár a jegyzőkönyvek fejlécén minden alkalommal a III. kerületi Tímár utcai kapitányság van feltüntetve a kihallgatás helyszínéeként –, és ez valóban az év elején, ám nem Jankó őrizetbe vétele előtt, hanem annak másnapján, március 12-én történt.

Összegezve: a III. kerületi rendőrség nem tudhatott többet Jankó Piroška ötvenhatos cselekményeiről, mint amennyit Keresztes Nagy Antalné. Ennek ellentmondani látszik a feljelentés nyomát megőrző jelentésnek az az állítása, miszerint „az ügyre vonatkozóan rendőri jelentés is érkezett, amely alátámasztja Keltainé [sic!] bejelentését, valamint tanúkat is megjelöl, akiknek Jankó Piroška elmondotta tettét”.⁵⁶ Jankó több alkalommal is vallomást tett arról, hogy decemberben a statáriumot hírül adó plakátokat tépett le a Móricz Zsigmond köréren, amiért egy rendőr figyelmeztette. Egy hónappal később összetalálkozott a rendőrrel, aki felírta az adatait, és „azt mondta, föl is fog jelenteni, és a bíróság íté-

⁵⁶ A BM Budapesti Főkapitányság III. Kerületi Politikai Csoport jelentése Jankó Piroška ügyében, 1957. március 11. BFL FB. Jankó...

kezni fog”.⁵⁷ Az esetet Jankó többeknek elmondta a munkahelyén, legalábbis két tanú is tudott róla.⁵⁸ Feljelentés a fennmaradt iratok között nem található, és nem valószínű az sem, hogy eljutott volna a III. kerületi kapitányságra. Jankó Piroska abban a kerületben tépte le a plakátokat, amelyikben lakott. Ha az esetről ügyet csinálnak, abban a XI. kerületi kapitányság lett volna illetékes, semmi oka és alapja nem lett volna rá, hogy átadja a III. kerületnek. A plakát letétele nem számított súlyos bűncselekménynek, így az is kizárható, hogy a BM Vizsgálati Osztályára tették volna át az ügyet. Tekintettel arra, hogy a jelek szerint a III. kerületi kapitányság azonnal intézkedett a feljelentés vétele után, kizárható az is, hogy a Tímár utcai kapitányság megkezdte volna a XI. kerületet, ahonnan haladéktalanul megküldték a plakátletétele ügyben készült jelentést. A megtorlás iratainak tanúsága szerint 1957 elején távolról sem volt olyan adminisztratív rend a rendőrségen, hogy ez egyetlen nap alatt kivitelezhető lett volna, és nincs is semmi nyoma ilyen tranzakciónak.

Azért is kizárható, hogy a hivatkozott rendőri jelentés Jankó Piroska plakátletétele ügyével lenne kapcsolatban, mert a szöveg szerint az az ügyre vonatkozott, alátámasztotta a bejelentést, és tanúkat is megjelölt.⁵⁹ Eszerint Keresztesné nem a Tímár utcai kapitányságon jelentette fel Jankó Piroskát, hanem a békásmegyeri lakó- és munkahelyéhez legközelebbi őrsön tett bejelentést, ahol leírták – vagy leírástak vele –, amit elmondott, és egy kísérőlevéllel, jelentéssel együtt továbbították a kapitányságra. Kizártnak tartom, hogy a helyi őrs bármilyen egyéb lépést tett volna az ügyben. Jankót bizonyosan nem hallgatták ki, de ki sem kérdezték, nemcsak azért, mert ennek nincs nyoma, hanem azért sem, mert akkor nem lehetett volna szabadlábon hagyni. Elképzelhető, hogy érdeklődtek volna a kertészet pártszervezetének

vezetőjénél, de a kertészet pártszervezete még nem létezett. Biztosabb (és kényelmesebb) volt az ügyet azonnal továbbadni. Ráadásul az egyetlen tanú, Schillinger Jenő, aki a rendőrök kiszállásáról a kertészetbe vallomást tett, a bíróság előtt egyértelműen azt állította, hogy a *kerületi kapitányságtól*, vagyis a Jankó Piroska letartóztatására érkezett rendőröktől értesült Jankó Köztársaság téri cselekményeiről.⁶⁰ A feljelentést állítólag megerősítő rend-

57 Jankó Piroska kézírásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

58 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 20.; Schillinger Jenő jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

59 A BM Budapesti Főkapitányság III. Kerületi Politikai Csoport jelentése Jankó Piroska ügyében, 1957. március 11. BFL FB. Jankó...

60 Schillinger Jenő a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

őri jelentés tehát valójában nem más, mint a feljelentés kísérőlevele, amely nem tartalmazhatott többet, mint amennyit maga a feljelentés, a III. kerületi kapitányságnak tehát mindössze ennyi információ állt rendelkezésére Jankó őrizetbe vételekor.

A TANÚVALLOMÁSOK

A feljelentés pedig vélhetően kevesebbet tartalmazott, mint amennyi Keresztes Nagy Antalné jegyzőkönyveiben fennmaradt, hiszen ő a rendőrségen nemcsak arról beszélt, amire magától emlékezett, amit maga fontosnak tartott, hanem arról is, ami a nyomozót érdekelte, amit az ő kérdései hívtak elő emlékezetéből.

Keresztesné első vallomása szerint Jankó Piroška 1954 végétől (azóta ismerte) „társadalmi rendszerünknek gyűlölt ellensége” volt.⁶¹ (A tanú rosszindulatát, amiről szótévesztése árulkodik, a feljelentés és vallomásai egyaránt alátámasztják.) 1956 nyarán nyilaskeresztet rajzolt a blokkház ablakára, le tartóztatásáig nem változott a magatartása: „Az elmúlt napokban több alkalommal tett miniszterelnök elleni kijelentéseket. Nevezett munkahelyünkön fertőzte, félrevezette a többi dolgozó társait.”⁶² Következő kihallgatásán hozzátette, hogy Jankó nemcsak nyilaskeresztet rajzolt, hanem horogkeresztet is, és melléjük odaírta, hogy USA, decemberben pedig plakátokat tépett le, amiért a rendőr felírta.

Gyorskocsi utcai kihallgatásán a korábbinál részletesebb és minden szempontból terhelőbb vallomást tett Jankó Köztársaság téri cselekményeiről, aki eszerint már nem a tömeg részeként, hanem egyénileg követte el tettét: „Elmondta, hogy ő Asztalos ezredeszt rugdosta és köpködté, aki még élt, mert haslövést kapott, és nem halt meg. Mondotta, hogy a tömeg hogy éljenzett és kiabált. Elmondotta, hogy a tömegből egy ismeretlen férfi a kezébe adott egy hegyes szűrő szerszámot, amivel beleszúrt Asztalos ezredes szívébe, még azt is mondotta, ettől még a keze is véres lett. Mást ezzel kapcsolatban Jankó Piroška nem mondott.”⁶³ Keresztesné szerint Jankó semmi megbánást nem mutatott, amikor tettéről munkatársainak beszámolt „a Főkert békásmegyéri telepén [...] a régi ebédlő helyiségében”, ellenkezőleg, „amikor a gyilkosságról beszélt, kijelentette, hogy a »meggyilkoltakkal is kevesebb kommunista maradt, de ha több idejük lett volna, akkor még többet kinyírtak volna«, és akkor szidta az oroszokat,

61 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

62 Uo.

63 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó..., A következő idézetek is innen valók.

hogy visszajöttek”. Ez alkalommal nemcsak azokat nevezte meg, akik halották Jankó elbeszélését, hanem egy szemtanút is, az ugyancsak ott dolgozó Farkas Jánost.

Keresztesné vallomásai szerint Jankó Piroska már a forradalom előtt „iszákos, züllött életet élt”,⁶⁴ szadista hajlamokat mutatott: „elfogta az egerket és a békákat, és azokat elevenen kettészakította a kezével. Egyszer ilyen alkalommal kijelentette, hogy szeretne egy férfit így megkínozni, ha a keze közé kerülne. Jankó Piroskában nőiesség egyáltalán nincs, férfi modorra van. Ez a nő úgy káromkodott, mint egy kocsis.”⁶⁵

Keresztesné vallomása akkor is elég lett volna Jankó őrizetbe vételéhez, ha semmit sem csinált, ha ott sem volt a Köztársaság téren, hiszen a nyíltan kommunista- és szovjetellenes kuláklány az ellenforradalom leverése után veszélyeztette a közrendet és a termelőmunka zavartalanságát, amit az 1956. évi 31. sz. törvényerejű rendelet kellő alapnak tekintett a közbiztonsági őrizet elrendelésére. Jankó azonban a Köztársaság téren állítólag részt vett Asztalos ezredes meggyilkolásában, cselekményére szemtanú is volt. Ilyen információk birtokában a rendőrségnek le kellett tartóztatnia, meg kellett kezdenie ügyének vizsgálatát. Annál is inkább, mert nyilvánvaló volt, hogy Jankó nem megtévedt dolgozó, nem a körülmények hatása alatt követte el tettét, hanem ádáz és megrögzött ellenség, személyének nagy a társadalmi veszélyessége. A megtévedt dolgozó kategóriája amúgy is a megtorlás egy későbbi szakaszában született, és nem a rendőrségnek, hanem az ügyészségnek és a bíróságnak volt joga mérlegelni, hogy arra hivatkozva ítélet nélkül megszünteti-e az eljárást, vagy csupán enyhítő körülménynek tekinti az ítélet kiszabásakor.

A Keresztesné által vallottakkal kapcsolatban, amely információk alapján elindult az ügy, számos probléma van.

Keresztesné szerint a Köztársaság téren szemtanúja is volt Jankó bűncselekményének. Azt vallotta, hogy Jankó a pártháznál találkozott Farkas Jánossal, aki Jankó elbeszélése szerint „nem csinált semmit a Köztársaság téren, csak ordítózott, és látta, hogy ő [Jankó Piroska] volt az, aki Asztalos ezredes szívébe szúrt”.⁶⁶ Keresztesné azonban annak tudatában állította, hogy

volt szemtanúja Jankó tettének, hogy tisztában volt vele: a tanú ellenőrizhetetlen. Farkas János ugyanis 1956. november végén Ausztriába menekült, így Keresztesné vallomását nem tudta megerősíteni, de cáfolni sem. 1957-

64 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

65 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

66 Uo.

ben ez utóbbi volt a fontosabb, hiszen ha Jankó tagadná, hogy Farkas is ott volt a Köztársaság téren, a bíróságnak két ellentétes tanúvallomást kell mérlegelnie. Jankónak nyilvánvaló érdeke annak tagadása, hogy cselekményére szemtanú is van (akkor is, ha beismeri tettét, hiszen ebben az esetben nem kényszerből, hanem önként, megbánásból teszi), miközben Keresztesné számára látszólag semmi jelentősége nincs annak, hogy Farkas János látta-e a gyilkosságot, vagy sem. A bíróság tehát közvetett bizonyítéknak tekintheti a tanú jegyzőkönyvben elé tárt vallomásában szereplő szemtanú létét, szükség esetén ezzel (is) bizonyítva, hogy Jankó Piroska követte el a bűncselekményt. De már a bírósági tárgyalást megelőzően, a vizsgálati szakaszban jelentőssé válhatott Keresztesné vallomásának ez az eleme, hiszen ha Jankó tagadni próbál, a nyomozók hivatkozhatnak rá, hogy bizonyítékuk van arra, hogy nemcsak ott volt a téren, hanem részt vett a gyilkosságban, amivel megtörhetik ellenállását.

Keresztesné úgy adott jellemzést Jankó Piroska ötvenes évekbeli magatartásáról, hogy már Gyorskocsi utcai vallomásából kiderült: személyesen csak 1956 áprilisa után ismerte meg, amikor 1952 óta a kertészetben dolgozó férje után ő is oda került állásba.⁶⁷ Előzőleg legfőljebb a férjétől hallhatott róla és politikai állásfoglalásairól. Keresztes azonban ebben a kérdésben is másként emlékezett, mint a felesége: „Ebben az időben [amikor Jankó 1952 elején a kertészetbe került] szolidan viselkedett, majd a későbbi idők folyamán megbátorodott, és a fajtájának [utalás Jankó kulák származására] megfelelően élt.”⁶⁸ Az állítás második fele nem okvetlenül jelenti (bár jelentheti), hogy Jankó már 1956 nyarán tanúbizonyságot tett róla, hogy a rendszer ellensége, vonatkozhat többektől vallott iszákos, züllött magatartására is. A Keresztes összes többi vallomásában szereplő megállapítás azonban, miszerint Jankó kezdetben szolidan viselkedett, egyértelműen jelzi, hogy eleinte nem derült ki róla sem az, hogy a népi demokrácia ellensége, sem az, hogy züllött és iszákos. Bíróság előtti tanúvallomásában Keresztes egyenesen azt állította, hogy Jankó „főleg az ellenforradalom alatt változott meg”,⁶⁹ számára tehát október 23-a előtt sem magatartásbeli devianciái, sem kommunistaellenessége nem volt nyilvánvaló.

Kihallgatott munkatársainak jegyzőkönyvei nagyon kevés információt tartalmaznak Jankó Piroska forradalom előtti politikai állásfoglalásairól. Balyi Kálmán, aki 1956 előtt rövid ideig a brigádvezetője volt, azt vallot-

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

⁶⁹ Keresztes Nagy Antal a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

ta, hogy Jankó, vélhetően a forradalom előtt, tett demokráciaellenes kijelentéseket.⁷⁰ Hasonlóan emlékezett Kertai Istvánné, aki azonban hozzáfűzte, hogy főként október 23-a (értelemszerűen a forradalom) után szidta a rendszert.⁷¹ Vincze Károlyné és Tóth Anna semmit sem tudott Jankó forradalom előtti politikai nézeteiről, és Balázs Gáborné sem, aki csak annyit hallott, hogy Jankó nem szereti a kommunistákat,⁷² de a források arra nem adnak támpontot, hogy már a forradalom előtt sem szerette őket, vagy ez csak utána derült ki róla. Keresztesné mellett egyedül Schillinger Jenő vallotta, hogy Jankó már a forradalom előtt bizonyosságot tett arról, hogy ellensége a rendszernek, kommunistaellenes, szovjetellenes. Állítását két konkrét esettel igazolta: az egyik szerint egy május elseji felvonulás alkalmával Jankó megjegyzést tett Rákosira, a másik szerint 1956 nyarán horogkeresztet rajzolt a blokkház ablakára.⁷³ Az első esetből nem lehet következtetni Jankó politikai állásfoglalására, különösen a jegyzőkönyvben megőrzött teljes szöveg ismeretében: „A május elseji felvonuláson egymás mellett mentem Jankó Piroskával. Figyelmeztettem őt, hogy húzd ki magad, nemsokára Rákosi elvtárs elé érünk. Erre Jankó Piroska: »Sz... Rákosi fejére.«”⁷⁴ Eszerint Jankó a párttag Schillinger mellett, tehát vélhetően a csoport élén haladt, ami nem történhetett volna, ha már akkor közismert szembenállása a rendszerrel.

A másik esetről Jankó is vallomást tett, közölve azt is, hogy a horogkereszt mellé nyilaskeresztet is rajzolt,

70 Balyi Kálmán jkv., 1957. március 20.

BFL FB. Jankó...

71 Kertai Istvánné jkv., 1957. március 19.

BFL FB. Jankó...

72 Vincze Károlyné jkv., 1957. március 20.;

Tóth Anna jkv., 1957. március 20.;

Balázs Gáborné jkv., 1957. március 19.

BFL FB. Jankó...

73 Schillinger Jenő a bírósági tárgyaláson,

1957. június 17. BFL FB. Jankó...

74 Uo. A kifejezés a jegyzőkönyvben is ki-

pontozva szerepel, vagy Schillinger nem

merte kiejteni, vagy a jegyzőkönyvveze-

tő nem merte leírni a Rákosira mondott

„szarok” szót.

75 Jankó Piroska kézírásos önvallomása, d.

n. BFL FB. Jankó...

és fölírta, hogy SS és USA. „Ezt csak passzióból csináltam, nem azért, hogy én a nyilasokat pártolom”⁷⁵ – magyarázta, de ez nem győzte meg azokat, akik Köztársaság téri cselekménye alapján a népi demokrácia ádáz ellenségének, a kor szóhasználatával fasisztának tartották. Jankó Piroska 1936-ban született, saját tapasztalata sem a nyilasokról, sem a nácikról nem lehetett. A bírósági tárgyaláson (feltehetően kérdésre válaszolva) ezzel kapcsolatban egyetlen kijelentést tett: „A falumban volt egy zsidó család, azokat elvitték a 44-es időkben, de én ezekre már nem is emlékszem.”⁷⁶ Annak nem maradt nyoma, hogy a családjából bár-

ki nyilas lett volna, noha lakóhelyéről kértek és kaptak is információt a családról, és környezettanulmány is készült. A négy felrajzolt dolog között van egy látszólagos kakukktojás, hiszen az Egyesült Államok a világháborúban a náci Németország és szövetségesei ellen harcolt. Az USA mégis csak látszólag lóg ki a sorból, Jankó tudatában és a kor kommunista propagandájában együvé kerültek: mindegyik a Rossz szimbóluma volt, mert (noha nem egy időben, de) szemben álltak a Jóval, a Szovjetunióval. Jankó meggondolatlan falfirkája a kommunista propaganda hatásán (pontosabban ellenhatásán) kívül azt bizonyítja, hogy Jankó szemben állt a rendszerrel, és ennek legalább egy alkalommal, gyerekes módon, tanújelét is adta.

Munkatársain kívül kihallgatták a rendőrök Jankó Budapesten lakó nővérét is, és három személyt a lakókörnyezetéből. Közülük egyedül Bangó Erzsébet rendőrségi vallomása tartalmaz olyan elemet, amelyből következtetni lehet Jankó forradalom előtti politikai állásfoglalására. Bangó – akivel 1956 nyarától együtt lakott egy albérleti szobában – úgy emlékezett, hogy Jankó haragudott a rendszerre, mert az elvette a földjüket (tudta, hogy kulákok voltak), és neki ezért Budapesten kellett dolgoznia.⁷⁶ Bangó rendőrségi vallomásának hitelességét a későbbiekben részletesen tárgyalom, itt csak annyit jegyzek meg, hogy a bíróság előtt magától nem emlékezett Jankó rendszerellenes kijelentéseire („Nem beszélt arról, hogy ezért vagy azért haragszik a rendszerre”⁷⁸), csak miután elé tárták a nyomozati szakban tett vallomását. De Bangó is csak arra emlékezhetett, hogy mit mondott a szobatársa 1956 nyarán, amikor országszerte folyt a törvénytelenül üldözöttek – ami esetünkben fontos: a törvénytelenül kuláklistára helyezettek – rehabilitációja. 1956 nyarán az ötvenes években kuláknak bélyegzetteket ért sérelmeket panaszolni nem okvetlenül jelentette a népi demokratikus rendszer nyílt elutasítását. Erre vall, hogy a vele 1956 júliusa (ekkor költözött Újpestről a Budafoki útra) előtt együtt lakók semmit nem tudtak arról, hogy Jankó szemben állt volna a rendszerrel, szerintük politikával nem foglalkozott, „ellenséges megnyilvánulásai” nem voltak.⁷⁹

Nem állítom, hogy Jankó Piroška – akinek családjától elvették a lakóházat, a termőföldet és az állatokat, aki en-

76 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

77 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

78 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

79 A BM ORFK II/5-d. alosztály környezettanulmánya (a továbbiakban Környezettanulmány) Jankó Piroškáról, 1957. április 3. ÁBTL Jankó...

nek tulajdonította szülei korai halálát, akinek a bátyja fogságba esett a keleti fronton, és elpusztult a hadifogságban (legalábbis 1947–48 után nem adott életjelt magáról), akit származása miatt nem engedtek továbbtanulni az általános iskola után – híve lett volna a népi demokratikus rendszernek. A fennmaradt iratok alapján azonban az sem állítható, hogy nyíltan elutasította volna. Ennek bizonyítására nem elegendő az, amit a blokkház ablakára rajzolt. Ezt amúgy kellően ellensúlyozza, hogy tagja volt a DISZ-nek,⁸⁰ és a munkahelyi párttitkár szerint: „Megbecsült dolgozója volt a vállalatnak. Szakmai tanfolyamra is küldték őt, most lett volna szakmunkás.”⁸¹ Jankó Piroska tehát igyekezett alkalmazkodni és megfelelni mindaddig, amíg 1956 forró nyarán megkezdődött a sztálinista rendszer nyílt bírálata.

Eszerint Keresztes Nagy Antalné, aki Jankó Köztársaság téri cselekménye ismeretében beszélt munkatársa forradalom előtti politikai nézeteiről, kiterjesztette annak 1956. nyári, abban a helyzetben nem kirívó, nem rendkívüli politikai megnyilvánulásait a korábbi évekre is. Jankó forradalom előtti politikai megnyilatkozásai csak a Köztársaság téri vád prizmáján keresztül látszottak kommunista- és szovjetellenesnek, a forradalom leverése idején tett kijelentéseivel együtt rendkívülinek. Nemcsak Keresztesné, hanem az ő vallomásai alapján az ügy vizsgálatát végző nyomozók és az ítélkező bíróság számára is.

Jankó Piroska 1956 végén, 1957 elején tett Kádár-ellenes kijelentéseiről a tanúk többsége beszámolt, azokat bizonyítottnak lehet tekinteni.⁸² A val-

lomásokból koherensnek tűnő képtartozott ki: Jankó igazi ellenforradalmár, hiszen akárcsak azok, a kommunisták kiirtására törekedett, „ha több idejük lett volna, akkor még többet ki-nyírtak volna”;⁸³ igazi fehérterrorista, aki azt reméli, hogy „az oroszok ha ki-
mennek, a zsidók is, a kommunisták is ki lesznek nyírva”.⁸⁴ Schillinger vallomásának ezt a részletét igazolni látszott, hogy már korábban fasiszta szimbólumokat rajzolt az egyik épületre.

Keresztesnének Jankó forradalom utáni magatartásáról tett vallomását azonban, miszerint még „az elmúlt

80 Igazságügyi szakvélemény Jankó Piroska elmeállapotáról, 1957. május 25.; Farkas Imréné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

81 Schillinger Jenő bírósági vallomása, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

82 Balyi Kálmán jkv., 1957. március 20.; Vincze Károlyné jkv., 1957. március 20.; Kertai Istvánné jkv., 1957. március 19.; Balázs Gáborné jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

83 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

84 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

napokban [is] több alkalommal tett miniszterelnök elleni kijelentéseket”,⁸⁵ maga a kertészeti párttitkár cáfolta. Schillinger Jenő szerint „Jankó Piroška az utóbbi időben elhallgatott, és nemigen tett ellenséges kijelentést, miután látta, hogy népi demokratikus rendünk megerősödött”.⁸⁶ Az erről tanúvallomást tevők közül csak Keresztesné és Schillinger vallomása tartalmaz időhatározót, ezek azonban ellentmondanak egymásnak. Kizárható, hogy csak a munkahelyi párttitkár ne tudott volna Jankó legutóbbi, letartóztatása előtt tett ellenséges kijelentéseiről, hiszen ha máskor nem, az őrizetbe vételét követően folytatott beszélgetések során hallania kellett volna róluk, és Schillinger vallomásaiban említést tett mindarról, ami Jankóval kapcsolatban eljutott hozzá. Kizárt az is, hogy menteni kívánta volna, következésképpen az ő vallomását kell igaznak elfogadni. Ebben az esetben tehát Keresztesné ismét túlzó vallomást tett, Jankó bűnösségét alátámasztandó. Mindkét alkalommal meghosszabbította azt a periódust, amelyben Jankó ellenséges (a forradalom előtt inkább csak ellenzéki) magatartást tanúsított: a forradalom előtt 1956 nyara helyett 1954 óta mondta ellenségesnek, a forradalom után pedig egészen letartóztatásáig, 1957. március 11-ig.

Schillinger vallomása alapján úgy tűnik, hogy Jankó kevéssel letartóztatása előtt még nyíltan szemben állt a Kádár-kormánnyal. Schillinger elmondta, hogy egy alkalommal, amikor gyümölcsfákat metszettek, Jankó kijelentette: „kötik fel Malétert, a szabadságharcost”.⁸⁷ A gyümölcsfák metszésének ideje február, eszerint Jankó februárban még tett ellenségesnek számító megjegyzést, noha Schillingerrel vitatkozni már nem mert: „Erről vitatkoztam is vele, hogy [Maléter] ellenforradalmár volt, de figyelmen kívül hagyott.” Schillinger vallomása azonban csak abban az esetben bizonyítja Jankó ellenségességét, amennyiben Jankó szabadságharcosnak nevezte Malétert. Schillinger azonban a bíróság előtt már e nélkül emlékezett Jankó szavaira: Maléter „pénteken fel lesz kötve”.⁸⁸ Ehhez Jankó hozzáfűzte, hogy „Maléterrel kapcsolatban és más híreket is a munkahelyemen hallottam”. Eszerint pedig februárban már nem történt több, mint hogy Jankó hozzászólt a beszélgetéshez, amelyben Maléterről is szó esett. Schillinger vallomásai éppen azt bizonyítják, hogy februárban Jankó már nem merte vitatni, hogy forradalom volt-e vagy ellenforradalom, Malétert nem ő hozta

85 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

86 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

87 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó..., A következő idézet is innen való.

88 Schillinger Jenő a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

szóba, és nem nevezte (Schillinger jelenlétében) szabadságharcosnak, ezt a tanú csak a letartóztatás másnapján vallotta.

Jankó Piroska tehát egy ideig a forradalom leverése után is szemben állt a Kádár-rendszerrel, de belátva vagy csak megérezve a helyzet reménytelenségét, még őrizetbe vétele előtt felhagyott a nyílt bírálattal. Viselkedését a forradalom előtti nyárhoz hasonlóan ekkor sem lehet rendkívülinek tartani, hiszen 1956 végén Kádár János kormányának (és kiépülő rendszerének) elutasítása általános volt, csak 1957 első hónapjaiban váltotta fel a beletörődő apátia. Jankó forradalom utáni magatartása tehát, ugyanúgy, mint a forradalom előtti, csupán az ellene emelt vád prizmáján keresztül látszott jelentősnek.

A forradalom előtt a kertészetben nem terjedt el Jankóról, hogy kuláklány, következőképpen nem is tekintették annak, noha valóban az volt. Sajat vallomása szerint apjának 60 hold földje és 15 állata volt,⁸⁹ a községi tanácstól 1957 tavaszán beszerzett vagyoni bizonyítvány szerint 42 holdja és 16 állata. (A vb-titkár nem szavatolta a közölt adatok helyességét, mivel a forradalom napjaiban „a tanácsházán az összes iratokat az ellenforradalmárok megsemmisítették”.⁹⁰) Jankót szobatársa, Bangó Erzsébet is kuláknak tudta, munkatársai közül azonban egyedül Schillinger és a Keresztes házaspár tett erről vallomást. Keresztes vallomása szerint Schillingertől hallotta február elején, hogy „kihallgatta Jankó Piroskát, és megállapította, hogy nevezett személy szüleinek 80-90 hold földjük volt a felszabadulás előtt”.⁹¹ Keresztes vallomásából nem az az igazán fontos, hogy jóval nagyobbnak (másfélszeresnek) mondta Jankóék birtokát, hanem az, hogy ezt akkor tudta meg, amikor a munkahelyi párttitkár Jankó Köztársaság téri cselekményéről is tájékoztatta: „[Schillinger] továbbá elmondotta azt is, hogy a Tisza Kálmán [Köztársaság] téren lévő MDP pártház ostrománál részt vett, és ők voltak, akik kivették Asztalos János honvéd ezredes szívét.”

Bizonyítottnak tekintem, hogy Schillinger 1957. március 11-én a kertészetbe érkező rendőröktől hallott először Jankó Piroska Köztársaság téri cselekményeiről. Eszerint ha egy időben mesélt Keresztesnek Jankó kulák voltáról és Köztársaság téri gyilkosságáról, akkor azt csak március 11-én vagy 12-én tehetette, semmiképpen sem februárban, ahogy Keresztes emlékezett. Erre utal az általa használt kifejezés, miszerint Schillinger „kihallgatta

89 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

90 Vagyoni bizonyítvány, 1957. április 17. BFL FB. Jankó...

91 Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó..., A következő idézet is innen való.

Jankó Piroskát”.⁹² Nyilván nem Schillinger hallgatta ki, legföljebb ott volt (akár csak egy ideig), amikor a rendőrök kihallgatták. Keresztes datálása tehát hibás (talán a jegyzőkönyv megszerkesztésekor került hiba a szövegbe), ebben az esetben pedig Jankó kulák volta akkor vált fontossá, akkor lett téma a kertészeti párttagok között, amikor elvitték a rendőrök, és amikor Keresztesék utólag felismert előjelekből összerakták azt az ellenséget, aki képes volt a szörnyű tetteire. Jankó tehát a vád ismeretében, utólag vált kulákként viselkedő kulákká Keresztesék és Schillinger tudatában, ugyanúgy, mint megrögzött rendszerellenségé Keresztesné emlékezetében.

Jankó Piroška letartóztatásakor kiszakadt a munkahelyi közösségből, amelynek addig is csak kevésé volt tagja. Kiszakadt fizikailag, hiszen elvitték a rendőrök, de átvitt értelemben is, hiszen bűncselekményt követett el, amivel kizárta magát a büntelenek közül. A korban a sajtó és a bűnüldöző szervek sem tartották magukat az ártatlanság vélelméhez, már az őrizetbe vétel, a büntetőeljárás megindítása bizonyíték volt a bűnösségre. Különösen állt ez a jogi képzettséggel nem rendelkező egyszerű emberekre – esetünkben a kertészeti dolgozóira. Jankót ráadásul nem politikai bűncselekmény, hanem egy szörnyű gyilkosság elkövetésével vádolták. A közösségből kiszakított személy ezzel különös megvilágításba került, rendkívüli súlyt, rendkívüli jelentőséget kaptak addig jelentéktelen és érdektelen cselekményei, tulajdonságai is. Ezek a letartóztatást követő munkahelyi beszélgetéseken kristályosodtak ki, és váltak a különböző vallomások állandó elemeivé.

A Jankó bűncselekményét nem, de személyének bűnösségét igazoló tanúvallomásoknak azért is nőtt meg a szerepük, mert nem sikerült olyan tanút találni, aki látta volna Jankó Piroskát a Köztársaság téren. Tapolcsányi László, a pártbizottság munkatársa csak a parlamenterek kimeneteléről és lelövéséről tett vallomást, de közölte, hogy nem látta, mi történt velük azután.⁹³ Vallomása használhatatlan volt a vizsgálat számára, sőt egy ponton alkalmas lett volna rá, hogy kételyeket támasszon Jankó vallomásainak pontosságával szemben, erre azonban látszólag senki sem figyelt. Tapolcsányi ugyanis azt állította, hogy a parlamenterek alig tettek meg két-három lépést, amikor rájuk lőttek, miközben Jankó ennél mindig többre emlékezett. Több eredménnyel biztatott a sebesültek mentésében részt vevő buszsofőr, Orosz Jenő kihallgatása, aki állítólag látta, amint a megsebesült parlamentereket „bántalmazták, és közvetlen közelből géppisztollyal lövöldözték”, de „Jankó Piroskát nem ismerte fel”.⁹⁴ Orosz

92 Uo.

93 Tapolcsányi László jkv., 1957. április 27. BFL FB. Jankó...

94 A BM Vizsgálati Osztály jelentése Jankó

- Piroska ügyében, 1957. április 19. ÁBTL Jankó..., Orosz Jenő vallomásának el-
lentmond, hogy a parlamenterek közül
ketten is csak egy-egy golyótól sebesül-
tek meg.
- 95 Orosz Jenő jkv., 1957. április 30. BFL
FB. Jankó...
- 96 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957.
március 19.; Szép Rezsőné, született
Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20.;
Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. márci-
us 17.; Balyi Kálmán jkv., 1957. március
20.; Vincze Károlyné jkv., 1957. márci-
us 20.; Schillinger Jenő jkv., 1957. már-
cius 12., 1957. március 19.; Kertai Ist-
vánné jkv., 1957. március 12., 1957. már-
cius 19. BFL FB. Jankó...
- 97 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957.
március 12, 1957. március 20.; Szép
Rezsőné jkv., 1957. március 20.; Györe
Rozália jkv., 1957. március 18., 1957.
március 21.; Keresztes Nagy Antal jkv.,
1957. március 12., 1957. március 17.;
Balyi Kálmán jkv., 1957. március 20.;
Farkas Imréné jkv., 1957. március 20.;
Schillinger Jenő jkv., 1957. március 12.,
1957. március 19.; Kertai Istvánné jkv.,
1957. március 19.; Nagy Imréné jkv.,
1957. március 16. BFL FB. Jankó...
- 98 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957.
március 12. BFL FB. Jankó...
- 99 Keresztes Nagy Antal jkv., 1957. márci-
us 17. BFL FB. Jankó...

Jenőt részletesen kihallgatták, de ez al-
kalommal sem vallott semmi olyat, ami
Jankó ellen felhasználható lett volna.⁹⁵

A Jankó Piroska ügyében kihallga-
tott tanúk eddig ismertetett jegyző-
könyvezett vallomásai tehát látszólag
meglehetősen egységesek, alkalmas-
nak tűnnek annak bizonyítására, hogy
Jankó, a népi demokratikus rendszer
megrögzött ellensége, a Köztársaság
téren részt vett Asztalos János ezredes
meggyilkolásában. Alaposabb vizsgá-
lat után azonban kiderül, hogy mun-
katársai közül egyedül Keresztes Nagy
Antalné vallotta, hogy személyesen
hallotta Jankó elbeszélését arról, hogy
mit *csinált* a Köztársaság téren, a töb-
biek ezt már csak tőle hallották, Jan-
kótól mindössze annyit, hogy mit *lá-
tott* a téren. Másfelől jelentősen le-
rövidül – a forradalmat közvetlenül
megelőző és követő hónapokra korlá-
tozódik – az az időszak, amelyben
Jankónak ellenségesnek minősíthető
megnyilvánulásai voltak. A tanúvallo-
mások tehát csak kevésbé voltak alkal-
masak a vád tárgyává tett bűncselek-
mény, illetve a vádlott kirívóan ellen-
séges politikai megnyilvánulásainak
bizonyítására, ezért kapott bennük
nagy teret a vádlott személyének ne-
gatív jellemzése. Olyan képet rajzoltak
Jankóról, amely illett a brutális tett el-
követőjére.

Majdnem mindenki elmondta, hogy szadistának⁹⁶ és iszákosnak⁹⁷ ismer-
te meg, Keresztesné ezeken túl züllöttnek is nevezte,⁹⁸ férje pedig ezzel egy-
becsengően azt állította, hogy Jankó „erkölcstelen életmódot élt”.⁹⁹ Ez a
megállapítás mindenképpen hamis, hacsak nem Jankó állítólagos iszákossá-

gának nyomatékosabb kifejezése, hiszen nem voltak olyan kapcsolatban, hogy erkölcsstelensége más formáiról tudhattak volna. Egy fiatal lányt (Jankó egy hónappal a forradalom kitörése előtt töltötte be huszadik életévét) leginkább akkor volt szokás erkölcstelennek nevezni, ha több férfival volt kapcsolata. A Jankó Piroska magánéletét vélhetően leginkább ismerő, vele közel egykorú Bangó Erzsébet azonban cáfolta, hogy Jankó csapodár lett volna, sőt így vallott: „Tudomásom szerint Jankó Piroska férfiakkal nem tartott kapcsolatot.”¹⁰⁰ Bangóra nem szigorú erkölcsű, puritán életet élő lányként emlékeztek a Budafoki út 81.-ben lakók, akik szerint „erkölcsi élete meglehetősen laza volt, több férfi ismerőse volt”,¹⁰¹ ami kizárja, hogy Jankó másnak mutatta volna magát előtte, mint amilyen valójában volt. Ráadásul a lakók úgy emlékeztek, hogy Bangó és Jankó „együtt jártak szórakozni”, amit megerősít, hogy a forradalom napjaiban kétszer is együtt mentek a városba körülnézni.¹⁰² Bangó vallomása tehát kizárja, hogy Jankó Piroska a léha, csapodár értelemben lett volna erkölcstelen, ami azonban nem jelent olyan másságot sem, hogy ne érdekelték volna a férfiak. Egyetlen ezzel kapcsolatos jelzést tartalmaznak csak a fennmaradt iratok: az elmeállapotát vizsgáló orvosok azt állapították meg róla, hogy öröme telt a békák és egerek kínzásában, de csókolózni jobb volt.¹⁰³

JANKÓ PIROSKA VALLOMÁSAI

Munkatársainak vallomásai alapján ugyan vélelmezhető volt, hogy Jankó elkövette a vád tárgyává tett bűncselekményt, bűnösségének bizonyítása azonban további dokumentumokat igényelt. Ilyenekkel ő maga szolgált, amikor le tartóztatása napján azonnal részletes, feltáró jellegű beismerő vallomást tett a Tímár utcai kapitányságon.

Október 23-án kora délután Jankó Piroska a szentendrei hévvel indult haza békásmegyeri munkahelyéről. A Margit hídi végállomáson szállt le, hogy átszálljon a 9-es villamosra, és hazamenjen Budafoki út 81. szám alatti lakására. A budai hídfőnél összetalálkozott a Pestről érkező tüntetőkkel, a Bem tér felé menet velük együtt kiabálta a jelszavakat.¹⁰⁴ A rendkívüli ese-

100 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

101 Környezettanulmány Jankó Piroskáról, 1957. április 3. ÁBTL, Jankó..., A következő idézet is innen való.

102 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

103 Igazságügyi szakvélemény Jankó Piroska elmeállapotáról, 1957. május 25. BFL FB. Jankó...

104 Jankó Piroska jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...; Jankó Piroska jkv.,

1957. március 13.; Jankó Piroska kézírásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...
- 105 Kertai Istvánné jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...
- 106 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...
- 107 Farkas Imréné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...
- 108 Jankó Piroska a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...
- 109 Uo.
- 110 Erről Kertai Istvánné is vallomást tett első kihallgatásakor, másodszor azonban már nem. Kertai Istvánné jkv., 1957. március 12., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...
- 111 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

kok közelébe.¹⁰⁸ Ismereteink szerint a Bem téri nagygyűlésnek nem volt katonatiszt szónoka, Jankó csak Marián István alezredesre emlékeztetett, aki nem beszédet tartott, hanem bejelentette a nagygyűlés végét, és felszólította a műgyetemistákat, hogy térjenek haza. A térről a tüntetők két irányban indultak tovább: egy részük a Margit hídon keresztül a Parlament elé ment, a többiek a Duna-parton és a Fő utcán a Batthyány térre, onnan a Kossuth hídon át a Parlamenthez. Jankó Piroska az utóbbi csoportozhoz csatlakozott.

A Kossuth térről azonban hazament, a nap további eseményeiben nem vett részt. „A Kossuth hídon gyalog mentem át, majd a 9-es villamossal mentem haza.”¹⁰⁹ Keresztes Nagy Antalné szerint ugyan ott volt a Rádiónál,¹¹⁰ közvetve még azzal is megvádolta, hogy részt vett annak ostromában,¹¹¹ ez azonban nem igaz. Jankó minden alkalommal, amikor október 23-a szóba került, elmondta, hogy ott volt a Bem téren és a Parlamentnél, de nem említette, hogy lett volna a Rádiónál. A Tímár utcai kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv szerint is a 9-es villamossal ment haza, noha a Bródy Sándor utcából ez kerülő, a Petőfi hídon keresztül gyalog hamarabb hazajutott volna.

mény, a felszabadult, mámoros sokaság magával ragadta, és – ahogy Kertai Istvánné emlékezetében megmaradtak Jankó szavai – „a tömeg közé sodródott”.¹⁰⁵ Ugyanezt a kifejezést használta szobatársa, Bangó Erzsébet a bírósági tanúvallomásakor, aki szintén Jankótól hallotta a történetet.¹⁰⁶ Farkas Imréné is úgy értette beszámolóját, hogy véletlenül és önkéntelenül került a tüntetésbe: „Jankó Piroska csak annyit mondott, hogy belekeveredett a tüntetők közé, és elég nehezen tudott hazajutni.”¹⁰⁷

Jankó a Bem téri nagygyűlés végére érhetett oda, hiszen Békásmegyerről négy órakor indult haza, a gyűlésből csak annyira emlékezett, hogy egy katonatiszt mondott beszédet, de nem hallotta, hiszen nem került a szóno-

Jankó Piroska kihallgatásaikor, önvallomásában és a bíróság előtt is úgy emlékezett, hogy este tíz óra tájban indult haza.¹¹² Nővére, akinek november közepén mesélt arról, hol járt, mit csinált októberben, úgy emlékezett, hogy testvére „a Parlament előtt a késő esti órákban elment, és még éjfél előtt hazament a lakására [...] a tüntetésről különösebbet nem mondott”.¹¹³ Ez pedig valószínűtlenné teszi, hogy Jankó ott lett volna a Bródy Sándor utcában, ahol az ostromot megelőzően is rendkívüli események történtek: füst- és könnygázgránátokat dobtak a tömegbe, amelyet többször feltűzött szuronnal szorítottak vissza, és tűzoltóautókkal próbáltak feloszlatni, a tüntetők felborítottak egy kocsit, betörték a kaput stb. Jankó lakótársának, nővéreinek és munkatársainak is elmondta, hogy mit látott a Köztársaság téren. Kizárt, hogy ne mesélt volna a Rádió előtt történetekről, ha ott lett volna.

Kétséget kizáróan bizonyítják azonban lakótársának és főbérlijének vallomása, hogy október 23-án este a Kossuth térről ment haza. Bangó Erzsébet aznap éjszakai műszakban dolgozott, így neki csak másnap reggel mesélte el, hogy „előző este ő is csatlakozott a Parlament elé vonuló tüntetőkhez, majd *onnán* [kiemelés – Sz. A.] hazajött”.¹¹⁴ Semmi sem indokolta, hogy másnap, október 24-én reggel csak a Kossuth téri tüntetésről beszéljen, de elhallgassa a Rádió előtt látottakat, amennyiben ott lett volna. Bangó Erzsébet a bíróság előtt tett tanúvallomásában azt állította, hogy tudomása szerint Jankó este kilenc óra körül érkezett haza.¹¹⁵ Bangó amúgy súlyosan terhelő vallomást tett, így kizárt, hogy ebben a nem különösebben jelentős kérdésben szándékosan hamisan vallott volna Jankó érdekében. Hozzá hasonlóan emlékezett főbérlijük, a 65 éves özvegy Nagy Imréné, aki szerint Jankó kilenckor már otthon volt, elmondta, hogy a Bem rakparton csatlakozott a tüntetéshez, majd lefeküdt aludni.¹¹⁶ Vallomásukkal egybevág a ház két másik lakójának, Dancsics Gyulánének és Lengyel Istvánnének erre vonatkozó közlése, akik ugyancsak úgy emlékeztek, hogy 23-án Jankó „az esti órákban tért vissza”.¹¹⁷

Október 23-án este Jankó Piroska hozzávetőleg egy óra alatt érhetett haza a Kossuth térről, hiszen ki kellett

112 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13.; Jankó Piroska kézirásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

113 Komlós Lajosné jkv., 1957. március 14. BFL FB. Jankó...

114 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

115 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

116 Nagy Imréné jkv., 1957. március 16. BFL FB. Jankó...

117 Környezettanulmány Jankó Piroskáról, 1957. április 3. ÁBTL Jankó...

jutnia a tömegből, át kellett mennie a Kossuth hídon, meg kellett várnia a 9-es villamost, azzal el kellett mennie a Móricz Zsigmond körtérig, és onnan hazasétálnia a Budafoki út 81.-be. Egyik munkatársa emlékezett rá, hogy Jankó azt mesélte, „elég nehezen tudott hazajutni”,¹¹⁸ ami nyilván azt is jelenti, hogy lassan. Ha kilenc órára ért haza, nyolckor kellett elindulnia, ha tízre, akkor egy órával később. Nagy Imre valamikor este kilenc óra tájban kezdte el a beszédét, és fél tíz előtt fejezte be.¹¹⁹ Kizártnak tartom, hogy amennyiben Jankó este kilencig várt volna a tömeggel, éppen akkor indul haza, amikor Nagy megérkezett vagy beszédét mondta. Jankó egyetlen alkalommal sem beszélt arról, hogy hallotta, vagy akár csak látta Nagy Imrét a Parlamentnél. A Kossuth téren a beszéd után terjedt el a hír, hogy a Rádiónál az ávósok lövik az embereket, mire a tüntetők nagy része odaindult. Jankó, feltehetően kérdésre, de ezt a jegyzőkönyv nem tartalmazza, azt állította a bíróság előtt, hogy a „Parlamentnél nem hallottam, hogy a tömeget a Stúdióhoz hívták volna”.¹²⁰ Eszerint még Nagy odaérkezése előtt kivált a tüntetésből, és hazaindult, vagy azért, mert nem különösebben érdekelt, hogy Nagy mit fog mondani, vagy elunta a várakozást, netán azért sietett, mert este nyolc vagy kilenc órakor még nem lehetett tudni, hogy a tüntetés éjjel fegyveres felkelésbe fordul, másnap pedig nem lesz közlekedés, nem lesz munka.

Eszerint részvétele az október 23-i tüntetésben nemcsak esetleges, hanem periferikus is volt. A jelszavakon túl semmi másra nem tudott visszaemlékezni, a Bem téren nem hallotta a beszédeket, a Kossuth téren csak várakozott, de Nagy Imre beszédét nem várta meg, máshová pedig (Bródy Sándor utca, Dózsa György út) el sem jutott, mert kilenc-tíz óra tájban hazament, és lefeküdt aludni. Amit október 23-án este csinált – és amit nem csinált –, az nem a rendszer ádáz ellenségének mutatja. Egyébként is hiba lenne messzemenő következtetéseket levonni abból, hogy csatlakozott a tüntetéshez. A Bem téri nagygyűlésre az MDP Politikai Bizottsága (hivatalosan a Belügyminisztérium) engedélyével került sor. A tüntetést a budapesti rendőrség biztosította, hivatalos szervezője a DISZ Petőfi Köre volt, részt

vettek benne a Lenin Intézet dolgozói és hallgatói, zárt rendben, egyenruhában a Petőfi Katonai Akadémia növendékei, a jelszavak közt kommunista jelszavak is voltak, Jankó is emlékezett arra, hogy Nagy Imrét éltették.¹²¹ A tüntetés nem volt rendszerellenes,

118 Farkas Imréné jkv., 1957. március 20.
BFL FB. Jankó...

119 Rainer (1999) 244–246.

120 Jankó Piroska a bíróság tárgyaláson,
1957. június 17. BFL FB. Jankó...

121 Jankó Piroska kézírásos önvallomása,

nem volt forradalom, noha Kádárék, később, az ellenforradalom nyitányának tekintették. Ezzel együtt, ha Jankó Piroska valóban a népi demokrácia olyan dühödt ellensége lett volna, mint amilyenek a fennmaradt iratok mutatni igyekeznek, bizonyára nem hagyta volna ki a lehetőséget, amikor a Parlament erkélyén megjelenő hatalmasságokat pfujolni és kifütyülni, a téren Gerőt és az ávót hangosan abcúgolni, a párt hivatalos lapját pedig elégetni lehetett. Jankó Piroska egyetlen későbbi tüntetésben sem vett részt, akkor sem csatlakozott, amikor október 30-a előtt a Gellért téren összetalálkozott egy kisebb, a szovjet csapatok kivonását követelő tüntető csoporttal.¹²²

Nem mutat Jankó Piroska bösz ellenségességére az sem, hogy semmilyen formában nem vett részt sem az októberi, sem a novemberi harcokban. A vizsgálat felvette ugyan Keresztes Nagy Antalné nagyon óvatos, nem is vallott, inkább csak sejtetett vádját, miszerint Jankó részt vett az októberi fegyveres harcban („részt vett a Rádió megtámadásánál is. Több napon keresztül nem ment haza lakására”¹²³), de ezt nem sikerült bizonyítani, sőt a tanúk vallomásai egyértelműen megcáfolták. Egyetlen olyan nyom van csak az iratok között, amely alátámasztja Keresztesné állítását. A környezettanulmány elkészítésekor meghallgatott lakók közül az egyik házaspár arra vélt emlékezni, hogy Jankó november 4-e előtt két-három napig nem volt otthon, szerintük Nagy Imréné úgy tudta, hogy az egyik barátját volt meglátogatni,¹²⁴ de ezt Nagyné és Jankó szobatársa egyaránt cáfolta. Keresztesné azonban a bírósági tárgyaláson is fenntartotta a vádat. Ekkor elmondta, hogy amikor novemberben, még nem dolgozni, csak a fizetésért mentek be a kerétszertbe, „akkor mondták neki [Jankó Piroskának], hogy mi az, nem haltál meg? Ugyanis mindenki úgy tudta, hogy együtt harcolt a Kovács gyerekekkel és Farkas Jánossal.”¹²⁵ Keresztesné ugyan azt vallotta, hogy *mindenki* úgy tudta, de erről rajta kívül senki más nem tett vallomást, senki más nem beszélt a „Kovács gyerekekről”, akiket nem hallgattak ki, sőt nem is tervezték kihallgatásukat, róluk semmi nem derül ki az iratokból. Farkas János pedig novemberben disszidált. Keresztesné vallomásának ez a része kizárólag feltételezésen alapult, hiszen a zömmel Békásmegyeren és környékén lakók

d. n. BFL FB. Jankó...; Jankó Piroska jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

122 Jankó Piroska kézírásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

123 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 12. BFL FB. Jankó...

124 Környezettanulmány Jankó Piroskáról, 1957. április 3. ÁBTL Jankó...

125 Keresztes Nagy Antalné a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

semmit nem tudhattak arról, hogy a XI. kerületi Budafoki úton lakó munkatársuk merre járt és mit csinált a forradalom idején. Jankó tagadta, hogy október–novemberben együtt lett volna a megnevezettekkel, és amikor azt állította, hogy mindennap otthon aludt, tulajdonképpen azt is tagadta, hogy a fegyveres harcban részt vett volna.¹²⁶

Egyetlen Jankó Piroskától felvett jegyzőkönyvben sem szerepel semmi a fegyveres harcban való részvételével kapcsolatban, ami nem jelenti, hogy arról nem faggatták, csak azt, hogy mivel semmi terhelőt, ellene felhasználhatót nem vallott, az elhangzottakat nem jegyzőkönyvezték. Semmit nem bizonyít a tanúkihallgatási jegyzőkönyvekben fennmaradt kérdés, hogy mit tud még Jankó Piroška ellenséges cselekményeiről, hiszen ezt a nyomozónak minden esetben fel kellett tennie. Bizonyíték azonban a Jankó lakásán tartott első házkutatás eredménytelensége. Ez alkalommal szobájából mindössze négy fényképet vittek el a III. kerületi kapitányság nyomozói, „különbözőbb dokumentumot tevékenységére nem találtam” – írta Tőke Sándor főhadnagy.¹²⁷ Jankó egy szobában lakott Bangó Erzsébettel, túl sok holmija nem lehetett, a vizsgálati osztály nyomozói azonnal megtalálták és lefoglalták ballonkabátját, amelyen szerintük vértől származó szennyeződés nyoma volt látható.¹²⁸ Jankó első, Tímár utcában felvett jegyzőkönyvében nem szerepel, hogy a gyilkosság elkövetése során véres lett a kabátja, de véres cselekményéről vallomást tett. Amennyiben a III. kerületi rendőrök a Köztársaság téren elkövetett gyilkosságra utaló bizonyítékot kerestek volna, nyilván nem kerüli el figyelmüket az őszi viseletre alkalmas ballon (kizárt, hogy Jankónak több őszi kabátja lett volna), és azon a foltok. Ez csak úgy történhetett, ha a Köztársaság téri gyilkosság csak egy volt a bizonyítani akart bűncselekmények közül, és nem (vagy nem kizárólag) arra, hanem Jankó fegyveres tevékenységére általában utaló nyomot: löszert, netán fegyvert kerestek – hiába.

126 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

127 A Budapesti Főosztály III. kerületi kapitánysága politikai csoportjának feljegyzése a Jankó Piroška lakásán tartott házkutatásról, 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

128 Házkutatási jkv., 1957. március 16. BFL FB. Jankó...

A Komlósy Lajosnéval (a nővérével) Jankó Gyorskocsi utcába kerülésének másnapján felvett jegyzőkönyv még egyértelműbben bizonyítja, hogy a vizsgálat kezdetén Jankót a nyomozók még a fegyveres harc egyik résztvevőjének tekintették. Engedi hadnagy ugyanis feltette a kérdést: „A hűgának volt fegyvere az ellenforradalom idején?” – amire Komlósyné határozott

nemmel válaszolt.¹²⁹ Miután azonban nemcsak Jankó vallotta, hogy az október 23-i tüntetésen és a Köztársaság téri cselekményeken kívül semmilyen akcióban nem vett részt, hanem ezt szobatársa, Bangó Erzsébet, főbérelője, Nagy Imréné és az ugyancsak a házban lakó Györe Rozália is igazolta, Engedi hadnagy elejtette ezt a szálát.

Bangó és Györe e kérdésben tett vallomását azért is kellett hitelesnek elfogadnia, mert azok nem egyszerű tagadások voltak. A tanúk nem pusztán azt állították, hogy Jankó tudomásuk szerint nem vett részt a fegyveres harcban, hanem Bangó beszámolt róla, hogy október 23-án este Jankó otthon aludt, másnap reggel ott beszélgettek, és október 30-a előtt kétszer is együtt indultak a városba,¹³⁰ a második útról Györe Rozália is vallomást tett. Vallomásuk hitelességét erősítette, hogy Bangó még 1956 végén elköltözött Budapestről, őt nem a fővárosban, hanem Szombathelyen hallgatták ki, így a tanúk nem beszélhettek össze. Ráadásul mindketten terhelő vallomást tettek: elmondták, hogy Jankó a Ferenc körúton leköpte és megrúgta egy szovjet katona összeégett holttestét.

Ezt a tettét elégségesen bizonyítottnak tekintem, a két tanú egybehangzó állítását ő maga is több alkalommal megerősítette. Ennek ismeretében pedig a nyomozók számára még hihetőbb volt, hogy a Köztársaság téren elkövette a gyilkosságot, ahol ugyancsak belerúgott egy földön fekvő emberbe, és le is köpte. Ha erre két alkalommal képes volt, akkor valószínűbb, hogy képes volt a gyilkosságra is. A Ferenc körúti hullagyalázás tehát valószínűsítette, hogy a gyilkosságot is elkövette, és bizonyította Jankó szovjetellenességét, amit a nyomozók kitágítottak: szovjetellenes, tehát kommunistaellenes is. Hasonlóan megerősíteni látszott ez a cselekménye azt a több tanúvallomásban szereplő állítást, amelyek szerint szadista volt, hiszen hasonlóan embertelen dolog egy hullába belerúgni, mint állatokat elevenen kettétépni.

A hullagyalázás is embertelen, barbár tett, erkölcsi és jogi szempontból is nagy különbség van azonban a hullagyalázás és az emberölés (különösen annak talán legbrutálisabb formája, a lincselés) között. Ferenc körúti cselekménye megengedi azt a következtetést, hogy ugyanezt máskor, a Köztársaság téren is megtette, de csupán annyit bizonyít, inkább valószínűsít, hogy a Köztársaság téren megrúgott és leköpött egy halottat, az viszont nem állítható, hogy aki képes hullagyalázásra, az embert ölni is képes.

Nem tekintem kellően megalapozottnak azt a következtetést sem, hogy

129 Komlósy Lajosné jkv., 1957. március 14. BFL FB. Jankó...

130 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

Ferenc körüti cselekménye egyben kommunistaellenességét is bizonyítja. Semmi nem zárja ki, hogy Jankó azért gyalázta meg a szovjet katona holttestét, mert szovjet, netán mert szovjet katona volt, függetlenül attól, hogy kommunistának tartotta vagy sem. Az iratokban kevés nyoma van Jankó Szovjetunióhoz, szovjet katonákhoz fűződő érzelmeinek, ismereteinek, segítségükkel mégis lehetséges magyarázatot (de nem igazolást) találni tettére. Egyetlen bátyja szovjet hadifogságban pusztult el, ezt azonban egyéb, vele való kapcsolatára vonatkozó információk híján nem tekintem meghatározónak. A Jankóról készült környezettanulmány azonban megőrzött valami rendkívülit: a „november 5-e [értelemszerűen 4-e] utáni napokban Jankó nagyon félt, és napokig a pincében tartózkodott, még tisztálkodni sem jött fel”.¹³¹ Viselkedése tehát elütött az átlagostól. Nemcsak akkor menekült le a pincébe, amikor a közvetlen közelben folyt a küzdelem, hanem ott töltötte a harc teljes idejét. A környezettanulmány elkészítéséhez információt szolgáltató lakótársak kiemelték, hogy mosakodni sem ment fel, pedig a rendre, tisztaságra különösen ügyelőnek ismerték. „Nagyon szorgalmas volt, tiszta, ha otthon volt, mindig mosogatott, takarított.”¹³²

Jankó Piroskának ebből a különös viselkedéséből arra lehet következtetni, hogy olyan szörnyű emlékei (netán csak információi) voltak a szovjet katonák viselkedéséről, amelyek miatt rettegése jóval felülmúlta a környezetében élők félelmét, és csak a harc végeztével múlt el. Nem cáfolja ezt a feltételezést az sem, hogy az októberi harcok idején nem így viselkedett. Az októberi és novemberi harcok alapos, összehasonlító vizsgálata még várat magára. Az azonban már ma is nyilvánvaló, hogy a kettő között jelentős különbség volt. Októberben a szovjet katonai lépéseket jelentősen korlátozta elsősorban Nagy Imre, másodsorban a magyar hadsereg velük együttműködő alakulatainak jelenléte. Októberben a szovjetek döntően páncélosaikkal operáltak, Budapesten nem volt szovjet gyalogság, a harc bizonyos mértékig visszafogottnak, térben is korlátozottnak tekinthető. Ezzel szemben november 4-én és utána nem létezett olyan magyar kormány, amely befolyásolhatta volna a szovjet hadsereg tevékenységét. A szovjetek lefegyverezték a magyar fegyveres erőket, így tőlük a civil lakosság sem remélhetett védelmet. Támogató magyar gyalogság híján pedig a szovjet katonáknak elő kellett jönniük a páncélosokból, és noha

131 Környezettanulmány Jankó Piroskáról, 1957. április 3. BFL FB. Jankó...

132 Györe Rozália a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

novemberben sem vetettek be minden rendelkezésükre álló erőt és technikát, sokkal pusztítóbb harcot folytattak Budapesten, mint októberben. Mind-

ez elégségesen magyarázhatja, miért viselkedett másként Jankó októberben, mint novemberben. Novemberben súlyos harcok folytak lakóhelye közvetlen közelében, októberben inkább csak lövöldözés volt.

Jankó Piroška hullagyalázása tehát nem bizonyítja kommunistaellenességét, még szovjetellenességét sem, mindössze azt, hogy (talán rettegte és) gyűlölte a szovjet katonákat. Ezt nem cáfolja az sem, hogy a Köztársaság téren hasonlóan cselekedett egy magyar honvédtiszttel szemben, hiszen Asztalos és Papp ezredeseket bántalmazóik nem katoná-, hanem ávós tiszteknek tartották, márpedig az ávót hasonló (rettegés és) gyűlölet övezte, mint a szovjet katonákat. Jankó nem egy magyar katonatisztet akart bántalmazni, hanem egy ávóst. „Nem haragszom a katonákra” – állította ezzel kapcsolatban a bíróságon.¹³³

De a Jankó Piroška által elkövetett hullagyalázás azért is jól illett a nyomozók róla kialakított képébe, mert úgy érezték, összevág azzal, hogy a tanúk egybehangzóan szadistának mondták. A hullagyalázás azonban nem szadizmus. A szadistának a másik fél fájdalma, szenvedése okoz örömet, élvezetet, amiről egy halott esetében nem lehet szó. A hullagyalázás bűncselekmény, a szadizmus pedig deviancia, amely csak akkor válik büntetendővé, ha bűncselekménnyel, ember vagy állat bántalmazásával, kínzásával stb. párosul.

JANKÓ PIROSKA VALLOMÁSAI A KÖZTÁRSASÁG TÉRRŐL

Jankó Piroška már a Tímár utcai kapitányságon beszámolt arról, miként került október 30-án a Köztársaság térre. „Lakásomról ekkor egyedül jöttem el. [A] Petőfi hídon, [a] körúton, Rákóczi úton jöttem, és a Luther utcán mentem a Köztársaság tér felé. Útközben több fegyveres csoporttal találkoztam. Útközben az egyik fegyveres csoporttól hallottam, hogy a Köztársaság téri pártházat fogják megtámadni. Ekkor én a kíváncsiságomnak eleget téve erre a helyre indultam. Amikor a tér sarkára értem, kezdődött el a pártház elleni tüzelés, amit bentről viszonoztak. Ez a lövöldözés véleményem szerint tíz-tizenöt percig tartott. Ezután elcsendesedett, és a pártházból” kijöttek a parlamenterek.¹³⁴ A vallomásnak van egy olyan eleme, amely ellentmond annak, ami a pártház ostromáról tudható. A jegyzőkönyv szerint ugyanis Jankó már az ostrom kezdetén ott volt a téren, hiszen útközben halotta a fegyvereseiktől, hogy meg *fogják* támadni a pártházat, és akkor „kezdődött el a pártház” ostroma, amikor ő a térre ért. Ez a két állítás azonban ellentmond annak, hogy „a lövöldözés

133 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

134 Jankó Piroška jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

véleményem szerint tíz-tizenöt percig tartott”. Noha nincs egyetértés a történeti irodalomban a Köztársaság téri csata kezdetének és végének idejéről, a harc bizonyosan nem tíz-tizenöt percig, hanem órákon át tartott. Kizárható, hogy az addig – 1956-ban – egyetlen távoli lövöldözéstől eltekintve (az elől is hazaszaladt) fegyveres harcot nem látott Jankó alig negyedórásnak észlelte volna a többórás küzdelmet, és az is, hogy emlékezetében rövidült le a rendkívüli, és nemcsak izgalmas, hanem egyben veszélyes esemény. Ebben az esetben azonban nem lehetett a téren a harc kezdetén.

Jankó Piroska két ponton módosította első Gyorskocsi utcai kihallgatásán a Tímár utcában vallottakat, számos kérdésben pedig részletesebb, egyértelműbb vallomást tett. „Október 30-án a reggeli órákban elindultam lakásomról azzal a szándékkal, hogy körülnézek a városban. A Petőfi hídon át a Nagykörútra mentem. A körút és az Üllői út sarkán egy csoport fegyveres felkelő volt, én odamentem hozzájuk, és hallgattam, hogy miről beszélgetnek. A felkelők azt beszélték, hogy meg fogják támadni a Köztársaság téri párházat. E beszéd hallatára elhatároztam, hogy elmegyek én is a Köztársaság térre, és megnézem, mi történik ott. Ezután a körúton, Rákóczi úton, a Luther utcán át kijutottam a Köztársaság térre. – Hány óra volt, amikor a Köztársaság térre ért? – Pontosan megmondani nem tudom, mert órám nem volt. Kb. 12 óra körül lehetett, amikor a Köztársaság térre értem. – Folytassa vallomását! – Mikor kértem a Köztársaság térre, a Köztársaság tér és a Luther utca sarkán lévő ház kapualjába húzódtam be. Ebben a ház kapualjában már többen voltak. A Köztársaság térre való érkezésemkor ott már nagyban folyt a lövöldözés. A párházat a Köztársaság téren levő Erkel Színház tetejéről, oldalából és a téren levő fák mögül lőtték a felkelők. A párházból is lőtték a felkelőkre. Láttam a Köztársaság téren három magyar tankot is, a színháztól kb. 70-80 méterre, akik szintén lőtték a párházat ágyúkkal. Ez az ágyúzás rövid ideig tartott, inkább puskákkal, géppisztolyokkal és géppuskákkal lőtték a párházat. A délutáni órákban, úgy egy óra, fél kettő körül kezdett csenedesedni a lövöldözés. Ez időpont körül a párházból már nem hallottam, hogy lőttek volna ki, azonban a felkelők, ha nem is olyan nagyon, de még lőtték a párházat. Ebben az időpontban – egy óra, fél kettő körül – a kapu aljából kinéztem, és akkor láttam, hogy a párházból” fehér zászlóval kiléptek a parlamenterek.¹³⁵

Jankó Piroska tehát mindkét előbb vizsgált állítását, amelyek kölcsönösen kizárták egymást, módosította második kihallgatásakor. Eszerint nem igaz, hogy rövid ideig (tíz-tizenöt per-

135 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13.

BFL FB. Jankó...

cig) volt csak tanúja a harcnak, hanem mintegy egy-másfél óráig. Nem igaz az sem, hogy a harc kezdetétől ott volt a téren, hiszen odaérkezésekor „már nagyban folyt a lövöldözés”, és ott voltak a harckocsik, vagyis azok után érkezett. Jankó tehát a Tímár utcában nem a harcot mondta tíz-tizenöt percesnek, és nem azt mondta, hogy a lövöldözés kezdődött a térre érkezése után, hanem hogy a harckocsik kezdtek azt követően löni. Eszerint pedig március 11-én Boruss hadnagy két, a vád tárgyává tett cselekmény szempontjából egyaránt lényeges kérdésben rosszul, tévesen szerkesztette jegyzőkönyvbe Jankó vallomását. Az eltéréseknek nincs jelentőségük, valószínűleg nem is voltak szándékosak. (De a figyelmetlensége megerősíti azt a következtetést, hogy Boruss hadnagy összekeverhetett két hasonlóan kezdődő nevet, Kertainéét és Keresztesnéét.)

Jankó Piroška Gyorskocsi utcában jegyzőkönyvbe vett első vallomásának az az eleme, hogy a harckocsik az ő odaérkezésekor már a téren voltak, igazolja azt az e nélkül hamisként elvetett állítását, miszerint megérkezése után kezdődött a lövöldözés. Az ostromról adott beszámolókat megegyeznek abban, hogy a páncélosok megérkezése átmeneti szünetet eredményezett, az ostromlók egy időre visszahúzódtak, és csak akkor folytatták a harcot, csak akkor folytatódott (Jankó számára kezdődött, hiszen nem tudhatta, hogy korábban mi történt) a lövöldözés, amikor a harckocsik tűz alá vették a pártházat. Ez magyarázatot ad arra, hogyan kerülhetett Jankó a Luther utca és a Köztársaság tér sarkán álló épület térre nyíló kapualjába. Biztos, hogy ott volt, hiszen fennmaradt helyszínrajzán így jelölte meg a harc alatti tartózkodási helyét,¹³⁶ de azért is, mert látta az Erkel Színház tetejéről és tövéből, valamint a tér fáinak fedezékéből tüzelő fegyvereket, a harckocsikat, és a pártházból kilépő parlamentereket, még mielőtt találat érte volna őket. Ilyen látószög csak abból a kapualjból nyílt a térre – a pártházat és a DISZ-bizottság épületét leszámítva. Jankó bíróság előtt tett vallomásában is ezt jelölte meg tartózkodási helyeként. „Én a Luther utca [és a Köztársaság tér] sarkán lévő földszintes ház kapualjába beálltam. Ez a kapu a térre néz. A ház mellett a DISZ-ház volt, ez után a pártház.”¹³⁷ Amikor a térre ért, bizonyosan szünetelt a harc, különben nem ment volna át a fegyveresek (még kevésbé a harckocsik) által tűz alatt tartott területen, hogy bejusson a célpont melletti épületbe, hiszen nemcsak a pártházat, hanem a vele közvetlenül szomszédos DISZ-székházat is lőtték.

136 Jankó Piroška vázlatrajza a Köztársaság térről, 1957. március 22. BFL FB. Jankó...

137 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó..., a következő idézet is innen való.

Erre vall a bíróság előtt tett vallomása is: „A lövöldözés elől befutottam én is ide.” Tűzharc idején nyilván nem indult volna a pártház felé.

Amennyiben pedig közvetlenül azt megelőzően ért a térre, hogy a harcok sik ágyúzni kezdték a pártházat, viszonylag pontosnak tekinthetjük a térre érkezésének általa közölt idejét, és az is megfelel a tényeknek, hogy a harc ezt követően még mintegy egy-másfél óráig tartott.

E megállapításnak nem mond ellent az sem, hogy Jankó vallomása szerint „már többen voltak” ott, amikor ő a kapualjba ért. Az ostrom kezdete előtt nagyobb tömeg élén rendőrök vezette nemzetőr járőrök érkeztek a pártház kapujához, hogy ellenőrizzék, kik őrzik az épületet. Kísérletüknek heves lövöldözés lett az eredménye, értelemszerűen ez hajtotta be a járőröket kísérő fegyvertelen embereket, legalábbis egy részüket abba a kapualjba, ahova Jankó is behúzódott, amikor az ágyúzás megkezdődött. Jankó a bíróság előtt úgy emlékezett, hogy tíz-tizenöten voltak a kapualjban, fegyvertelen férfiak és nők.

Jankó Piroska a Gyorskocsi utcában korrigálta a Tímár utcában felvett jegyzőkönyvnek azt az állítását is, hogy útközben több fegyveres csoporttal találkozott. Ez alkalommal pontosabban megadta a találkozás helyét is: a körút és az Üllői út sarkán találkozott *egy* csoport fegyveressel. (Nem egy fegyveres csoporttal, értsd fegyveres egységgel, hanem egy csoport fegyveressel, vagyis meghatározatlan számú fegyveressel.) Jankó helymeghatározása jól mutatja, hogy nem vett részt az októberi harcokban, hogy nem követte figyelemmel az eseményeket, hiszen nem a Corvinnal vagy a Kiliánnal azonosította a helyszínt, hanem hivatalos, közterületi elnevezésével. Ott és akkor leginkább corvinista fegyveresekkel találkozhatott, akik közül néhányan valóban részt vettek az ostromban. A vallomásnak ez a része fontos adalék a pártház megtámadásának történetéhez. Első Gyorskocsi utcai jegyzőkönyve még csak arra kínál lehetőséget, hogy a térre érkezésének időpontjából visszszámolva következtessünk arra, mikor lehetett a Corvinnál, hiszen nagyon tágan határozta meg az időt, amikor „a reggeli órákban” elindult otthonról. A bírósági tárgyaláson úgy emlékezett, hogy tíz óra körül indult el Budafoki út 81. szám alatti albérletéből. Mivel a Corvin mozi közvetlenül a Budafoki út 81. és a Köztársaság tér között félúton, de egyértelműen közelebb van a Köztársaság térhez, Jankónak valamikor tizenegy óra után kellett a Corvin közelébe érnie. Azért is mindenképpen utána, mert addig sétált, nézelődött, a hír vételét követően viszont konkrét céllal ment a konkrét helyre. Eszerint tizenegy óra után a Corvin közti fegyveresek még csak készültek a pártház megtámadására. Ez ellentmond Hollós és Lajtai ál-

lításának, akik szerint a corvinisták már előző nap elhatározták a pártház megtámadását, és kezdettől részt vettek az ostromban.¹³⁸

Jankó Piroskát többet nem hallgatták ki a rendőrök arról, miként került a terre, a március 13-án felvett jegyzőkönyvben fennmaradt történethez érdeemben nem tett hozzá semmit, sem kézírásos önvallomásában, sem az ügyészségen, sem pedig a bíróságon. Önvallomásából kiderül, hogy 30-án reggel a megszokott rutin szerint indult a napja. Munkahelyére október 23-a óta nem ment be (noha 24-én még elindult, de mivel nem járt a villamos, hazament). Viszonylag későn kelt, megreggelizezett, majd egyedül elindult körülnézni a városban.¹³⁹ Pontosította a házat, ahova a Köztársaság téren behúzódott: „a Luther utca [és a Köztársaság tér] sarkán lévő Közért mellett lévő ház kapujában álltam”.¹⁴⁰ Ügyészségi kihallgatásán erről az épületről elmondta, hogy földszintes, egyébként semmi újat nem tett hozzá korábbi vallomásaihoz.¹⁴¹

Bírósági vallomásában – talán a feltett kérdéseknek is köszönhetően – több fontos kérdésben pontosította korábbi beszámolóit. Ekkor adta meg elindulásának pontos idejét, mondta el azt, hogy a Köztársaság téri kapualjban hányan voltak, és (érdekes adalék) hogy azért tudta, hol van a pártház, mert szerette a zenét, és sokat járt az Erkel Színházba.¹⁴² Nyilvánvalóan kérdések alapján tisztázta, hogy a fegyveresek, akiknek beszélgetését hallotta a Ferenc körúton, nem hívták őt a pártházhoz, és nem is velük ment oda, hanem egyedül. „Egyedül voltam, senki nem volt velem. Nem tudom, hogy a fegyveresek hová mentek az Üllői útról, vagy egyáltalán elmentek-e onnan.” Eszerint fel sem merült benne, hogy hozzájuk csatlakozva részt vegyen a harcban, pusztán csak meg akarta nézni, hogy mi történik.

Jankó Piroška többször tett – egymással a kérdés lényeges elemeit illetően egybecsengő – vallomást az ostrom végéről, a parlamenterek kijöveteléről és lelövésükről. „Ezután elcsendesedett [a lövöldözés], és a pártházból egy fehér zászlót tartó tiszt vezetésével kb. 7 fős csoport jött ki, és a színház felé tartott. Ezek között katonaruhás személyek és egy-két civil egyén is volt. Ezek [...¹⁴³]beliek lehettek. Amikor a tér közepére ért a küldöttség, sortüzet kaptak. A fehér zászlót tartó katona és a többiek is a földre rogytak.”¹⁴⁴

138 Hollós–Lajtai (1974) 100–101.

139 Jankó Piroška kézírásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

140 Uo. A bolt jól látható az egyik Köztársaság téri fotón.

141 Jankó Piroška ügyészségi jkv., 1957. május 27. BFL FB. Jankó...

142 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó..., a következő idézet is innen való.

143 Olvashatatlan, nyolc-tíz karakter hosszú rész, talán: pártház.

144 Jankó Piroška jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

Vallomása egybevág a pártházbeliek visszaemlékezésének állításával (amit a történeti munkák is megerősítenek), hogy mielőtt Mezőék fehér zászlóval elhagyták az épületet, már csendesedett a tüzelés, a pártházból alig lőttek, és a térről is ritkábban. Ezt támasztja alá, hogy Jankó kinézett a kapualj alól, nyilván azért, mert valami történt (szűnőben volt a lövöldözés), és mert ennek okát a kapuból a tér felé nézve nem látta, nézett a pártház bejárata felé. Hasonlóan egybevág beszámolója azzal, amit a parlamenterek sorsáról eddig is tudtunk, hogy miután elhagyták az épületet, rájuk lőttek, mire ők a földre zuhantak. Vallomásának más részei azonban eltérnek attól, ami egyéb forrásokból tudható. Jankó minden esetben jóval nagyobbak mondta a pártházból fehér zászlóval kijövő csoportot, mint mások. Március 11-én körülbelül hétfősnek, március 13-án, első Gyorskocsi utcai kihallgatásakor először hat-hét személyre emlékezett, másodjára azt mondta, hogy a csoportot hét embernek látta. Március 22-én készített vázlatrajzában hatfősnek határozta meg, és önvallomásában is hat személyre emlékezett. Május végén felvett ügyészégi jegyzőkönyvében nem szerepel pontos szám, csak annyi, hogy „több katona” jött ki fehér zászlóval. A bírósági tárgyaláson négy-öt főről beszélt.¹⁴⁵

Kizárt, hogy Jankó Piroska kivételével mindenki más rosszul látta az esetet, és Mező Imre ekkora kísérettel hagyta volna el a pártházat, hogy a felkelőkkel tárgyaljon. Ahhoz nem volt szükség ennyi emberre. Ütközetben parlamenterként tárgyalni indulni mindig veszélyes. A fegyveres felkelők nem (mindannyian) ismerték a hadijogról rendelkező genfi konvenciókat, Mezőék csak ellenségeik józanságában bízhattak, abban, hogy az általános erkölcsi norma szerint fognak cselekedni, és nem lőnek a fehér zászlóval feljük közeledőkre. Indokolt volt, hogy ne egy ember induljon tárgyalni, hanem legalább kettő, logikus volt az is, hogy a kormány nemzetőrségként megalakuló fegyveres erejét szervező Mező és a két honvéd ezredes próbáljon szót érteni az ostromlókkal, ami arra mutat, hogy a körülményekhez képest körültekintően döntöttek. Ez pedig kizárja, hogy három főnél nagyobb lett volna a küldöttség, amire Jankó vallomásán kívül nincs is forrás. Kizárható az is, hogy néhány fegyveres valahonnan azonnal Mezőékhez lépett, és őket is lelőtték volna – Jankó következetesen állította, hogy a csoport mindegyik tagja fegyvertelen volt.

Jól mutatja, hogy a nyomozók elégedetlenek voltak Jankó vallomásának

145 Jankó Piroska a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

ezzel az elemével, ahogy (részint eredményesen) igyekeztek lefaragni az általa vallott számot. Jankó márciusban

öt alkalommal is hat-, hét-, illetve hat-hét fősnek mondta a csoportot. Nyilvánvaló, hogy Engedi hadnagy próbálta vallomását a máshonnan ismert számhoz, a háromhoz közelíteni, ennek érdekében többször is kérdezhetette, biztosan emlékszik-e, nem lehetséges-e, hogy kevesebben voltak, aminek eredményeképpen Jankó májusra elbizonytalanodott, és a bíróság előtt már valamennyivel kisebb számot mondott, mint amire eredetileg emlékezett.

A számbeli eltérésnek egyetlen magyarázata lehetséges: Jankó Piroška emlékezetében különböző események mosódtak egybe. Egybeolvadt a pártházból fehér zászlóval kijövő három főről megőrzött emlékképe azokéval, akiket nem sokkal később a fegyveresek kitereltek az épületből. (Jankó a honvéd ezredes sérelmére elkövetett cselekmény után még mintegy fél óráig a téren maradt.¹⁴⁶) Legvalószínűbb, hogy annak az öt ávós sorkatonának a kihozatalával, akikre (miután Elek Lászlót is közéjük állították) a pártház kapujától a Kenyérmező utca sarka felé tüzet nyitottak. Csak Mezőék jöttek ki fehér zászlóval, és csak a Kenyérmező utca felé terelt csoport állt hat főből. Az ágyúzás és a lövöldözés átélésének izgalma, még inkább a borzalmak, amelyeknek Jankó szemtanúja volt, kellőképpen indokolnak ilyen emlékezetzavart. Ez azt jelenti, hogy Jankó Piroška nem volt képes tisztán emlékezni a téren látottakra, a különböző időpontban és helyen történt események, a különböző valóságélemek összekeveredtek emlékezetében.

Ez magyarázhatja, hogy vallomása abban is eltér más forrásoktól, hogy milyen messzire jutottak a parlamenterek, mielőtt rájuk lőttek. Első alkalommal úgy emlékezett, hogy „amikor a tér közepére ért a küldöttség, sortüzet kaptak”.¹⁴⁷ A „tér közepére” meghatározás nyilván nem a Köztársaság tér közepét, hanem a pártház és az Erkel Színház közötti tér, térség közepét jelenti. A Gyorskocsi utcában felvett első jegyzőkönyvben először az szerepel, hogy „alig tettek egy pár lépést a pártház kijáratától, már le is lőtték őket”,¹⁴⁸ másodszer már azt állította, hogy „a fehér zászlós kis csoport alig tett meg a pártház kijáratától 10-12 lépést, a térről sortüzet kaptak, és a csoport valamennyi tagja az úttest kövezetére bukott”. Március 22-én készített vázlatrajza szerint is viszonylag messzire jutottak a parlamenterek, akik nem merőlegesen mentek át az úttesten, hanem átlósan, a pártház kapujától határozottan az Erkel Színház irányába. Hasonlóan emlékezett kézírásos önvallomásában: „alig tettek 10-15 lépést és már sortüzet is kaptak, és ezek a személyek elestek”. Ügyészségi val-

146 Jankó Piroška jkv., 1957. március 11.
ÁBTL Jankó...

147 Uo.

148 Jankó Piroška jkv., 1957. március 13.
BFL FB. Jankó..., A következő idézet is innen való.

lomásában – a parlamenterek létszámához hasonlóan – nem szerepel pontos adat: „né[hány¹⁴⁹] lépést tettek csak, ekkor lövések dördültek, és mind el- esett”. A bírósági tárgyaláson ismét azt vallotta, hogy „10-12 lépést haladtak a kaputól előre, amikor sortüzet kaptak és elestek”.

Jankó vallomása ebben a kérdésben is eltér attól, ami a parlamenterek le- lövéséről tudható. Számos – más perben jegyzőkönyvezett – tanúvallomás igazolja, hogy Mezőék közvetlenül a pártház kapuja előtt kapták a lövéseket, ott rogytak össze. Jankó emlékezetében ismét különböző emlékképek ol- vadtak egybe. Ezúttal feltehetően két hely: hol volt a csoport, amikor a lö- vések érték, és hol volt a katonatiszt, amikor az emberek körülvették és bán- talmazták – Jankó vázlatrajza szerint a pártházzal szemközt, a színház felőli járdán. Az sem kizárt, hogy két eseményre emlékezett egyként, hiszen vol- tak olyan védők, akiket átküldtek az úttesten, éppen a színház irányába, és akkor lötték le őket hátulról.

Jankó Piroska azt követően vált szemlélőből cselekvővé, hogy a pártház- ból kijövő parlamenterekre rálöttek, és ők a földre rogytak. „Ekkor a tömeg két irányba oszlott szét. Az egyik csoport a pártházba ment, a másik – amely- hez én is csatlakoztam – a földön fekvő egyének felé tartott. Ekkor én a fe- hér zászlót szorongató katona felé tartottam. Amikor odaértem, már többen körülvették és rugdosták őt. Én is leköttem és belerúgtam. Ekkor még élt a katonatiszt, akinek később tudtam meg a nevét. Asztalos ezredes volt. A to- vábbi ütlegetésnél én mint szemlélő vettem részt.”¹⁵⁰

Jankó Piroska tehát nem közvetlenül a lövések után, hanem valamennyi idő elteltével csatlakozott a katonatisztet bántalmazó csoporthoz, miután az áldozatot átvonszolták az úttesten. Ezt bizonyítja, hogy mindig egyetlen ál- dozatról beszélt, nem a lelőtt parlamenterek csoportjáról, vagyis az általa bántalmazott személyt a tömeg már elhurcolta onnan, ahol a lövéseket kap- ta. Az a kapualj, ahol Jankó az ostrom alatt tartózkodott, mintegy negyven- ötven méterre esett a pártház kapujától, innen hasonló távolságra volt az a hely, amelyet a bántalmazás helyszínéneként megjelölt. A Gyorskocsi utcában

hatvan méterre becsülte a kapualj és a pártház kapuja közötti távolságot, kéz- írásos önvallomásában ugyanezt ötven- hatvan méterre, a bírósági tárgyaláson pedig hatvan méterre tette a kapualj és a tiszt bántalmazásának helye kö- zötti távolságot.¹⁵¹ Időbe telt tehát, amíg odaért, ráadásul a tisztet bántal-

149 A fennmaradt szöveg rongálódott, az ol- vashatatlan részt pótoltam.

150 Jankó Piroska jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

151 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13., uo.; Jankó Piroska a bírósági tárgyalá- son, 1957. június 17. BFL FB., Jankó...

mazó csoport is mozgott, ezért ha Jankó feléjük tartott, akkor nem a legrövidebb úton jutott oda, hacsak nem azt követően indult el, hogy a csoportosulás a pártház kapujától odaért. Nem is sietett. Első kihallgatásán úgy fogalmazott, hogy a meglőtt parlamenterek felé *tartott*, két nappal később úgy, hogy *odamentem*, a bíróságon pedig, hogy „én is *odamentem kényelmesen* [kiemelés – Sz. A.] az elesett személyekhez”.¹⁵² Az időt, amelynek el kellett telnie a parlamenterek meglövése és aközött, hogy Jankó bekapcsolódott az egyik ezredes bántalmazásába, tovább növeli, hogy a lövések után a teret ellefték az addigi ostromlók és nézelődők: „Kellott egy kis idő, mire a tömegem átvágtam magam az elesettekhez” – írta önvallomásában.¹⁵³ Amikor odaért, az ezredest már körülfogta a szidalmazó, bántalmazó csoport, Jankónak át kellett jutnia rajta: „a tömegem át furakodtam be az elesett személyhez”.¹⁵⁴ Semmi nem utal arra, hogy a parlamenterek lelövése után azonnal elhagyta volna a számára addig menedéket nyújtó kapualjat. Nyilván csak akkor lépett ki onnan, amikor tapasztalta, hogy megszűnt a lövöldözés, és látta – amiről minden alkalommal vallomást tett –, hogy az emberek egyik csoportja bemegy a pártházba, a másik a parlamentereket veszi körül, vagyis viszonylag biztonságos elhagyni a kapualjat.

Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, feltehetően kérdésre, azt állította, hogy „a kapuból a személyhez kb. 4-5 perc alatt érhettem oda”. Ennyi időnek legalább el kellett telnie, de valószínűleg többnek, hiszen Jankó minden alkalommal azt is vallotta, hogy az áldozatról már levették a felsőruházatát: „Amikor odaértem, már az ing le volt róla véve, jóformán az egész felsőtestem csupasz volt.”¹⁵⁵ De a tiszt a jegyzőkönyv tanúsága szerint még élt, Jankó legalábbis úgy látta: „Ekkor még [amikor ő belerúgott] élt a katonatiszt.”¹⁵⁶

Idézett vallomásában azt is állította, hogy a földön fekvő tisztet az emberek már azt megelőzően „rugdosták”, hogy ő odaért és belerúgott. Jankó mindig elismerte, hogy belerúgott a tisztbe, de ugyanilyen következetesen állította azt is, hogy csak egyszer. Ebből a szempontból a Gyorskocsi utcában felvett első jegyzőkönyv a leginkább egyértelmű: „Asztalos ezredest én is oldalba rúgtam *egyszer* [kiemelés – Sz. A.], és leköttem.”¹⁵⁷ A tiszt bántalmazása, rugdosása huzamosabb ideig tartott, hiszen bántalmazták, mielőtt

152 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

153 Jankó Piroška kézírásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

154 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

155 Uo.

156 Jankó Piroška jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

157 Jankó Piroška jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

Jankó odaért, és gyöttrése azt követően is folytatódott, hogy Jankó belerúgott, de „a további ütlegetésnél én mint szemlélő vettem részt” – vallotta első kihallgatásán.¹⁵⁸ (Ez a szövegrész is jól szemlélteti a jegyzőkönyv tendenciózus szerkesztettségét: Jankó azt állította, hogy *nem vett részt* a további bántalmazásban, amit úgy foglaltak írásba, hogy bár csak *szemlélőként*, de *részt vett* benne.)

JANKÓ PIROSKA VALLOMÁSAI A GYILKOSSÁGRÓL

Jankó Piroška a különböző alkalmakkor eddig a pontig meglehetősen hasonlóan idézte fel emlékeit, a vád tárgyává tett cselekményről azonban vallomásai érdemben térnek el egymástól.

Első kihallgatásakor kétszer is elmondatták vele, miként vett részt Asztalos ezredes meggyilkolásában. „Valaki [az ütlegetés után] elkiabálta a tömegből, hogy vegyük ki a szívét, és akkor egy férfi a kezembe nyomott egy puskaszuronyt. A puskaszuronnal a kezemben eleget téve az előbbi felhívásnak, fészegetni kezdtem a fekvő katonatiszt – Asztalos – szívét. Ebben a műveletben később két férfi is segített. A további vérengzéshez már nem volt lelki erőm, és ettől a csoporttól távoztam. Ezután még kb. 30 percet tartózkodtam a téren, és elindultam haza.”¹⁵⁹ Boruss István hadnagy felszólítására, hogy „Mondja el részletesebben Asztalos ezredes meggyilkolásának körülményeit”, Jankó lényegében megismételte az idézett vallomást: „A tömeg ekkor kiabálta, hogy ávós, gyilkos, vegyük ki a szívét. Én ott voltam mellette, és én is belerúgtam és leköttem, mint azt a többi ott lévő tette. Ezután egy ismeretlen férfi szuronyt nyomott a kezembe azzal a megjegyzéssel, hogy vegyük ki a szívét. Ekkor a bennem felgyülemlt dühből, amit az ottani hangulat kiváltott belőlem, a kezembe nyomott szuronnal az oldalbordája közé szúrtam, a bal mellbimbótól jobbra *felnyitottam a testét*. Más nem csináltam. *A mellettem lévő két férfi tovább folytatta [...]*¹⁶⁰. *Láttam azt, hogy az egyik férfi kivette a szívét*. Megjegyezni kívánom, hogy a fekvő, még élő személyt többen lefogták.

A véres tetemtől és a cselekménytől megundorodtam, és nem volt lelki erőm továbbra is ott maradni, hanem a tér más részein sétálgattam kb. 30 percig, majd azon az útvonalon, amelyen jöttem, eltávoztam haza.”

A kurzivált részeket Jankó törölte a gépiratos jegyzőkönyvből, a margóra pedig odaírta: „Jav[ította] Jankó Piroška.” Hajlandó volt tehát beismerni, hogy szuronnal beleszúrt Asztalos ezredesbe, de azt nem, hogy annak testét „felnyitotta”, és látta, amint két férfi

158 Jankó Piroška jkv., 1957. március 11.

ÁBTL Jankó...

159 Uo. A következő idézetek is innen valók.

160 Olvashatatlan szöveg.

feszegeti, szélesíti a sebet, vagy hosszabb sebet vág, mint ahogy azt sem, hogy ezek egyike kivette volna Asztalos szívét. Ez azt jelenti, hogy ez a szövegrész nem tőle származik, nem ő mondta, vagy nem így mondta; az állítást ebben a formában Boruss István hadnagy szerkesztette bele a jegyzőkönyvbe. Jankó azonban észrevétel nélkül hagyott egy ezt megelőző részt, amely arról szólt, hogy ő maga kezdte feszegetni Asztalos szívét. Egy ember szívét nem lehet feszegetni testének felnyitása nélkül. Nyilvánvaló, hogy Jankó nem a szúrást, hanem a „test felnyitását” tagadta, nyilvánvaló, hogy nem a meg nem nevezett férfiakat kívánta vallomása egy részének törlésével védeni, vagyis nem azt tagadta, hogy valamelyikük kivette az áldozat szívét, hanem azt, hogy ő mind ezt látta. Ha viszont tagadta, hogy ilyen cselekményt látott, akkor csak akaratán kívül maradhatott a jegyzőkönyvben annak elismerése, hogy ezt a borzalmas tettet ő maga követte volna el, pontosabban kísérelte volna meg. Az aznap munkahelyén őrizetbe vett, mindössze húszéves, büntetlen előéletű Jankó Piroska bizonyosan végtelenül zaklatott volt kihallgatásakor. Ez anélkül is állítható, hogy bármit tudnánk annak körülményeiről, hiszen halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekménnyel vádolták, egy ocsmány, borzalmas gyilkosság elkövetésével. Függetlenül attól, hogy azt elkövette-e vagy sem, bizonyos, hogy feldúlt volt, vagyis a jegyzőkönyvet nem tudta gondosan, higgadtan átolvasni. Aláírásával hitelesített vallomásában tehát akaratlanul, de benne hagyta beismerését, hogy „feszegetni kezdte” Asztalos ezredes szívét.

A Gyorskocsi utcában felvett első jegyzőkönyve azonban tartalmazza a történetnek azt a részét, amelyet a Tímár utcában törölt. „Ezt [a szúrást] követően előttem ismeretlen személyek Asztalos ezredes testén általam felvágott testrészét feszegették, és a kezükkel kezdték a szívét kitépni.”¹⁶¹ Jankó a jegyzőkönyv minden oldalát aláírta, sem Engedi hadnagy kézzel írt tisztázatán, sem a gépiraton nem változtatott, nem tett megjegyzést. Miként lehetséges, hogy két nappal a letartóztatása után, túljutva annak sokkján (noha a Gyorskocsi utcába kerülés 1957 tavaszán alkalmas volt újabb sokkot kiváltani) észrevétel nélkül hagyta azt, amit előzőleg törölt a jegyzőkönyvből? Lehete ezt azzal magyarázni, hogy Engedi hadnagy olyan bizonyítékkal szembesítette, amely előtt kénytelen volt meghajolni, és feladta tagadását, a vizsgálati osztály azonban ilyen bizonyítékkal később sem rendelkezett. Elképzelhető, hogy ezúttal nem kínálták fel neki a vallomás korrigálását, de az is, hogy Jankó apátiába süllyedt, beletörődött sorsába, feladta a küzdelmet.

A legvalószínűbb magyarázat azonban az, hogy Engedi hadnagy üzletet kínált Jankó Piroskának: amennyiben

¹⁶¹ Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

hajlandó vallomást tenni arról, hogy előtte ismeretlenek kezdték kitépni Asztalos ezredes szívét, nem veszi jegyzőkönyvbe azt, amit Jankó az előző jegyzőkönyv szerint beismert, hogy ezt a borzalmas tettet ő maga követte el, sőt ezt a vallomását nem használják fel bizonyítékként. A Gyorskocsi utcában felvett jegyzőkönyvekben valóban nem szerepel, hogy Jankó tépte ki – vagy akár próbálta kitépni – Asztalos szívét, a Tímár utcában felvett jegyzőkönyv pedig nincs a bíróságnak megküldött vizsgálati iratok között. Nyomozó és gyanúsított alkujára utal, hogy a jogi képzettséggel, jogi ismeretekkel nem rendelkező Jankó számára előnyösnek tűnt (és részben előnyös is volt), ha ismeretleneket vádolva megszabadulhat a vádtól, hogy ő követte el a bűncselekmény legbrutálisabb, legocsmányabb részét. De Jankónak ez a vallomása előnyös volt Engedi hadnagy számára is, hiszen annak fejében, hogy nem ő követte el a tettet, Jankó elismerte, hogy valakik kezdték kitépni a szívet, így azt szemtanú bizonyítja. Ráadásul – vélhetően tudtán kívül – Jankó azt is elismerte, hogy bűnsegédként részese volt a büntettnak, hiszen ő tette lehetővé, ő készítette elő, amikor törét az ezredesbe döfte.

A vázolt megállapodásra vall, hogy ezután Jankó Piroska került, hogy Asztalos János szívének feszegetéséről, kivételéről vallomást tegyen. Későbbi vallomásaiból – amikor a gyilkosság csak érintőlegesen került szóba,¹⁶² amikor áldozatának azonosítása kapcsán tett vallomást,¹⁶³ vagy amikor arról beszélt, hogy Asztalos védekezett-e a szúrás ellen¹⁶⁴ – mindössze annyi került jegyzőkönyvbe, hogy egy törrel a szívébe szúrt. Kézírásos önvallomásában ismét részletesen leírta a gyilkosságot és az azt közvetlenül követő cselekményeit: a „[t]örtem nem sokáig tartottam a személyben, mikor kihúztam, véres volt. És ekkor úgy megundorodtam saját cselekményemtől, hogy én onnét eljöttem, a véres törtem pedig a színház előtti téren eldobtam. Hogy a szívvel mit csináltak, azt nem tudom. Két férfi tépte a sebet, de ismeretlen személyek voltak, hogy néztek ki, nem tudom, mert olyan nagy volt a tolongás, nem tudtam megjegyezni, hogy is néznek ki.”¹⁶⁵ A szövegben jól el-

162 Jankó Piroska jkv., 1957. március 15.
BFL FB. Jankó...

163 Jankó Piroska jkv., 1957. március 26.
BFL FB. Jankó...

164 Jankó Piroska jkv., 1957. április 10. BFL
FB. Jankó...

165 Jankó Piroska kézírásos önvallomása,
d. n. BFL FB. Jankó...

határozható, hogy mikor beszél a saját emlékeiben élő eseményről, és mikor ismétli a szájába adott történetet. Eszerint a véres tör vagy a szúrás látványától (nem pedig Asztalos szívének feszegetésétől) lett rosszul, kivált a tömegből, eltávolodott, és eldobta a törtem. A történetnek itt vége van, Jankó ki is jelentette, hogy nem tudja, mit csinál-

tak a szívvel. A történet lezárása után azonban visszakanyarodott az időben, itt kezdődik a nyomozótól kapott történet, hogy mégis tudja, mit csináltak a szívvel. Ennek felmondásakor stílusa észrevehetően eltér a megszokottól: bőbeszédű és semmitmondó, feltűnően hosszan és bonyolultan magyarázza, miért nem emlékszik azokra, akik a leírt cselekményt elkövették.

A március 13-i kihallgatásról felvett jegyzőkönyv után ez az önvallomás az egyetlen irat, amely Jankó elbeszélésében megőrizte a „szívfeszégetés” történetét. Ügyészségi kihallgatásán nem beszélt róla, a bíróság előtt pedig kerülni igyekezett, de kényszerhelyzetbe került. Elé tárták március 13-i vallomását, mire elismerte: „[...] így volt. Kihúztam a törst, és két férfi a kezével feszítette a sebet, én eljöttem. Megundorodtam úgy a szúrástól, mint a feszítéstől.”¹⁶⁶ Az utolsó mondatban egybeolvad a megőrzött emlék a megtanult szöveggel, Jankó engedelmesen elismételte, amit a vizsgálótiszt adott a szájába, de ragaszkodott ahhoz, amire valóban emlékezett. Ettől lett állítása zavaros. Ha ugyanis a véres tör látványától undorodott meg (borzadt el, lett rosszul), akkor a szív feszégetésének látványa már nem válthatta ki ugyanezt a hatást, legfeljebb fokozhatta.

Összegezve megállapítható, hogy Jankó Piroška nem is látta, hogy valaki akár csak kísérletet is tett volna az ezredes szívének kitépésére. A tömegben elhangzott a felkiáltás, hogy „vegyük ki a szívét”, talán Jankó is kiabálta, ezt a bírósági tárgyaláson is elismerte, de ennél többnek szemtanúja sem volt.

Annak további vizsgálata előtt, hogy történt-e kísérlet az áldozat szívének kivágására, szükséges megvizsgálni, hogy ki volt a Jankó Piroškanak tulajdonított bűncselekmény áldozata. Jankó rendőrségi kihallgatásain azt vallotta, hogy Asztalos János ezredesbe rúgott bele, őt köpte le, és őt szúrta szíven. Így tudták a vizsgálótisztek is, hiszen a *Fehér könyv* első kötetében az jelent meg, hogy neki vágták ki a szívét a Köztársaság téren.¹⁶⁷ Első kihallgatásán, a Tímár utcában Jankó nem beszélt arról, honnan tudja áldozata nevét, csak annyit közölt, hogy azt később tudta meg.¹⁶⁸ A Gyorskocsi utcában Engedi hadnagy kérdésére elmondta: „Hogy azt a személyt Asztalos ezredesnek hívják, azt az újságból tudtam meg. November végén vagy december elején jelent meg az újságban a képe, és akkor én felismertem, hogy ezt a személyt szúrtam meg a törrel.”¹⁶⁹

Kézírásos önvallomásában is azt állította, hogy „november végén vagy december elején jelent meg az újság-

166 Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

167 *Ellenforradalmi erők...* [1956] 19.

168 Jankó Piroška jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

169 Jankó Piroška jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

ban [Asztalosnak] a képe, és akkor én felismertem, hogy ezt a személyt szúr-
tam meg a törrel”.¹⁷⁰ Ez azonban kevésbé hihető, egyfelől a korabeli nyom-
datechnika miatt, hiszen az akkor használatos, rossz minőségű újságpapírra
nyomott fekete-fehér fotó alapján nehéz felismerni egy mindössze egyszer
látott személyt, de különösen azért, mert az Asztalosról megjelent fotó be-
állított: azon az ezredes ruhája előírászerű és rendezett, haja jól fésült, ka-
tonásan és férfiasan, de kissé mosolyog – vagyis a legkevésbé sem úgy néz ki,
mint amilyenek a Köztársaság téren Jankó Piroska láthatta.

A kérdéssel kapcsolatban Jankó mást mondott azon a kihallgatáson,
amelynek feladata volt pontosan rögzíteni, miként és mikor tudta meg, hogy
ki volt az áldozata: „én még az újságból értesültem 1956. november végén
vagy december elején, [hogy] akit megszurttam, annak kitépték a szívét, és
azt Asztalos ezredesnek hívják”.¹⁷¹ Eszerint az újságból tudta meg, hogy a
megszúrt tisztnek kitépték a szívét. Ennek alapján megválaszolható, miként
kerültek a Tímár utcában felvett jegyzőkönyvbe az aláírás előtt kihúzott ré-
szek, hogy „felnyitotta” Asztalos testét, és látta, amint egy férfi kivette an-
nak szívét: az újságban olvasott cselekményre hivatkozva nevezte meg áldo-
zatát: abba a tisztbe szúrta bele, akinek kivették a szívét. Ez utóbbit azonban
nem saját cselekményének mondta, és nem is úgy említette, mint aminek
szemtanúja volt, hanem mint amiről később értesült. Nem lehet eldönteni,
hogy ő fogalmazott félreérthetően, vagy Boruss hadnagy forgatta ki (szándé-
kosan vagy akarattalanul) a szavait, április 25-i vallomásaiból azonban kide-
rül, hogy erről a szörnyű tettről csak utólag, az újságból szerzett tudomást.
Mert miközben elismerte, hogy belerúgott Asztalosba, és szíven szúrta még
élő áldozatát, miközben elismerte, hogy ettől véres lett a kabátja, csak azt az-
óta kitisztította, makacsul igyekezett kerülni, hogy a szív kitépéséről akár ab-
ban a formában is beszéljen, hogy ezt a cselekményt nem ő követte el.

Engedi hadnagy felszólítására Jankó első Gyorskocsi utcai kihallgatása-
kor leírta Asztalos külsejét. „Asztalos ezredes katonatiszti egyenruhában, lo-
vaglónadrágban és csizmában volt. Magasságát nem tudom, mert fekve volt.
Asztalos ezredesnek sötétbarna, hátrafésült haja volt, még amit megjegyez-

tem, magas homloka volt. Emlékeze-
tem szerint kb. 35 éves lehetett, leg-
alábbis én ennyinek néztem.”¹⁷² Ez a
nem különösebben informatív személy-
leírás illik Asztalos ezredesre, de Papp
József ezredesre is, hiszen mindketten
honvédtiszti egyenruhában léptek ki a

170 Jankó Piroska kézírásos önvallomása,
d. n. BFL FB. Jankó...

171 Jankó Piroska jkv., 1957. április 25. BFL
FB. Jankó...

172 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13.
BFL FB. Jankó...

pártház kapuján, mindkettejüknek barna, a kor szokása szerint hátrafésült haja volt, és közel egyidősek voltak, Asztalos 1918-ban, Papp 1917-ben született. Jankó leírásának mindössze két olyan eleme van, amelynek alapján megkülönböztethető a két áldozat. Asztalos a fennmaradt fényképek alapján inkább nevezhető magas homlokúnak, mint Papp, és az ő haja volt sötétbarna, Pappé gesztenyebarna,¹⁷³ ezek alapján valószínűsíthető, hogy Asztalos volt Jankó áldozata, noha egyik elem sem perdöntő, sem önmagában, sem együtt. Kételyeket ébreszt azonban az egész személyleírás hitelességével kapcsolatban Jankónak az a megállapítása, hogy áldozatának hátrafésült haja volt, mivel elképzelhetetlen, hogy ilyet meg lehet állapítani egy meglőtt, összerugdosott, negyven-ötven méteren át vonszolt, felsőruházatától majdnem teljesen megfosztott emberről. Egy későbbi vallomásában Jankó azt állította, hogy az áldozat „kb. 170 [cm] magas lehetett, bár ezt határozottan állítani nem merem, mert ez a személy hanyatt feküdt, és így igen nehéz megállapítani a test magasságát”.¹⁷⁴ Ha a földön fekvő ember magasságának megbecslésére csak ilyen óvatosan vállalkozott, akkor hajviseletére még kevésbé emlékezhetett, annak ellenére, hogy arról többször egybehangzó vallomást tett. Ez vagy annak a jele, hogy emlékezetében összekeveredtek az átélte események emlékképei a máshonnan (fényképből) nyert ismeretekkel, vagy a vizsgálótiszt diktálta vagy kérdezte bele a személyleírásnak legalább ezt a részét a jegyzőkönyvbe.

Az iratokban alig van nyoma, hogy miként, de március végén valami zavar támadt az áldozat személye körül, ezért Jankót 26-án kihallgatták arról, miként azonosította áldozatát, és újra személyleírást kellett adnia róla. Ekkor megkérdezték tőle, hogy látott-e áldozatán vagy mellette pulóvert. A kérdést nem tartalmazza a jegyzőkönyv, de Jankó válaszából („Pulóvert nem láttam”) egyértelműen lehet rá következtetni, ugyanis kérdés nélkül semmi oka nem lett volna arról beszélni, hogy mit nem látott, illetve hogy éppen pulóvert nem látott az egyenruhás ezredesen. A vizsgálók valahonnan megtudhatták, hogy Asztalson pulóver volt, amikor elhagyta az épületet, ezt a boncolásról készült jelentés igazolta.¹⁷⁵

Jankó a március 26-án felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint korábban e tárgyban tett vallomását egy olyan

173 Jkv. Asztalos János ezredes halottszemléjéről és boncolásáról, 1957. április 19.; Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

174 Jankó Piroška jkv., 1957. március 26. BFL FB. Jankó...

175 Jkv. Asztalos János ezredes halottszemléjéről és boncolásáról, 1957. április 19. BFL FB. Jankó...

elemmel egészítette ki, amelynek segítségével inkább megállapítható volt, hogy Asztalos János bántalmazásában és megölésében vett részt: „Asztalos ezredes nem volt sovány, de nem is volt kövér. Jó kondícióban volt, izmos, széles vállú.”¹⁷⁶ Amennyire ez a fennmaradt arcképek alapján megállapítható, a két ezredes közül Asztalos volt sportosabb alkatú, Papp inkább tűnik testesnek, netán valamelyest kövérnek. Ezt erősíti meg boncolási jegyzőkönyve: „A bőr alatti kötőszövet a hason kétujjnyi vastag zsírréteget tartalmaz, a mellkason a zsírréteg hüvelykujjnyi vastag”,¹⁷⁷ és Kelemen Endre orvosszakértő bíróság előtt tett tanúvallomása, amely szerint Papp „elég kövér ember volt”.¹⁷⁸

Miután azonban a március 26-i kihallgatás alkalmával Jankó megerősítette, hogy október 30-án a Köztársaság téren Asztalos János bántalmazásában vett részt, majd egy törrel őt szúrta szíven, másnap, március 27-én nem Asztalos, hanem Papp József holttestének kihantolását és boncolását rendelték el, mivel „a nyomozás adatai szerint [...] az épületből való kijövet pillanatában Papp József honvéd ezredesre és társaira az ellenforradalmárok sortüzet adtak, amitől Papp József megsebesült. Jankó Piroska a megsebesült Papp Józsefhez odament, s míg a többi ellenforradalmár Papp Józsefet lefogta, Jankó Piroska Papp József szívébe döfte a törét.”¹⁷⁹ A vizsgálati osztály tehát március 27-én biztosnak tekintette, hogy Jankó áldozata mégsem Asztalos, hanem Papp ezredes volt.

A dokumentumok között nincs más március 26-i vagy 27-i keltezésű irat, amelyből egyértelműen megállapítható lenne, milyen új információ birtokába jutottak a rendőrök, ami új irányt adott a vizsgálatnak. Két héttel későbbi, április 11-i keltezéssel azonban

176 Jankó Piroska jkv., 1957. március 26. BFL FB. Jankó...

177 Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

178 Kelemen Endre a bírósági tárgyaláson, 1957. június 21. BFL FB. Jankó...

179 Határozat Papp József holttestének kihantolásáról és bírósági boncolásáról, 1957. március 27. ÁBTL Jankó...

180 A HM Elesettekkal Foglalkozó Bizottságának feljegyzése, 1957. április 11. BFL FB. Jankó...

fennmaradt a HM Elesettekkal Foglalkozó Bizottságának feljegyzése a forradalom idején elesett katonák 1956. novemberi azonosításáról és temetéséről, és ahhoz csatolva az Asztalos Jánosról és Papp Józsefről akkor készült fotók.¹⁸⁰ Valakinek, aki ismerte ezt a fényképet (vagy jelen volt az agnoszkáláskor), fel kellett tűnnie, hogy Jankó vallomásai nem illenek Asztalos holttestére. Jankó ugyanis március 26-i vallomásában azt is elmondta, hogy áldozata felsőtestén nem volt ruha:

„Asztalos ezredesen egy összetépett zöldessárgás színű ing volt, de ez az ing már annyira össze volt tépve, hogy a testét jóformán nem is fedte.”¹⁸¹ Asztalos 1956. novemberben készült fotóján pedig jól látszik, hogy felsőtestén ruha van, kivehető a váll-lapja, és a gallér hajtókáján a fegyvernem jelzése is.¹⁸² (Elképzelhetetlen, hogy a holttestet valaki a téren utólag öltöztette fel, nincs nyoma, hogy ez a képtelenség valakiben is felmerült volna a vizsgálat során.)

Jankó Piroska március 26-án jegyzőkönyvbe vett vallomásában tehát két személy leírása keveredik: a jó kondíciójú, izmos, széles vállú Asztalos Jánosé, akinek magas homloka, sötétbarna haja volt, és Papp ezredesé, akit meztelen felsőtesttel találtak a Köztársaság téren. Jankó beszámolt arról a félmeztelen személyről, akinek a bántalmazásában részt vett, és arról, akit áldozatának tudott, és akit áldozatának tudtak. Vallomásának két részlete közül az egyik feltétlenül hamis, hiszen csak az egyik ezredes bántalmazásában vett, vehetett részt, mivel a kettő egy időben zajlott. A nyomozók úgy tudták, hogy Asztalos ezredes gyilkosa, ezért arra törekedtek, hogy ezt igazoló vallomások kerüljenek jegyzőkönyvbe. Mivel számukra indifferens volt, hogy melyik tiszt sérelmére követte el a cselekményt, nyilvánvalóan nem törekedtek szándékosan az addigi vallomások összezavarására, az elért eredmény megkérdőjelezésére.

Ezen a ponton válik fontossá Jankó vallomása áldozatának hátraférsült hajjáról, ami arra vall, hogy nem az emlékezetében élő embert írta le, hanem a szájába adott szavakat mondta. Mielőtt ugyanis a neki megmutatott fényképek alapján április 30-án felismerhette és elismerhette volna, hogy áldozata valójában Papp József volt,¹⁸³ és mielőtt Papp ezredes holttestének április 5-én elkészült boncolási jegyzőkönyve mindezt megerősíthette volna, Engedi hadnagy már március 27-én azt állította, hogy Papp ezredes volt az áldozata, noha ezt akkor még egyetlen jegyzőkönyv sem támasztotta alá. Ez csak abban az esetben volt lehetséges, ha Engedi pontosan tudta, hogy mely jegyzőkönyvbe foglalt állítások származnak valóban Jankótól, és melyek nem. Ha tudta, hogy sem a magas homlokról, sem a sötétbarna hajról, sem a széles vállról tett vallomás nem Jankóé, ezeket legalábbis ő sugallta.

Április 5-én elkészült a jegyzőkönyv Papp József ezredes holttestének boncolásáról, amely megerősítette ugyan,

181 Jankó Piroska jkv., 1957. március 26. BFL FB. Jankó...

182 A Budapesti Katonai Helyőrség-parancsnokság által 1956 novemberében az agnoszkálás alkalmával készített felvétel Asztalos ezredesről. A fotó hátoldalán kézírással, aláírás nélkül: „sajtóban nem jelenhet meg”. BFL FB. Jankó...

183 Jankó Piroska felism. jkv., 1957. április 30. BFL FB. Jankó...

hogy ő volt Jankó áldozata, de újabb problémákat vetett fel. A holttesten csupán egy alsónadrág volt. Ez igazolta Jankó két állítását: hogy áldozata derékig meztelen volt, és hogy egy idő után kivált a bántalmazó tömegből, nyilván ezt követően fosztották meg az ezredest további ruháitól. A jegyzőkönyv azonban több olyan állítást is tartalmazott, amelyek ellentmondtak annak, amit a nyomozók tudtak az esetről, és amiről Jankó jegyzőkönyvbe foglalt beismerő vallomást tett. Papp József holttestén találtak szúrt sebet, de a szúrás nem az ezredes szívét, hanem attól tizenöt centiméterrel lejjebb, a hasát érte, „a mellkas bal oldalán, a k[öz]p[onti] vonaltól 8 cm-nyire, a talpi síktól 111 cm-re [...] a bőr alatti lágyrészekben ejtett sérülés 5 cm hosszban metszi át az egyenes és ferde hasizmokat, a hashártya felett elhelyezkedő zsírréteget, és magát a hashártyát”.¹⁸⁴ A Kelemen Endre bírósági orvos és Földes Vilmos igazságügyi orvosszakértő által elvégzett vizsgálat megállapítása tehát egyaránt ellentmondott Jankó Piroska eddigi jegyzőkönyvbe vett vallomásainak és annak, amit a nyomozók tudtak, hogy Jankó az ezredes *szívébe* szúrt. A boncolás eredménye azt is cáfolta, hogy bárki kísérletet tett volna a szív kitépésére. A vizsgálat megállapította, hogy az ezredes testén lévő egyetlen szúrt seb „pontos hossza 22 mm” a test felszínén. Egy ekkora sebbe nem fér bele egy felnőtt férfi, de még egy nő két ujjá sem, amennyi a feszegetéshez legalább szükséges, ráadásul Jankó erről tett vallomásai szerint többen feszegették az ezredes mellkasát. Kelemen Endre bírósági meghallgatásakor leszögezte: „beszúrás utáni fesztítésnek semmi nyoma nem volt látható”.¹⁸⁵

Kelemenék, akik Jankó vallomásainak ismeretében végezték el a boncolást (konkrétan utalnak jegyzőkönyvben rögzített állításaira), megkísérelték igazolni, hogy noha Jankó nem az áldozat szívébe szúrt, valójában ez volt a szándéka. „Ugyancsak megmutatta a gyanúsított, hogy ő a szív elhelyezkedését az ember szervezetében hol gondolja, és ez alkalommal a középen a szegycsont alatti tájékot mutatta meg. Ez a táj nagyjából megfelel a szúrás helyének.”¹⁸⁶ (Az iratokban nincs nyoma annak, hogy a szakértők kihallgatták volna Jankót arról, hogy hol tudja a szív helyét.) Ez a bizonyításkiegészítés elegendő volt a vizsgálati osztály számára, a jogban jártasabb ügyésznek azonban nem, hiszen az csak Jankó ölési szándékát, de nem a gyilkosság elkövetését igazolta. Ismét Kelemen

184 Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

185 Kelemen Endre a bírósági tárgyaláson, 1957. június 21. BFL FB. Jankó...

186 Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

ma annak, hogy a szakértők kihallgatták volna Jankót arról, hogy hol tudja a szív helyét.) Ez a bizonyításkiegészítés elegendő volt a vizsgálati osztály számára, a jogban jártasabb ügyésznek azonban nem, hiszen az csak Jankó ölési szándékát, de nem a gyilkosság elkövetését igazolta. Ismét Kelemen

segítségére volt szükség, aki igazolta, hogy a szúrás „Papp Józsefet életében érte, tőrtől származik, ez a sérülés, miután áthatolt a hason, sőt a sérülésen keresztül a cseplész is előreesett, egymagában is alkalmas volt emberi élet kioltására. Hogy a hasi sérülések emberi élet kioltására alkalmasak, az általában köztudomású.”¹⁸⁷

Kevésbé valószínű, hogy Jankó Piroska, aki az általános iskolát jeles eredménnyel fejezte be, ne tudta volna a szív helyét. Az azonban bizonyos, hogy első jegyzőkönyvében és még később is egészen mást vallott a szúrás (következésképpen a szív) helyéről, mint amit állítólag Kelemenéknek mondott: „a kezembe nyomott szuronnal az oldalbordája közé szúrtam, a bal mellbimbótól jobbra”.¹⁸⁸ Ugyanez szerepel kézírásos önvallomásában: „a bal mellbimbótól jobbra a borda közt a szívéhez döftem”.¹⁸⁹ Eszerint a cselekmény elkövetésekor vagy vallomásainak megtételekor még pontosabban tudta a szív helyét. A boncolási jegyzőkönyvben leírt sérülés a bal mellbimbótól jóval lejjebb, de ugyancsak jobbra van, a kövérnek mondott áldozat nem lehetett annyira vékony, hogy a központi vonaltól nyolc centiméterre lévő seb túl legyen a mellbimbón. Jobbra – a holttest szempontjából. Jankó azonban vallomása szerint áldozatával szemben volt, amikor szúrt, vagyis ha azt vallotta, hogy a mellbimbótól jobbra szúrt, akkor a seb nyomát a mellbimbótól balra találta volna meg a vizsgálat. Papp ezredest tehát nem szíven szúrta, hanem hasba döfte valaki. Lejjebb és beljebb, mint ahogy Jankó Piroska vallotta.

Jankónak azonban még egy jegyzőkönyvében van pontosan megjelölve a hely, ahova késével beleszúrt: „A nálam levő tőrrel Asztalos ezredesnek a mellén, a szíve fölött, a bal mellbimbó alatt, a borda között kb. 7-8 cm mély sebet vágtam.”¹⁹⁰

Jankó Piroska terjedelmes önvallomása megírásának pontos idejét nem sikerült meghatározni, de a benne foglaltak alapján megállapítható, hogy március 26-a után és április 30-a előtt készült. A március 26-a előtti napokban vált kétségessé, hogy Asztalos volt az áldozata, a 26-i kihallgatás célja volt tisztázni, hogy minek alapján azonosította őt. Ekkor tették fel neki a kérdést a pulóverrel kapcsolatban, amire kitért önvallomásában is, amelyben még Asztalost tudta áldozatnak: „Pulóvert nem láttam, se rajta, se mel-

187 Kelemen Endre bírósági orvos levele a Fővárosi Ügyészségnek, 1957. június 10. BFL FB. Jankó...

188 Jankó Piroska jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...

189 Jankó Piroska kézírásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

190 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

lette.”¹⁹¹ Április 30-án, a fényképek megmutatásakor Papp ezredesben ismerte fel áldozatát, ettől kezdve mindig róla tett vallomást. Az önvallomást tehát akkor írta, amikor még Asztalost tudta áldozatának, vagyis április 30-a előtt, de március 26-a után, amikor már tudott a zöld pulóverről.

Ebben az esetben pedig a fennmaradt iratok tanúsága szerint Jankó két alkalommal (március 11-én és valamikor március 26-a után) ugyanúgy emlékezett a szűrés helyére, a kettő között pedig egyszer (március 13-án) egészen másként. Két vallomása eltért attól, amit a boncolási jegyzőkönyv megállapított (a március 11-i és a március 26-a utáni), egy pedig (a március 13-i) azonos volt azzal. Jankó Piroska sem az ügyészségen, sem a bíróság előtt nem hivatkozott arra, hogy ő nem ott szúrta meg az áldozatát, ahol a boncolási jegyzőkönyv rögzítette a sérülést, sőt állítólag készséggel elismerte Kelemen doktornak, hogy nem jól tudja a szív helyét, magyarázatot kínálva ezzel korábbi vallomásainak tévességére. Kizárható tehát, hogy trükközött, hogy két alkalommal a vizsgálot megtévesztve, szándékosan vallott hamisan a szűrés helyéről. Ebben az esetben két okból térhet el e kérdésben a Gyorskocsi utcában felvett jegyzőkönyv a másik két dokumentumtól. A legkézenfekvőbb válasz, hogy Boruss István hadnaggyal ellentétben a vizsgálati osztály nyomozója, Engedi László hadnagy tudta a szív helyét, és/vagy odafigyelt a jegyzőkönyvben rögzített vallomásra. Engedi hadnagy úgy tudta, és talán Jankó is azt vallotta (hiszen az újságban azt olvasta), hogy az áldozatot szíven szúrták, és a jegyzőkönyv szerkesztésekor korrigálta, amit a gyanúsított a szűrés pontos helyeként vallott. A „szíve fölött, a bal mellbimbó alatt”¹⁹²

191 Jankó Piroska kézirásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

192 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

előtt nyilván átolvashatta, és kizárt, hogy észrevette volna ezt az apró változtatást, ha pedig mégis, nyilván nem látta értelmét annak, hogy írásban észrevételezze.

Akármelyik magyarázatot is fogadjuk el, a dokumentum, amelyet Eörsi László beemelt szövegébe, egyik esetben sem Jankó Piroška vallomását, hanem Engedi hadnagy egyidejű korrekcióját vagy későbbi hamisítását tartalmazza. Mivel pedig Jankó rosszul emlékezett arra, hogy hol érte a szúrás az áldozatot, feltehető, hogy nem is ő követte el a bűncselekményt, sőt azt nem is látta pontosan. A boncolási jegyzőkönyv és Kelemen Endre bíróság előtt tett vallomása pedig egyértelműen bebizonyította, hogy kísérlet sem történt Papp ezredes szívének kitépésére, így annak Jankó nem lehetett a szemtanúja, annak ellenére sem, hogy arról három különböző alkalommal beismerő vallomást tett.¹⁹³

Az egyszerűen induló és már-már sikerrel lezárt ügyet tehát alaposan összezavarta az áldozat kezdeti téves azonosítása, amit csak részlegesen oldott meg Papp József boncolási jegyzőkönyve, mivel az az eddig tárgyalaton túl további problémákat is felvetett. Ezért április folyamán célszerűnek tűnt visszatérni az eredeti vádhoz, és elvégezni Asztalos ezredes holttestének boncolását, abban a reményben, hogy az Pappénál inkább fogja bizonyítani a Jankó ellen emelt vádat. A vizsgálat fő feladata volt tisztázni, hogy mi okozta Asztalos halálát, és hogy a „mellkason van-e szúrás, a szív sérült-e?”¹⁹⁴

A vizsgálat eredménye kizárta, hogy Asztalos lett volna annak a cselekménynek az áldozata, amelynek elkövetésével Jankó Piroškát vádolták. Asztalos holtteste „teljesen fel volt öltöztetve”, rajta kabát, alatta hosszú ujjú, zöld színű pulóver, az alatt pedig fehér ing volt. „A boncolás alapján megállapítottuk, hogy sértett tetemén szúrás vagy vágás okozta sérülés nincsen, a szív kimetszésére nem történhetett semmiféle kísérlet.”¹⁹⁵ Mindössze Asztalos kabátján találták nyomát vágásnak, ez azonban nem érte a testet, valaki, vélhetően már halála után, egy tíz centiméter hosszú és nyolc centiméter széles keresztet vágott a kabátba.

A nyomozóknak ezután tudomásul kellett venniük, hogy mindazon nehézségek ellenére, amelyeket Papp József ezredes boncolási jegyzőkönyve okoz, egyedül ő lehet Jankó Piroška áldozata. Az, amit könyvében Eörsi felvet, hogy netán Szabó Lajos alezredes, fel sem merült a vizsgálat során, hiszen Jankó vallomása egyértelmű volt a tekintetben, hogy áldozata az

193 Jankó Piroška jkv., 1957. március 11. ÁBTL Jankó...; Jankó Piroška jkv., 1957. március 13., uo.; Jankó Piroška a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

194 Határozat Asztalos János ezredes holttestének kihantolásáról és bírósági boncolásáról, 1957. április 10. BFL FB. Jankó...

195 Jkv. Asztalos János ezredes halottszemléről és boncolásáról, 1957. április 19. BFL FB. Jankó...

egyik parlamentert volt, aki az első csoporttal, fehér zászlóval jött ki az épületből. Az sem merült fel, hogy valamelyik sorozott, huszonéves karhatalmista lett volna, hiszen őket rendőrruhába öltöztették, vagyis nem voltak összetéveszthetők egy katonatiszttel.

A nyomozókat igencsak megzavarta Jankó ellentmondásos vallomása áldozatáról. Miután már kellően bizonyítottnak látszott, hogy ő ölte meg Asztalos ezredes, bizonyos mértékig újra kellett kezdeni a nyomozást, az ekkortól Papp József sérelmére elkövetett gyilkosság ügyében. Jankó készségesen asszisztált a tévedés korrekciójához. Számára nem volt jelentősége annak, hogy melyik ezredes volt az áldozata, a vizsgálókkal való együttműködésnek annál inkább, túl azon, hogy tisztázni kellett magát, hogy nem a nyomozók megtévesztésének, félrevezetésének szándékával vallotta, hogy Asztalos ezredes sérelmére követte el a bűncselekményt. Ezt bizonyítja, hogy a Papp ezredes kihantolását elrendelő határozatra is ráírta (valamikor), hogy „az újságból szereztem arról tudomást, hogy a személyt Asztalosnak hívják. És ezért vallottam a vizsgálat folyamán, hogy a személy Asztalos honvédezredes.”¹⁹⁶ Ezzel egyszerre kívánta tisztázni magát a hatóság szándékos félrevezetésének esetleges vádjá, a nyomozókat pedig annak gyanúja alól, hogy valamilyen módon kényszerítették arra, hogy áldozatát Asztalos ezredessel azonosítsa.

Az április 30-án neki bemutatott három fénykép közül (Asztalos és Papp ezredes mellett Szabó Lajos alezredes arcképe) a jegyzőkönyv tanúsága szerint határozottan és egyértelműen Papp Józsefben ismerte fel azt a katonatisztet, akibe beleszúrt a Köztársaság téren.¹⁹⁷ Az eddig leírtak éppen elég okot adnak arra, hogy kétségbe vonjuk, valóban felismerte-e áldozatát, vagy ezúttal is olyan vallomást tett, amelyet elvártak tőle. Erre vall, hogy a jegyzőkönyv rögzíti az állítását: „akkor még ez a személy élt”. Ennek semmi helye a felismerési jegyzőkönyvben,

196 Határozat Papp József holttestének kihantolásáról és bírósági boncolásáról, 1957. március 27. BFL FB. Jankó..., A határozat szövege az ÁBTL-ben is megtalálható, de Jankó kézzel írt kiegészítése csak a BFL-ben lévő, bíróságnak megküldött anyagban.

197 Jankó Pirocska felismerési jkv., 1957. április 30. BFL FB. Jankó..., innen való a következő idézet is.

amelynek egyetlen feladata az azonosítás. Ellenben helye lenne annak, hogy minek az alapján ismerte fel, különös tekintettel arra, hogy eddig minden alkalommal egy másik személyt nevezett meg. Ilyet azonban nem őrzött meg a jegyzőkönyv. Jankó csak az ügyészi kihallgatáson beszélt arról, miként tudta az arckép alapján felismerni és azonosítani áldozatát, ami-

kor egy korábbi vallomásával szögesen ellentétes megállapítást tett: „öt látom testesebbnek, ennél fogva inkább valószínű, hogy ő volt az áldozat”.¹⁹⁸ Ezúttal tehát – arckép alapján – inkább testesnek, vagyis kövérnek emlékezett arra a személyre, akit korábban úgy írt le, mint aki sem nem sovány, sem nem kövér, jó kondícióban van.¹⁹⁹ De Jankóval már öt nappal ezt megelőzően, április 25-én ismertették a Papp ezredes holttestének boncolásáról felvett jelentést.²⁰⁰ Eszerint a fényképek megmutatásakor tudhatta, hogy melyik képben kell felismernie áldozatát. A Jankó Piroska elleni eljárás iratai közt nincs ilyen nyomozói közreműködésre utaló jel, későbbi eljárásokban azonban igen. 1961-ben a nagy Baross téri per bírósági tárgyalásán vallotta az egyik tanú: „Nyomozó tiszt urak előre közölték a felismert személyek beoszt[ását és] tevék[enységét] az el[le]n]for[radalom] alatt.”²⁰¹

A vizsgálati osztályon tudomásul vették és Jankóval is tudomásul vétették a helyzetet. „Az orvosszakértői vélemények elolvasása után most már meggyőződtem arról, hogy nem Asztalos ezredes meggyilkolásában vettem részt, mivel azon szúrást nem találtak. Én már előző vallomásomban többször kijelentettem, hogy nem határozottan állítom, melyik katonatiszt meggyilkolásában vettem részt. Egyéb észrevételem, indítványom nincs.”²⁰² A Jankótól ezt megelőzően felvett jegyzőkönyvben nyoma sincs annak, hogy bizonytalan lett volna. Amennyiben az volt, az nem került bele a jegyzőkönyvbe, ha pedig nem volt, akkor későbbi kihallgatásán vallott valótlant, amivel a nyomozás befejezését segítette. Utóbbi szándékra vall az idézet utolsó mondata. Jankó ellen Asztalos János ezredes meggyilkolásának vádjával indítottak és folytattak ötven napon át nyomozást, bizonyították bűncselekményét, amikor hirtelen megváltozott az áldozat személye. Ez elegendő ok lehetett volna arra, hogy visszavonja vallomásait, vagy legalább azok egyes részeit, mint a szív feszegetésére vonatkozót, vagy legalább észrevételezze az áldozat azonosításával kapcsolatban a vizsgálók részéről is elkövetett hibát, netán olyan tanúk kihallgatását vagy újbóli kihallgatását indítványozza, akiknek vallomásától enyhébb büntetést remélhet. Jankó semmi ilyet nem tett, nem élt a lehetőséggel, nem gördített akadályt a rendőrségi vizsgálat befejezése elé.

Ellenkezőleg. Amikor a Papp ezredes boncolásáról felvett jegyzőköny-

198 Jankó Piroska ügyészégi jkv., 1957. május 27. BFL FB. Jankó...

199 Jankó Piroska jkv., 1957. március 26. BFL FB. Jankó...

200 Jankó Piroska jkv., 1957. április 25. BFL FB. Jankó...

201 Kovács Lajos bírósági jegyzetfüzete. MOL NB. Herczegh Benjámín és társainak pere, bír. ir. 2. köt. 48. d. 552.

202 Jankó Piroska jkv., 1957. május 3. BFL FB. Jankó...

vet megmutatták neki, hajlandó volt módosítani a szűrés helyére vonatkozó korábbi vallomását: „előfordulhatott, hogy én nem pontosan a szívébe szűrtam, hanem ellenkező irányba, mivel akkor nagyon felindult állapotban voltam”.²⁰³ Ez a kijelentése két nagyon fontos állítást tartalmaz. Egyfelől azt állította, hogy ő a honvéd ezredes szívébe akart szűrni, vagyis a szándék szintjén mindenképpen megáll a gyilkosság vádja. Másfelől azonban azt is állította, hogy olyan „felindult [értelemszerűen feldúlt, zaklatott] állapotban” volt, hogy nem tudta irányítani cselekedetét, vagy hogy nem képes visszaemlékezni arra.

Nem górdított akadályt a rendőrségi vizsgálat lezárása elé Jankó annak ellenére sem, hogy a nyomozók, bármennyire igyekeztek, nem találtak tárgyi bizonyítékot bűnössége alátámasztására. Miután a Gyorskocsi utcában vallomást tett arról, hogy tettének elkövetésekor ballonkabátjának ujjja egy kicsit véres lett,²⁰⁴ már másnap határozat született új házkutatás tartásáról és a kabát lefoglalásáról.²⁰⁵ A nyomozók március 16-án elvitték a ballonját, amelynek ujján pecsétek voltak láthatók. A március 19-én elkészült szakértői jelentés azonban „az anyag csekély volta miatt” nem tudta igazolni, hogy a kabát „jobb ujjának belső részén [... és] jobb oldalán a zseb magasságában [lévő] cseresznyemag nagyságú” foltok vértől származnának.²⁰⁶

Azt, hogy a kabát véres lett a Köztársaság téren, egyedül Jankó Piroska tudta bizonyítani. Már első Gyorskocsi utcai kihallgatásán elmondta, hogy amint hazaért, kimosta, a „vér teljesen kijött belőle, sőt azóta már a Budafoki úton levő Patyolatban is volt tisztításon”.²⁰⁷ A véres kabát fontos bizonyíték lehetett volna, akkor is, ha valaki látta volna (a mosonmagyaróvári népítélet egyik vádlottja ellen az volt a fő bizonyíték, hogy aznap véres ruhában látták),

ezért Jankót még a kabát lefoglalása előtt kihallgatták erre vonatkozóan. Ő nem tudott senkit megnevezni, még olyat se, aki tanúsíthatta volna, hogy aznap kimosta a kabátot. Vallomása szerint senki nem volt otthon, amikor hazaért, így a tisztítást senki nem látta, és mivel ugyanoda akasztotta az előszobában, ahova máskor is szokta, száradni sem látta senki. Annak ellenére, hogy március 21-én megmutatták neki a szakértői jelentést, vallomásának visszavonása helyett megerősítette,

203 Jankó Piroska jkv., 1957. április 25. BFL FB. Jankó...

204 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

205 Határozat házkutatás tartásáról Jankó Piroska lakásán, 1957. március 14. BFL FB. Jankó...

206 Orvosszakértői lelet és vélemény Jankó Piroska kabátjáról, 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

207 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

amit egyedül csak ő tudott bizonyítani, hogy a kabát véres volt, „csak én azt szappanos vízzel kimostam, és a Patyolatban is volt már azóta tisztítva”.²⁰⁸ Eszerint a kabát valóban véres lett a Köztársaság téren, erről Jankó őszintén vallott, noha erre objektív okok nem kényszerítették.

Fontos tárgyi bizonyíték lehetett volna a bűncselekmény elkövetéséhez használt eszköz. Jankó fegyvertelenül érkezett a térre, kés sem volt nála, a gyilkos fegyverről minden esetben azt vallotta, hogy egy ismeretlen férfi adta a kezébe. A történetnek ez a része, függetlenül attól, hogy mindig ezt vallotta, nagyon életszerűtlen, hiszen semmi sem indokolja, hogy egy bántalmazó tömegben egy késsel hadonászó felnőtt férfi – Jankó a bíróságon azt vallotta, hogy már korábban is látta a kést a férfi kezében – egy fiatal lányra bízza egy ilyen tett elkövetését. De zavarosak Jankó vallomásai is a fegyverről. A Tímár utcában készült jegyzőkönyv mind a négy alkalommal szuronynak, ezen belül kétszer puskaszuronynak nevezi a fegyvert. A gyilkosságot az ostrom szituációjába helyezve, és feltételezve azt, ami március 11-én még feltételezhető volt, hogy Jankó október 23-a óta részt vett a fegyveres harcban, helytálló volt az elképzelés, hogy tettét puskaszuronnal követte el. De szuronnal döfni lehet, vágni és feszegetni kevésbé, egyrészt mert ahhoz túl vékony, könnyen törik, másrészt pedig – ha a puskáról levették – nincs nyele, vágáshoz és feszegetéshez nem lehet biztosan fogni.

A következő jegyzőkönyvben már nincs szurony, soha többé nem is bukkan fel, helyére tör került. Jankó nyolc alkalommal nevezte meg a jegyzőkönyv szerint a fegyvert, mindannyiszor törnek mondta, miként későbbi vallomásaiban. Engedi felszólítására leírta a fegyvert: „kb. 25 cm hosszú, kb. 3 cm széles pengéje volt, hegyes, fába ágyazott barna színű markolata volt”.²⁰⁹ Ez a fegyver (ami semmiképpen nem nevezhető szuronynak, és inkább konyhakés, mint tör) alkalmas volt a tett elkövetésére, ilyenrel egy nő is képes hét-nyolc centiméter mély sebet ejteni, ahogy Jankó március 13-án vallotta, egy ilyen kés akár a szív kimetszésére is alkalmas.

Ennek fényében nehezen érthető, hogy napokkal a bírósági tárgyalás megkezdése előtt miért vizsgáltatták meg szakértővel Jankó Piroška kétpengéjű, műanyag nyelű zsebkését, amelynek nagyobb pengéje 6,5 centiméter hosszú volt.²¹⁰ Jankó sose vallotta, hogy a bicskáját döfte Asztalos vagy Papp ezredesbe, az általa leírt eszköz nagyon különbözik egy bicskától. Egy zsebkéssel nem lehet az általa vallott

208 Jankó Piroška jkv., 1957. március 21. BFL FB. Jankó...

209 Jankó Piroška jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

210 Orvosszakértői lelet és vélemény, 1957. június 15. BFL FB. Jankó...

hét-nyolc centiméter mély sebet ejteni, de a boncolás során megállapított öt centimétereset is nehezen, hiszen ahhoz majdnem markolatig kell döfni, és utána vágni is, hiszen a seb hosszabb volt, mint amilyen széles a bicska pengéje. Eszerint a bíróság, vagy még inkább az ügyészség számára kétséges volt, hogy Jankó bűnössége a gyilkosságban elégségesen bizonyított-e, ezért tettek még egy kísérletet arra, hogy kétségbevonhatatlan tárgyi bizonyítékot produkáljanak. Sikertelenül. A sikertelen kísérlettel csak saját kételyüket dokumentálták

Jankó Piroska ellen azonban nem azzal a váddal indult és folyt a vizsgálat, hogy részt vett Papp József ezredes bántalmazásában vagy holttestének meggyalázásában, hanem hogy ő volt a gyilkosa. Ennek érdekében minden alkalommal, amikor vallomásáról jegyzőkönyvet vettek fel, abba hangsúlyosan belekerült, hogy áldozata még élt, amikor beleszúrt, sőt ezt a felismerési jegyzőkönyvbe is felvették. De nem elégedtek meg annak rögzítésével, hogy Jankó élőknek *vélte* áldozatát tette elkövetésekor. Azt is minden alkalommal jegyzőkönyvezték, hogy az ezredest többen lefogták, hogy Jankó bele tudjon döfni. Az őt kihallgató, jogi kérdésekben Engedi hadnagynál nyilván tájékozottabb ügyész nagy súlyt fektetett ennek dokumentálására: „Egyébként amikor a földön feküdt, a tömegből többen lefogták a kezét és lábát, nyilván még védekezni, menekülni akart.”²¹¹ Ez kétségtelenül azt bizonyítja, hogy az ezredes még élt, sőt nem is volt súlyosan sebesült, hiszen több embernek kellett lefognia, hogy ne tudjon védekezni, sőt menekülni. Jankó arról is vallomást tett, hogy „[m]ikor a tört kivettem Asztalos ezredes testéből, a sebből spriccelt a vér, és ettől a rajtam lévő ballonkabátom ujjja egy kicsit véres lett”.²¹²

A nyomozók igyekezete, hogy Jankó Piroskára rábizonyítsák a gyilkosság vádját, egészen addig eredményesnek tűnt, amíg nem készült el a Papp József ezredes holttestének boncolásáról felvett jegyzőkönyv. Ez ugyanis kétségnek helyt nem hagyva megállapította, hogy „Papp József halálát lövési sérülések okozták. A mellkason a középvonaltól jobbra és balra a szív magasságában négy lövési bemeneti nyílást találtunk, egymáshoz egész közel. [...] A négy lövedék részint a szívet érte, és szétszaggatta a szív jobb pitvarát, a szív bal kamráját, részint a jobb tüdőben okozott áthatoló sérülést. A

lövési sérülések mindegyike külön-külön is teljesen alkalmas volt arra, hogy Papp József halálát előidézzé. Együttes hatásuk pedig *igen rövid időn belül* halálhoz vezetett.”²¹³ A kurzivált szö-

211 Jankó Piroska ügyészségi jkv., 1957. május 27. BFL FB. Jankó...

212 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

veg Kelemen doktor utólagos, kézírásos javítása, eredetileg a szövegben a „nyomban” (abban a pillanatban, rögtön) kifejezés szerepelt. Ráadásul Pappot még egy lövés érte, amely „útjában súlyosan roncsolta az agyvelőt”, és amely – a boncolást végző orvosok szerint – ugyancsak önmagában képes volt az ezredes halálát okozni.

Papp ezredes tehát öt olyan lövést kapott, amelyek közül egyetlenegy is a halálát okozta volna. Jankó Piroška, mint ezt korábban tárgyaltam, mintegy ötven méterre volt attól a helytől, ahol vallomása szerint az ezredest bántalmazták, és ahol ő állítólagos cselekményét elkövette. Pappot az emberek métereken át vonszolták, közben rugdalták és ütlegelték, felsőruházatától megfosztották. Bántalmazása azután is folytatódott, hogy Jankó odaért, és belerúgott. Csak ezt követően érte a szűrés. Kelemen doktor igyekezett igazolni, hogy Jankó nem bántalmazta, hanem meggyilkolta az ezredest, de a bíróság előtt kénytelen volt elismerni, hogy Papp a lövési sérülések után ha nem is azonnal, mindenesetre hamar olyan állapotba került, amikor akaratlagos izommunkára már képtelen volt: „4-5 perc múlva nem, de 2 perc múlva még lehetséges, hogy a sérült olyan mozgást végzett [védekezni próbált], mint amit a vádlott állít”.²¹⁴ Lehetetlen pontosan megmondani, mennyi idő telt el Papp ezredes meglövése és megszűrése között. Bizonyosnak tekinthető azonban, hogy ez az idő nemhogy két percnél, de a Kelemen doktor által említett négy-öt percnél is több volt. (Jankó Piroška állította a bíróság előtt, hogy „[a] kapuból a személyhez kb. 4-5 perc alatt érhettem oda”.) Eszerint pedig Papp ezredes már nem élt, amikor megszűrték. Ha pedig már halott volt, akkor nem lehetett meggyilkolni.

Jankó Piroška azonban nemcsak azt vallotta, hogy élt és védekezni próbált, hanem azt is, hogy a sebéből „spriccelt a vér”.²¹⁵ Ezzel szemben a boncolás eredménye szerint a lött szívsebek tájékán „bőséges vérbeszűrődés található”, míg a szűrt seb szélein „a lágyrészekben a vérzés csak csekély fokú volt”.²¹⁶ Ez alátámasztja azt, ami a többi forrás alapján is megállapítható, hogy Papp ezredest előbb érték a lövések, és csak sebesülése, sőt halála után a szűrés, hiszen szervezete az élet erősebb jeleit mutatta a lövésekre (erősebben vérzett), mint a szűrésra. De megállapítható az is, hogy sebéből a szűrés következtében nem spriccelhe-

213 Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

214 Kelemen Endre a bírósági tárgyaláson, 1957. június 21. BFL FB. Jankó...

215 Jankó Piroška jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

216 Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

tett (miként vallomásaiban Jankó állította), legföljebb csak gyengén szívároghatott a vér, ha a lágyrészekben csak csekély fokú volt a vérbeszűrődés. Kelemen doktor ezt a gyengébb vérzést arra tekintette bizonyítéknak, hogy az ezredes még élt a megszúrása pillanatában, Jankó védője szerint azonban „amennyiben a lövedék a szív jobb pitvarát is szétzúzta, kérdéses, hogy orvosi szempontból lehet-e életről beszélni”.²¹⁷ Kevéssel a halál beállta után még folyhat a vér, de nem spriccelhet. Utóbbit egyedül Jankó vallotta, ám vallomását a boncolásról felvett jegyzőkönyv cáfolja. Mindezekén túl kétséges az is, mit tartalmazott eredetileg a jegyzőkönyv. Már jeleztem, hogy egy fontos kérdésben Kelemen Endre Jankó számára hátrányosan igazította ki az eredeti megállapítást, amikor az „azonnal”, „rögtön” jelentésű „nyomban” kifejezést a tágabb értelmű „igen rövid időn belül” időhatározóval cserélte fel. Engedi hadnagy egyik jelentése pedig arra vall, hogy egy másik fontos kérdésben is Jankó számára hátrányosan változott meg a szakvélemény. Két héttel annak elkészülte után Engedi a vizsgálat állásáról adott beszámolójában közölte: „Az orvosszakértők megállapítása szerint Papp József ezredesnél a halál bekövetkezett, amikor a szúrást kapta, mivel a sebszéleken *bevérzést nem észleltek*.”²¹⁸

Jankó Piroska azonban nemcsak azt állította mindegyik jegyzőkönyve szerint, hogy áldozata élt, amikor a törte beledöfte, hanem azt is, hogy *sértetlen* volt. Ugyan mindig azt vallotta, hogy egy sebesült katonatisztet szúrt meg, azonban amikor április 10-én megkérdezték annak sebesüléséről, áldozatát sértetlennek mondta. „Hol kapott lövést az a honvédtiszt, akibe beleszúrta a törte? – Ezt nem tudom megmondani. Ez a honvédtiszt hanyatt feküdt. A zubbonyt és az inget letépték róla. A felsőtestén – amikor én beleszúrtam a törte – sebesülést nem láttam. A fején sem láttam lövést.”²¹⁹ Engedi hadnagy, aki Papp ezredes boncolási jegyzőkönyvének ismeretében

hallgatta ki Jankó Piroskát, ezen a ponton azonnal megszakította a kihallgatást.

Ezt megelőzően Jankó soha semmit nem állított a tiszt sebesülésével kapcsolatban. Sebesültnek tekintette, „mert a fehér zászlós kis csoport alig tett meg a pártház kijáratától 10-12 lépést, a térről sortüzet kaptak, és a csoport valamennyi tagja az úttest követésére bukott”,²²⁰ vagyis valószínű-

217 Halmos János, Jankó Piroska védője a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

218 A BM Vizsgálati Osztály jelentése Jankó Piroska ügyében, 1957. április 19. ÁBTL Jankó... Kiemelés – Sz. A.

219 Jankó Piroska jkv., 1957. április 10. BFL FB. Jankó...

220 Jankó Piroska jkv., 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

síthető volt, hogy mindegyikük megsebesült, ráadásul bántalmazták, és amikor a közelébe került, a földön feküdt.

Mivel az ezredes hanyatt feküdt, amikor Jankó Piroška bírósági vallomása szerint mellé guggolva, magát az ezredes vállán megtámasztva, tehát szemtől szembe és közvetlen közélről a mellébe dőfte a kést, elképzelhető, bár kevésbé valószínű, hogy nem látta a Papp feje tetején lévő sérülést, az azonban elképzelhetetlen, hogy egy teljesen vagy majdnem teljesen csupasz felsőtestű ember – akin csak egy összetépett ing van – négy mellkasi sebesülését, amelyek erősen véreztek, nem látta, amikor azok közvetlen közelében szúrta meg.

Papp ezredes sértetlen voltahoz Jankó következetesen ragaszkodott, jóllehet enyhítő körülmény lett volna számára, ha elismeri, hogy az ezredes négy golyót kapott a szívébe, mielőtt ő a tört beledöfhetne volna, vagyis nem ő volt a gyilkosa. Hogy ezt nem tette, az azt jelenti, hogy valóban és megindíthatatlanul úgy emlékezett, hogy sértetlen volt az áldozat. „[Nem lát²²¹]tam a felsőtestén lövési sérülést” – állította ügyész kihallgatásán is.²²² Ettől tehát nem volt hajlandó eltérni.

Egy hónappal Jankó letartóztatása után tehát újabb megpróbáltatás érte a vizsgálatot, amely az első csapást akkor szenvedte el, amikor március végén felmerült, hogy mégsem Asztalos ezredes volt Jankó áldozata. Most az látszott bebizonyosodni, hogy nem lehetett Papp ezredes sem, mert Jankó nem látott áldozata felsőtestén sebesülést, és még ha sikerülne is ellenkező értelmű vallomásra bírni, akkor sem lehet gyilkossággal vádolni, hiszen a boncolás eredménye szerint „Papp József halálát lövési sérülések okozták”.²²³ Még aznap, április 10-én elrendelték Asztalos ezredes holttestének boncolását, ami arra vall, hogy a vizsgálati osztály hitelt adott Jankó vallomásának áldozata sértetlen felsőtestéről, ezért célszerűnek látszott az eredeti szereposztást visszaállítva ismét Asztalost tekinteni Jankó áldozatának.

Az április 19-én kelt újabb boncolási jegyzőkönyv azonban kizárta annak lehetőségét, hogy Asztalos János lett volna Jankó Piroška áldozata, így nem maradt más megoldás: át kellett írni a történetet úgy, hogy összhangba hozható legyen a boncolási jegyzőkönyv főbb megállapításaival, de bizo-

221 A szöveget a szöveggörnyezet alapján pótoltam.

222 Jankó Piroška ügyészségi jkv., 1957. május 27. BFL FB. Jankó... A jegyzőkönyv egyetlen fennmaradt példánya sérült, szakadozott, a hiányzó részeket pótolható szöveget szögletes zárójelbe tettem.

223 Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

nyítani lehessen a bíróság előtt azt is, hogy Jankó volt az ezredes gyilkosa. A vizsgálati osztály kimódolta, hogyan lehetett sértetlen a lövésektől meghalt Papp ezredes a szűrés előtt, Jankó pedig ezúttal is készségesen együttműködött. Engedelmesen átvette azt a – vélhetően a vizsgálótiszt által számára adott – magyarázatot, hogy miként lehetséges mégis, hogy áldozatának lövéseiből eredő sérülései is voltak a mellkasán. Amikor először szembesítették Papp József boncolási jegyzőkönyvének megállapításaival, kitartott amellett, hogy áldozatán nem látott sebet, ezért feltételezte, hogy Pappot az ő szűrése után lőtték meg: „Az orvosszakértő véleményében leírja, hogy Papp József ezredesnek a mellkasában a szív körül több lövést kapott [sic!]. Mikor én a katonatisztet megszurttam, a lövések a mellkasában nem voltak, valószínűnek tartom, hogy Papp ezredesnek a szívébe és a köré azután lőhettek, amikor én megszurttam és eltávoztam a Köztársaság térről. Hogy mellkasán nem voltak lövések, arra határozottan emlékszem.”²²⁴

Jankó megfelelő vallomásra bírásánál azonban fontosabb volt olyan szakértői vélemény(ek) beszerzése, amely(ek) segítségével bizonyítható a történet. Az iratok között nincs nyoma, hogy a bírósági tárgyalás előtt fegyverszakértőhöz fordultak volna, Kelemen Endrét azonban megkeresték, aki a bírósági tárgyalás előtt ebben a kérdésben nem volt hajlandó segédkezni. „Adott esetben Papp József halálát a lövéses sérülések okozták, a halál előbb következett be a lövéses sérülések miatt, mintsem az a szűrt sérülés miatt beállhatott volna” – írta június 10-én a Fővárosi Ügyészségnek címzett levelében. Mivel ragaszkodott a boncolási vizsgálat megállapításához, anélkül kellett megkezdeni a bírósági tárgyalást, hogy ezt a döntő kérdést tisztázták volna. A bírósági tárgyalás második napjára azonban sikerült elnyerni Kelemen együttműködését. Szerepe lehetett ebben a fegyverszakértő véleményének is, aki kétségsbe vonta az orvosszakértők korábbi feltételezését a lőtt sebek keletkezéséről, kijelentve, hogy olyan sérüléseket, amelyeket a boncolási jegyzőkönyv megállapított, nem eredményezhetett egyetlen fegyverből 20-25 méternél nagyobb távolságról leadott sorozatlövés. Álláspontja szerint „több fegyverből egyszerre adták le a lövéseket”.²²⁵ A fegyverszakértő tehát nem foglalt állást abban a kérdésben, hogy a lövéseket a szűrés előtt

vagy után adták-e le, annak pedig az ügy szempontjából nem volt jelentősége, hogy Papp ezredest egy vagy több fegyverből érte találat, hiszen lelövésével nem gyanúsították Jankót. Azt pedig senki sem vizsgálta, hogy mi-

224 Jankó Piroska jkv., 1957. április 25. BFL
FB. Jankó...

225 Csobai Endre fegyverszakértő a bírósági tárgyaláson, 1957. június 21. BFL. FB. Jankó...

lyen távolságból érték az ezredest a lövések, hiszen nem zárható ki, hogy a fegyveresek – a lövöldözés szűnésével – közelebb húzódtak az épülethez, és valaki vagy valakik közvetlen közélről adott vagy adtak le sorozatot a parlamenterekre. A fegyverszakértő csak 20-25 méter vagy annál nagyobb távolság esetében zárta ki a sorozatlövés lehetőségét. Az, hogy Papp ezredest ennél közelebről érte géppisztolysorozat, mindenesetre sokkal valószínűbbnek látszik a fegyverszakértő feltételezésénél, amely szerint ugyanabban a pillanatban négy mesterlövész találta el a pártházból kilépő Pappot, hiszen (szemből) négy találatot kapott, mindegyik halálosan pontos volt, mindegyik a szívet vagy a szív mellett a tüdőt találta el, de egyetlen lövés sem volt, amely kevésbé fontos testrészt vagy szervet ért volna.

Csobai Endre fegyverszakértő véleményénél sokkal fontosabb volt, hogy Kelemen ekkor már hajlandó volt megváltoztatni korábbi szakvéleményét, amely szerint Papp ezredest álló helyzetben érték a feltehetően géppisztolyból leadott lövések,²²⁶ és konstruált (vagy előadott) egy olyan történetet, amely lehetővé tette a Jankó vallomásában leírt áldozat és Papp ezredes azonosítását, ezen túlmenően pedig azt, hogy Jankót emberölésért lehessen elítélni. Eszerint Papp ezredes a fejét ért lövéstől sérült meg, és került a földre. (A magyarázat figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy ez a lövés egymagában is az ezredes azonnali halálát eredményezte volna.) Ezt követően dőfte bele kését Jankó, majd valaki pisztollyal négyszer egymás után szíven lőtte. „Hanyatt fekvő emberbe géppisztolyból lőni csak igen kényelmetlen helyzetből lehet. De ez sokkal jobban elképzelhető maroklófegyverből, gyorsan egymás után leadva a négy lövést.”²²⁷

Kelemen doktor története azonban több sebből vérzik, azt csak az ügyész fogadta el, a bíróság nem. Papp ezredest ugyanis a feje tetején, középen is találat érte. „A fejtetőn a k[öz]p[onti] vonalban egy nagyjából kerek 8 mm átmérőjű lövési bemeneti nyílásnak tűnő folytonossági hiány” van – rögzítette a boncolási jegyzőkönyv. Az ezredest azonban álló helyzetben csak olyan valaki lőhette meg, aki közvetlenül fölötte volt. Mivel a parlamentereket mindjárt a pártház bejárata előtt érték a lövések, ebben az esetben fejét csak a pártház valamelyik ablakából tálláhatták el, ott azonban akkor még csak annak védői tartózkodtak. Alaptalannak tartom a legendát, miszerint Mező Imrét hátulról, a pártházból érte volna a halálos lövés,²²⁸ és Papp ezre-

226 Jkv. Papp József ezredes holttestének boncolásáról, 1957. április 5. BFL FB. Jankó...

227 Kelemen Endre bírósági orvosszakértő vallomása a bírósági tárgyaláson, 1957. június 21. BFL FB. Jankó...

228 Litván (2000) 210–212.

dest sem lőhették le saját fegyvertársai. A tér vagy a színház felől pedig csak abban az esetben volt lehetőség a feje tetejét meglőni, ha Papp már a lövés leadása előtt erősen előrehajolt vagy előredőlt. Nem zárható ki, hogy az első lövés hangjára ösztönösen a földre akarta vetni magát, és ekkor érte a találat, de valószínűtlen, hogy Pappot társainál (ha pillanatokkal is, de) később lőtték meg, hiszen őt találta el a legtöbb golyó. Neki öt lőtt sérülése volt, Asztalosnak és Mezőnek csak egy-egy. Ennél sokkal valószínűbb, hogy akkor találta el egy szemből leadott lövés a feje tetejét, amikor szívlövései miatt, sebesülten előrezuhant. A fejsérülést vizsgálva tehát nem zárható ki ugyan, hogy csak ez az egy sérülése volt a szúrás előtt, ám fölöttébb valószínűtlen.

Az eset összes körülményeinek vizsgálata alapján ennél is valószínűte-
nebb, hogy Papp ezredest azt követően lőtte valaki négyszer szíven, hogy Jankó Piroska (vagy valaki más) már mellbe szúrta. A téren történtek ismeretében valószínűtlen, hogy az ezredest körülvevő, őt bántalmazó csoport bárki számára lehetővé tette volna négy ennyire pontos lövés leadását. Papp ezredest nem higgadt, szadista gonosztevők, hanem nekivadult, józanságukat teljes mértékben elvesztett emberek bántalmazták, akikről nehezen elképzelhető, hogy hátrahúzódva, neki helyet hagyva csendben figyelik, amíg egyik társuk négyszer szíven lövi földön fekvő áldozatukat. A lövedékek be- és kimeneti nyílása azonos magasságban volt – erre alapozta Kelemen Endre első szakvéleményét, hogy Pappot álló helyzetében, szemből érték a lövések –, ami az áldozat fekvő helyzetében csak akkor elképzelhető, ha a lövéseket leadó személy közvetlenül mellette, vagy terpeszben fölötte állt. Ebben az esetben is nehéz úgy lőni, hogy a be- és kimeneti nyílások egy magasságban legyenek. Mivel a lövéseket leadó személynek semmi oka nem volt azt imitálni, hogy Pappot álló helyzetben, szemből lőtték meg, valószínűtlen Kelemen bírósági története.

Sőt nemcsak valószínűtlen, hanem, mivel több elemében is ellentmond a boncolási jegyzőkönyv megállapításainak, nyilvánvalóan hamis. Papp József lőtt sebeit Kelemenék a boncoláskor 8 mm átmérőjűnek írták le, ami hozzávetőleg megegyezik a sorozatlövő fegyverekhez használatos 7,62 mm kaliberű lövedék ütötte seb méretével. A seb mérete tehát megegyezik az akkor használatos géppisztolyok okozta sebek méretével. A forradalom idején azonban használatban voltak olyan pisztolyok, amelyek űrmérete kisebb volt a Varsói Szerződésben rendszeresített lőfegyverekénél. Eszerint 1956-ban géppisztollyal csak ilyen méretű sebet lehetett ejteni, pisztollyal azonban másmilyet is.

A boncolási jegyzőkönyv nem állapított meg pörkölődést a sebszéleken, ami kizárja, hogy a lövéseket közvetlen közelből adták le. Abban az esetben

azonban, ha a lövéseket a Papp ezredes fölött álló elkövető lefelé kinyújtott karral (mert csak úgy lehet biztosan tartani a fegyvert) adta le az alatta fekvő áldozatra, a fegyver csöve legfeljebb húsz centiméterre lehetett csak annak mellkasától. Egy ilyen közelről leadott lövés a seben kívül egyéb nyomot is hagyott volna az ezredes testén.

Több tényező is valószínűtlenné teszi tehát, hogy Papp ezredest pisztollyal lőtték meg, az viszont a boncolás eredménye alapján bizonyítottnak tekinthető, hogy a szúrás előtt kapta a lövéseket, hiszen a lőtt sebek közelében „bőséges vérbeszűrődés” látszott, míg a szúrt seb szélein „a vérzés csak csekély fokú volt”, ha egyáltalán volt.

Jankó Piroška jegyzőkönyvekben fennmaradt beismerő vallomásai tehát számos kérdésben bizonyíthatóan valótlan állítások. Az áldozatról adott leírása a vizsgálat első szakaszában inkább Asztalos Jánosra, később Papp Józsefere illett, vagyis mindig arra, akit a vizsgálók az áldozatának tartottak. Ellentmondó vallomásokat tett a gyilkos fegyverről, kezdetben szuronynak, később törnek mondta. Rosszul emlékezett arra, hogy az ezredest hol érte a szúrás, ezzel kapcsolatban is azt vallotta, amit a vizsgálók éppen tudtak, vagy tudni véltek. Nem látott sebesülést, noha Papp mellkasát négy golyó érte a szúrás előtt. Úgy vallott, hogy az ezredes élt, le kellett fogni, pedig már halott volt a szúrás pillanatában. Azt vallotta, hogy spriccelt az áldozat vére, ami legfeljebb szivároghatott. Háromszor is vallomást tett arról, hogy kísérlet történt Papp ezredes szívének kitépésére, amit a boncolás eredménye egyértelműen megcáfolt. Jankó Piroška sorra hamis vallomást tett saját maga ellen.

MIÉRT?

„Bántalmaztak a rendőrségen” – vallotta Jankó a bírósági tárgyaláson. 1957 márciusában vették őrizetbe, amikor a legvadabbul tombolt a pufajkás terror, amikor több halálos áldozata is volt a bántalmazásoknak, amikor úzus volt a letartóztatások és kihallgatások alkalmával az ellenforradalmárnak tartottak verése, sanyargatása. Különösen érvényes volt ez a március 15-ét közvetlenül megelőző napokra, amikor a hihetetlen mennyiségű őrizetbe vétel (munka) miatt a belügyesek az átlagosnál is ingerültebbek, durvábbak voltak. Bántalmazásáról Jankó 1957 nyarán beszélt a bíróság előtt, ez az időszak (amelyet talán legjobban a Tóth Ilonáék elleni eljárás fémjelez) még mindig nem tekinthető a megtorlás konzolidált periódusának, amelyben majd a durva fizikai kényszert kifinomultabb kényszerítő eszközök váltják fel. Ha 1957 nyarán szóvá tette a vele szemben alkalmazott erőszakot (amire egyéb-

ként a bíróság, túl azon, hogy szavait, vagy annak summáját jegyzőkönyvezte, semmi figyelmet nem fordított), akkor az súlyos kellett hogy legyen, legalábbis Jankó számára. Az 1957-es rendőrségi bántalmazásoknak általában nincs írásos nyoma. Jankó Piroska esetében azonban vannak jelek, amelyekből következtetni lehet rá, mi történhetett. Kalocsai zárkatársa, Tollasi Ilona Stefka Istvánnak adott interjújában elmondta, amit Jankótól hallott, szavait megerősíti a Jankó elmeállapotáról készült szakvélemény, ezek ismertetése azonban a jó ízlés és a törvény szabta határok miatt nem lehetséges.²²⁹

Jankó Piroskát tehát – túl azon a sokkon, amely egy, a törvénnyel addig összeütközésbe nem került fiatal lányt ér, amikor megfosztják szabadságától – megkínózták és megalázták. Érthető, hogy a letartóztatásakor még védekező, tagadó Jankó mindent elvállalt, mindent beismert a Tímár utcában. Mert a kertészetben még védekezett. Schillinger Jenő bírósági vallomásában elmondta, hogy „Hoffmann és Keresztesné előtt mondta, hogy rágalom az, hogy ő a Köztársaság téren járt volna, mert csak a Rádiónál és a Parlamentnél volt. Sírva mondta, és panaszkolt, hogy a rendőrök mit fognak rá.”²³⁰ Annak ellenére, hogy Schillinger tanúvallomása a részletek szintjén több tévedést tartalmaz, hiszen Jankó nem azt tagadta, hogy járt a Köztársaság téren, hanem hogy ott gyilkolt, és nem beszélhetett arról, hogy ott volt a Rádiónál, amit mindig tagadott, annak fő eleme igaz: Jankó rágalomnak mondta az ellene emelt vádat. Csakis a kertészetben tiltakozhatott két munkatársa előtt a rendőrök vádjá ellen, később így hárman már sose voltak együtt.

Schillinger már a Gyorskocsi utcában is beszámolt erről: „Jankó Piroska 1957. március elején nekem elmondta, hogy ő volt október 23-án a Parlamentnél és a Stúdiónál.”²³¹ A kettejük közötti ellenséges viszony különössé teszi, hogy Jankó éppen neki beszélt erről. Jankó számára azonban nem egyszerűen különös, hanem rendkívüli pillanat volt, amikor a rendőrök a munkahelyén közölték vele, hogy a Köztársaság téren elkövetett gyilkosság vádjával őrizetbe veszik. Ebben a kivételes

helyzetben nagyon is érthető az, ami más körülmények között valószerűtlen lenne: a munkahelyi pártfunkcionáriushoz fordult segítségért, hivatkozva arra, hogy nem a Köztársaság téri gyilkosságban, hanem csak az október 23-i tüntetésen vett részt. Azt, hogy Schillinger a Gyorskocsi utcában és a bíróság előtt ugyanazt az esetet

229 Igazságügyi szakvélemény a BM Nyomozási Főosztályának Jankó Piroska elmeállapotáról, 1957. május 25. BFL FB. Jankó...; Stefka (2003) Interjú Tollasi Ilonával, 120.

230 Schillinger Jenő a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

231 Schillinger Jenő jkv., 1957. március 19. BFL FB. Jankó...

idézte fel, jelzi az is, hogy mindkétszer úgy emlékezett, Jankó azt mondta neki, hogy a Parlamentnél és a Rádiónál volt. Nem cáfolja következtetésem az sem, hogy szerinte Jankó március elején közölte vele a fentieket, noha őt inkább a hónap közepén, 11-én tartóztatták le. 1957. március közepe annyira feszült (ezért visszatekintve hosszúnak tűnő) időszak volt az ország és a hetekkel korábban alakulni kezdő kertészeti pártszervezet életében, hogy egy mellékesen közölt időhatározó esetén megengedhető ennyi pontatlanság.

Jankó Piroska pedig nemcsak őrizetbe vételekor tagadta azt, amit még aznap beismert a Tímár utcai kapitányságon, hanem elítélése után ismét. 1962-ben beadott kegyelmi kérvényében a vád tárgyává tett cselekményét exponálva nem azt írta, hogy kést szúrt Papp ezredesbe, hanem hogy „*A vádirati tényállásban foglaltak szerint* [kiemelés – Sz. A.] 1956. október 30-án a pártszékház elfoglalása után az öt lövéstől összeeső, és immár haldokló Papp József tüzérezredes megkínzásában sokadmagammal részt vettem azáltal, hogy mellébe kést szúrtam”.²³²

Bántalmazásáról a bíróságon tett vallomása, a rabtárs visszaemlékezése, az orvosi szakvélemény és a korban alkalmazott sadista, embertelen módszerek ismerete alapján érthető, ha a rendőrségen elismerte bűnösségét olyan bűncselekményekben is, amelyeket nem követett el. A vizsgálóknak pedig számos további eszközük volt arra, hogy megfelelő vallomásokot csikarjanak ki belőle. Ilyennek tekinthető, hogy Jankó Piroska a vizsgálat teljes ideje alatt szigorított őrizetben, vélhetően magánzárkán volt. Az ügyészség csak június 11-én, napokkal a bírósági tárgyalás megkezdése előtt értesítette a börtönt, hogy feloldotta „szigorú őrizetét [...] és nevezett a szokásos börtönkedvezményekben részesülhet”.²³³ A Jankóval szemben alkalmazott bánásmód nem volt különleges. Az ötvenhatos letartóztatottak többsége akkor kapott cellatársat az első fél évben, ha a vizsgálóknak szükségük volt egy vamzer segítségére, ez azonban nem jelenti, hogy Jankót ne viselte volna meg a szigorú fogság. Ezen csak közvetlenül a tárgyalást megelőzően lazítottak, amit tekinthetett együttműködéséért kapott jutalomnak.

Az első kihallgatáson a fizikai és lelki gyötrésen túl a vizsgálók azzal is beismerő vallomásra kényszerítették, hogy közölték vele: szemtanú van, aki látta őt a Köztársaság téren. Nem biztos, hogy Boruss István hadnagy állítása pusztán rendőri trükk volt. Keresztes Nagy Antalné vallomásaiban többször is szerepel, hogy a kertészetben dol-

²³² Jankó Piroska kegyelmi kérvénye az Elnöki Tanácshoz, 1962. július 30. BFL FB. Jankó...

²³³ A Fővárosi Ügyészség a börtönvezető elvtársnak, 1957. június 11. BFL FÜg. Jankó...

gozó Farkas János ugyancsak ott volt a Köztársaság téren, aki „látta, hogy Jankó Asztalos szívébe szúrt”.²³⁴ Ez szerepelhetett Keresztesné feljelentésében, az azonban már valószínűleg nem, hogy Farkas novemberben Nyugatra menekült, Boruss hadnagy tehát remélhette, hogy Jankót szembesíteni lehet a szemtanúval. Farkas koronatanú lehetett volna, ezért Jankótól már március 14-én megpróbálták olyan vallomást felvenni, hogy vele volt a téren, ő azonban ragaszkodott ahhoz, hogy egyedül volt.²³⁵ Két hét múlva újra kísérletet tettek, ezúttal Jankó elé tárták Keresztesné vallomását, ő azonban kitartott állítása mellett.²³⁶ A következő kihallgatáson Engedi hadnagy tisztázta és jegyzőkönyvben dokumentálta, hogy Jankó az „ellenforradalom után Nyugatra szökött személyek közül kapcsolatot senkivel nem” tart,²³⁷ vagyis nem áll módjában (nővérén vagy ügyvédjén keresztül) Farkastól vallomását megerősítő levelet kérni, így Keresztesné vallomásával csak az ő tagadása áll szemben, a bíróság pedig inkább fog hitelt adni az érdektelennek minősített tanú, mint a vádlott vallomásának. Ezáltal, közvetve ugyan, de szemtanú is bizonyítja Jankó bűncselekményét.

Minderről Jankó Piroska mit sem tudott március 11-én, de később sem. Ő elhitte Boruss István állítását, hogy valaki látta a téren, mert valóban ott volt, és noha ő nem látott ott egyetlen ismerőst sem, abban nem lehetett biztos, hogy őt sem látta senki. Mivel úgy látta, hogy a vizsgálók tudnak róla, hogy ott volt, kénytelen volt beismerő vallomást tenni. Azonban nemcsak azt ismerte be azonnal, hogy ott volt, hanem azt is, hogy részt vett Asztalos János honvéd ezredes meggyilkolásában. Ezt nemcsak közvetlenül a letartóztatása és megkínzása után, a Tímár utcában vallotta, hanem minden alkalommal a Gyorskocsi utcában is.

Sőt Jankó Piroska – saját vallomása szerint – már letartóztatását megelőzően önként vallomást tett a gyilkosságról szobatársának, Bangó Erzsébetnek. Erről március 15-én beszélt először a rendőrségen. Ezt megelőzően – a fennmaradt iratok tanúsága szerint – Bangót nem is említette. A március

234 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

235 Jankó Piroska jkv., 1957. március 14. BFL FB. Jankó...

236 Jankó Piroska jkv., 1957. március 28. BFL FB. Jankó...

237 Jankó Piroska jkv., 1957. április 6. BFL FB. Jankó...

13-i kihallgatáson azt állította, hogy október 24-e és 30-a között lényegében el sem hagyta lakását, csak a közeli boltokba ment élelmiszert vásárolni, vagyis a Bangóval tett sétákról hallgatott. Kérdésre megnevezte azokat, akiknek beszélt a Köztársaság térről, de csak a munkatársait említette. Elmondta, hogy hazaérve kimosta bal-

lonkabátját, de ezen a kihallgatáson – a felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint – nem történt kísérlet annak tisztázására, látta-e valaki a vérfoltos vagy mosás után száradó kabátot, ez a másnapi kihallgatáson került elő, amelyen Engedi hadnagy igyekezett olyan személyeket találni, akik szemtanúként bizonyíthatják cselekményét. Jankó a főbérlijét, Nagy Imrénét és a nővérét, Komlósy Lajosnét említette, mint akiknek elmondta, hogy október 30-án ott volt a Köztársaság téren, de Bangó Erzsébetet nem.²³⁸

Bangóról Komlósy Lajosné beszélt először a rendőröknek. Komlósynét figyelmeztették, hogy nem köteles vallomást tenni közvetlen hozzátartozója ügyében, ő azonban vallomást akart tenni. Jegyzőkönyvéből és 1963-as kegyelmi kérvényéből megállapíthatóan ártatlannak tudta a hűgát, és bízott benne, hogy vallomásával segíteni tud neki. „Hűgom elmondotta még, hogy a tüntetés megkezdése után, rá egy hétre, amikor már annyira nem lövöldöztek, egy Erzsi nevű barátnőjével elmentek széjjelnézni a városba. Említette, hogy voltak az Üllői úton és a Köztársaság téren, ahol sok halottat látott szanaszéjjel, még azt említette, hogy még akasztott embert is látott a Köztársaság téren. Hűgom beszélt arról is, hogy látott egy embert, aki égéstől halt meg, össze volt zsugorodva, le volt takarva, és felemelte a takarót, hogy megnézze, hogy néz ki az a halott.”²³⁹ (Komlósyné vallomásában keveredik a Köztársaság téren történetekkel az, amit Jankó a Ferenc körúton látott és tett, jelezve, hogy hűga elbeszélése alapján a kettő között nem látszott túl nagy különbség.) Engedi hadnagy kérdésére elmondta, hogy Bangó, akit ő csak Erzsiként ismert, együtt lakott az albérletben a hűgával, de „Újévkor férjhez ment, és még november hónapban Szombathely környékére költözött”.

Komlósyné vallomását felhasználva Engedi hadnagy már másnap újabb beismerő vallomásra szorította Jankó Piroskát. „Ön előző kihallgatásán azt vallotta, hogy 1956. október 24-e és 30-a között nem hagyta el lakását. Vallomását ellenőriztük, és megállapítottuk, hogy ez az állítása nem felel meg a valóságnak!”²⁴⁰ Mivel március 15-e előtt sem Bangó Erzsébetet, sem Györe Rozáliát nem hallgatta még ki, Engedi hadnagy csak annyit tudott, amennyit előző nap Komlósyné vallott, hogy a jelzett időben Jankó Bangóval járt az Üllői úton, ahol halottakat látott. A szóban feltett kérdésben bizonyosan elhangzott Bangó neve, hiszen Jankó csak róla beszélt, Györe Rozáliát nem is említette ezen a kihallgatáson. Jankó arra biztosan emlékezett, hogy

238 Jankó Piroska jkv., 1957. március 14.
BFL FB. Jankó...

239 Komlósy Lajosné jkv., 1957. március
14. BFL FB. Jankó..., a következő idő-
zet is innen való.

240 Jankó Piroska jkv., 1957. március 15.
BFL FB. Jankó...

Bangóval (és Györével) volt az Üllői úton, de nem biztos, hogy emlékezett arra, hogy erről beszélt nővérének, illetve hogy neki ezzel összefüggésben Bangóról említést tett volna. Eszerint Jankó abban a tudatban vallott, hogy szobatársát már kihallgatták a rendőrök.

A kihallgatás kezdetén neki szegezett kérdésben Engedi hadnagy azt állította, hogy Jankó az „előző kihallgatásán” nem mondott igazat. Az előző kihallgatáson, március 14-én azonban – a fennmaradt jegyzőkönyv szerint – nem került szóba az október 24-e és 30-a közötti idő, arról Jankó március 13-án tett vallomást. Március 14-én arról faggatták, hogy kivel volt a Köztársaság téren, ott kit ismert meg, illetve hogy látta-e háziasszonya a kimosott kabátot, és mit mesélt otthon és nővérének a Köztársaság térről. Amennyiben Engedi a jegyzőkönyvben fennmaradt kérdésben valóban azt állította, hogy bizonyítani tudja azt, hogy Jankó az *előző* kihallgatáson vallott hamisan, akkor ebből Jankó csak azt következtethette, hogy Bangó Erzsébet arról is vallomást tett, hogy beszélt neki a Köztársaság térről. Ezt támasztotta alá, hogy Engedi két kérdést is feltett, amelyekből az sejlett, hogy Bangó a Köztársaság térről beszélt, akár az is, hogy azt vallotta: ő is ott volt.

Jankó Piroska ekkor beismerte: elmondta Bangó Erzsébetnek, hogy járt a Köztársaság téren, és ott szíven szúrt egy embert.²⁴¹ Miután már elismerte, hogy ugyanezt elmondta több munkatársának is, ennek nem volt számára jelentősége. Jankó vallomását az öt nap múlva Szombathelyen kihallgatott Bangó Erzsébet (akkor már Szép Rezsőné) megerősítette, majd a bíróság előtt is fenntartotta vallomását. Bangó terhelő vallomására nagy szüksége volt a vizsgálati osztálynak, hiszen addig Jankó beismerő vallomásán kívül igazából egyetlen bizonyító tanúval rendelkeztek, Keresztes Nagy Antalnival, hiszen a többiek mind rá hivatkoztak, hogy tőle vagy az ő révén hallottak Jankó bűncselekményéről.

Bangó vallomásai azonban számos kérdést vetnek fel. A bíróság előtt elmondta, hogy 1956. november 19-ig laktak együtt, akkor elköltözött a Budafoki útról, egyben Budapestről is, noha a lakásból csak december 30-án jelentkezett ki.²⁴² Ezt megerősítette Komlós Lajosné és Jankó Piroska, akik egyaránt úgy emlékeztek, hogy november közepén költözött vidékre.²⁴³ Nincs nyoma, hogy ezt követően találkoztak volna, noha az iratokból csak annyi derül ki biztosan, hogy a

241 Jankó Piroska jkv., 1957. március 15.
BFL FB. Jankó...

242 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17.
BFL FB. Jankó...

243 Komlós Lajosné jkv., 1957. március 14., Jankó Piroska jkv., 1957. március 15. BFL FB. Jankó...

Köztársaság téren történeteikről nem beszéltek többet. Ennek ellenére Bangó a november közepe, vagyis Budapestről való elköltözése után történeteikről is tanúvallomást tett. Szombathelyi kihallgatásakor elmondta, hogy Jankó Piroska vele „[b]eszélt arról is, hogy őt a munkatársai fel akarják jelenteni, de azt már nem közölte, hogy miért”.²⁴⁴ A békásmegyeri kertészetben azonban csak november végén vagy december elején kezdtek dolgozni, ezt megelőzően Jankónak semmilyen kapcsolata nem volt munkatársaival. Azoknak nem volt okuk őt följelenteni, ő pedig nem tudhatott erről a szándékról. Jankó Piroska állítólag elmesélte neki, hogy plakátokat tépett le a Móricz Zsigmond körtéren, sőt a bíróság előtt azt állította: „láttam, hogy Jankó Piroska a körtéren leszakított egy plakátot”, amit Jankó azonnal cáfolt: „amikor a plakátot letéptem, akkor már Szépné nem volt itt [Budapest], ez december 10-én történt”.

Bangó Erzsébetnek különösen a bíróság előtt tett vallomásán érződik, hogy igyekezett magát elhatárolni perbe fogott egykori lakótársától. Elmondta, hogy Jankó október 30-i cselekményének ismeretében „egyáltalán nem volt megnyugtató vele együtt lakni, szándékomban is volt már hazamenni, s gondoltam, hogy pár napot még kibírok”.²⁴⁵ Valójában Jankónak semmi köze nem volt ahhoz, hogy ő hozzáment vidéki udvarlójához, és leköltözött Szombathelyre.

Bangó Erzsébet önmagával és Jankó Piroskával is ellentmondásba keveredett október 30-áról tett vallomásában. Eszerint aznap azért nem tartott Jankóval, mert félt kimenni az utcára. Korábban két alkalommal is vele ment a harcok idején, és október 30-án sem maradt otthon, tanúvallomása szerint is Jankónál később ért haza, Jankó úgy tudta, egy rokonát látogatta meg Kelenföldön.²⁴⁶ Október 30-án már beállt a fegyverszünet, viszonylag biztonságosan lehetett közlekedni, a nap csak utólag, a Köztársaság téri események ismeretében vált félelmetessé, Bangó emlékezését tehát átírta, de legalábbis átszínezte az, amit később tudott meg. Jankó Köztársaság téri cselekményével kapcsolatban pedig mind a kétszer úgy emlékezett, szobátársa azt is elmondta, hogy a kabátja véres lett. Ezt rendőrségi kihallgatásán Jankó nyomatékosan, a neki ezzel kapcsolatban feltett kérdésre válaszolva is tagadta.²⁴⁷

244 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

245 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

246 Jankó Piroska jkv., 1957. március 15. BFL FB. Jankó...

247 Uo.

Bangó Erzsébet tehát olyan dolgokról is vallomást tett szombathelyi kihallgatásán, amelyekről nem tudhatott. Két úton értesülhetett azokról az eseményekről, amelyek elköltözése után történtek. Nem zárható ki teljeséggel, hogy amikor december 30-án kijelentkezett a Budafoki úti lakásból, találkozott Jankó Piroskával. A ki- és bejelentkezés azonban 1957-ben szigorúan szabályozott és bonyolult volt.²⁴⁸ Kijelentkezéskor kijelentőlapot kellett kitölteni, amit alá kellett írnia a szállásadónak és a lakónyilvántartó-könyv vezetőjének, a házfelügyelőnek. Ennek birtokában a területileg illetékes rendőrség a személyi igazolványba bevezették a kijelentkezést, amit be kellett mutatni a házfelügyelőnek, hogy a kijelentkezést bevezethesse a lakónyilvántartó-könyvbe. Aki ezt elmulasztotta, azt a házfelügyelőnek kötelessége volt feljelenteni. A bejelentkezés hasonlóan bonyolult volt, sőt ehhez „az illetékes tanács végrehajtó bizottsága által kiállított lakáskiutaló végzést” is be kellett mutatni. Bangó Erzsébet bírósági vallomása szerint december 30-án jelentkezett ki a Budafoki úti lakásból, és szombathelyi jegyzőkönyvében rögzített adatai szerint még aznap bejelentkezett új lakásába. Kevésbé valószínű, hogy aznap maradt volna ideje Jankó Piroskával beszélgetni, valószínűtlen, hogy Jankó azonnal elmesélte volna a plakátletépést és azt, hogy fel akarják jelenteni, különös tekintettel arra, hogy: „Baráti viszony nem volt köztünk, csupán mint lakótársak tartottuk a kapcsolatot egymással.”²⁴⁹

Ennél sokkal valószínűbb, hogy Bangó Erzsébet az őt kihallgató nyomozótól értesült az elköltözése után történekről. A kihallgatás fontosságát jelzi, hogy Csillag György százados, a vizsgálati osztály alosztályvezetője utazott Szombathelyre, aki addig is részt vett a vizsgálatban, március 13-án ő hagyta jóvá a határozatot a nyomozás és az előzetes letartóztatás elrendeléséről. Csillag százados tehát hivatalból pontosan tájékozott volt az ügy állásáról.

Tudta, hogy feljelentés alapján indult nyomozás, hogy Jankót a Ferenc körúton elkövetett hullagyalázzással, Asztalos János ezredes meggyilkolásával és izgatással vádolják, hogy a Köztársaság téren véres lett a ballonkibátja, hogy nemcsak a vád tárgyává tett bűncselekményekről tett beismerő vallomást, hanem arról is, hogy cselekményéről beszámolt a szobatársának. Nincs nyoma annak, hogy Bangó mit

248 A személyi igazolványról szóló 1/1954 (I.9.) B.M. sz. rendelet 3/1956. (VI.28.) B.M. sz. rendelettel módosított, illetőleg kitágított és egységes szerkezetbe foglalt szövege. Ezúton köszönöm Nagy Ágnesnek, hogy kutatási eredményét rendelkezésemre bocsátotta.

249 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

válaszolt, amikor feltették neki a kérdést, hogy mit tud Jankó Piroskáról általában, majd hogy mit tud az ellenforradalom alatt elkövetett tetteiről, és konkrétan a Köztársaság téri cselekményéről. (Ugyanezeket a kérdéseket tették fel két kivétellel minden kihallgatottnak.) Bangó a jegyzőkönyv szerint az említetteket követő, a legtöbb esetben állítást is tartalmazó kérdésekre többnyire tömören, visszafogottan válaszolt, a hullagyalázást nem említette a Ferenc körúti séta elbeszélésekor, csak külön kérdésre, kérdés nélkül semmit nem mondott, Jankó esetleges egyéb bűnös cselekményeiről nem tudott. Ez azt sejteti, hogy nem akart terhelő vallomást tenni egykori szobatársára.

Vélelmezhető, hogy a Köztársaság térrel kapcsolatban feltett kérdésre azt válaszolta, nem tud, nem hallott Jankó Piroška ottani cselekményeiről, hiszen Jankó is csak azt követően vélt emlékezni arra, hogy neki is mesélt róla, miután a nyomozó állításaiból és kérdéseiből arra következtetett, hogy Bangó ezt vallotta. Csillag századosnál azonban ott volt Jankó március 15-i kihallgatásának jegyzőkönyve, amelyben szerepelt, hogy a gyilkosságról még október 30-án este beszélt Bangónak. Bangó tanúkihallgatása hasonló lehetett, mint Jankó szállásadójáé, Nagy Imrénéé. Ő ugyancsak tagadta, hogy bármit is tudna Jankó Köztársaság téri cselekményéről, mire Engedi hadnagy ismertette vele a március 14-i jegyzőkönyv vonatkozó részét, amely szerint Jankó vallomást tett arról, hogy Nagynénak elmondta, ott volt a Köztársaság téren. Nagyné azonban ragaszkodott a maga igazához: „Én ennek ellenére továbbra is állítom, hogy nekem nincs tudomásom arról, hogy Jankó Piroška október 30-án a Köztársaság téren lett volna. Nekem erről nem beszélt. Ha volt a Köztársaság téren a fenti időben Jankó Piroška, akkor tudtomon kívül volt [ott].”²⁵⁰ Engedi hadnagy visszautasította vallomását, és jegyzőkönyvbe vette, hogy a tanú nem volt őszinte.

Nagyné, aki jól ismerte Jankó Piroška szüleit is, a Bangóénál könnyebb helyzetben viselkedett bátran, hiszen tőle csak annak visszaigazolását várták, hogy Jankó ott volt a Köztársaság téren, míg Bangótól azt, hogy ott szíven szúrt valakit. Neki, akinek nem volt közelebbi kapcsolata Jankóval, ebben a helyzetben csak elméletileg volt lehetősége arra, hogy a Budapestről érkezett rendőr százados előtt fenntartsa vallomását, ragaszkodva ahhoz, hogy Jankó hamisan, de legalábbis tévesen vallott saját maga ellen. Ezzel azt kockáztatta volna, hogy hamis tanúzás miatt megbüntetik, erre minden vallomástévőt figyelmeztettek, a figyelmeztetést a vele felvett jegyzőkönyv is tartalmazza. A huszonhét éves, öt nap múlva tartandó esküvőjére készülő lány egyet tehetett csak: a neki bemutatott

²⁵⁰ Nagy Imréné jkv., 1957. március 16.

BFL FB. Jankó...

jegyzőkönyv alapján az abban foglaltakkal egyező, Jankó vallomását igazoló vallomást tett.

A szombathelyi kapitányságon március 20-án felvett jegyzőkönyvről több vonatkozásban is bizonyítható, hogy nem Bangó elbeszélését tartalmazza. Erre utal a beszélő nézőpontja: „neki ezért [mert a földjüket elvették] kellett Budapestre *jönni* dolgozni”.²⁵¹ Kihallgatásakor Bangó már hónapok óta Szombathelyen élt, ahol a jegyzőkönyvet felvették, valamikor Vas megyéből ment fel Budapestre dolgozni. Amennyiben valóban ő lett volna a történet elbeszélője, nem a „jön”, hanem a „megy” igét használta volna. Bangó a bíróság előtt elmondta, tudta Jankó Piroskáról, „hogy kulák volt az apja, földjüket elvették, s azt is mesélte, hogy a szülei meghaltak”.²⁵² Ezt követően azonban kijelentette: „Nem beszélt arról, hogy ezért vagy azért haragszik a rendszerre.” A tanácsvezető ekkor szembesítette nyomozati vallomásával: „Ezért [mert kulákok voltak, és földjüket elvették] haragudott Piroska a mai rendszerre, amit előttem hangoztatott is.”²⁵³ A bírói figyelmeztetés hatására tehát Bangó elismerte, hogy márciusban vallott helyesen („mondta ezt Jankó Piroska. Azt mondta, hogy azért haragszik, mert elvették a földjüket”), de nem is tehetett mást, hiszen ellenkező esetben valamelyik vallomásáról bebizonyosodott volna, hogy hamis. Ezúttal is egyetlen megoldás volt számára: tévedésnek minősítette és korigálta előző állítását. Bangó a bíróság előtt terhelőbb vallomást tett, mint amilyet március 20-án jegyzőkönyvbe vettek tőle, kizárt, hogy ebben a kérdésben menteni akarta volna Jankót. Úgy emlékezett, ahogy vallott, egészen addig, amíg nem emlékeztették arra, hogy máshogy kell emlékeznie.

Bangó Erzsébet vallomásainak Jankó Piroska március 15-i jegyzőkönyvével való összevetése is azt a következtetést igazolja, hogy a tanútól felvett jegyzőkönyv nem a saját visszaemlékezését tartalmazza. Jankó szobatársával kapcsolatban azt vallotta: „Elmondottam neki, hogy a pártházat védő kato-

nák megadták magukat, mert fehér zászlóval egy csoport katonatiszt jött ki, azonban ezeket lelőtték. A tömeggel ezután ezekhez az emberekhez mentem, ahol az egyik személynek, aki a fehér zászlót hozta ki az épületből, egy törrel a szívébe szúrtam. Ennyit mondtam el Erzsinek a Köztársaság téren történt dolgokról.”²⁵⁴ Bangó feltűnő pontossággal emlékezett Jankó

251 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó... Kiemelés – Sz. A.

252 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

253 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

Piroska október 30-i, vagyis öt hónappal korábbi beszámolójára: „Akkor ott láttam, hogy a pártházból jöttek ki emberek fehér zászlóval, akik megadták magukat. Ekkor láttam, hogy a felkelők ezeket az embereket lelőtték. Ekkor én is odamentem megnézni a lelőtt embereket. Ezután én az egyik meglőtt személyt késsel szíven szúrtam, mikor beleszúrtam a kést, akkor véres lett a ballonkabátom ujjja. Ezután hazajöttem...”²⁵⁵

Mindkét szövegben a történetnek ugyanazok az elemei szerepelnek: megadták magukat, többen fehér zászlóval kijöttek a pártházból, lelőtték őket, Jankó odament, és egyiküket megszúrta. Azok az elemek, amelyeket nem tartalmazott Jankó vallomása, egy kivétellel nem kerültek be Bangóéba sem: honnan ment Jankó a csoporthoz, rugdosták és köpködték a földön fekvő embert, aki félmeztelen volt, kiabálták, hogy ki kell venni a szívét, valakitől kapott egy tört/kést. Nem tekintem szignifikánsnak, hogy Jankó kétszer is katonákról beszélt, míg Bangó jegyzőkönyvébe mindkét alkalommal „emberek” került. A vizsgálati osztály alosztályvezetője, Csillag György százados tudta, hogy Mező Imre is tagja volt a parlamentercsoportnak, így a katonák megnevezés nem pontos, ezért korrigálta. Hasonlóan súlytalan, hogy Bangó jegyzőkönyve nem törnek, hanem késnek nevezni a szűrőfegyvert (amit egyébként Jankó is késnek írt kegyelmi kérvényében). A két vallomás nagyfokú hasonlósága azt valószínűsíti, hogy Csillag százados nemcsak szembesítette Bangó Erzsébetet Jankó Piroska vallomásával, hanem Jankó jegyzőkönyvét követve szerkesztette meg a tanú kihallgatásáról felvett jegyzőkönyvet.

Bangó szombathelyi kapitányságon tett vallomása sokkal inkább hasonlít Jankó Piroska jegyzőkönyvére, mint arra, amit a bíróság előtt mondott: „[...] a pártházbeliek megadták magukat, valaki elkiabálta a tömegben a lelőtt pártházbeliekre, hogy »ki kell venni a szívét«, valaki kezébe adott egy tört, és ő valakibe beleszúrt. [...] Azt is mondta, hogy a ballonkabátja is véres lett, de én ezt nem néztem meg.”²⁵⁶ Bangónak ebből a fejből elmondott, második vallomásából kimaradt a parlamente-
rek kijövele, a fehér zászló, hogy Jankó máshol tartózkodott, mert oda kellett mennie a meglőtt emberekhez, bekerült ellenben a felszólítás, hogy „ki kell venni a szívét”, és hogy Jankó valakitől kapta a tört.

Jankó és Bangó rendőrségi jegyzőkönyve hat elembe azonos, egyben

254 Jankó Piroska jkv., 1957. március 15. BFL, FB., Jankó...

255 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

256 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet a bíróság előtt, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

eltér (Bangó megjegyzése a véres kabátról). Bangó két vallomása között öt eltérés van, és csak három elem azonos: a védők megadták magukat, Jankó beleszúrt valakibe, a kabátja véres lett. Bangó tehát a történet két elhagyhatatlan alapelemére emlékezett pontosan: a pártház védői megadták magukat, és Jankó beleszúrt valakibe. 1957 nyarán köztudott volt, hogy október 30-án a pártház védői egy idő után beszüntették az ellenállást, és megadták magukat. Azt pedig nyilván nem felejtette el Bangó a rendőrségi kihallgatása óta eltelt három hónap alatt, hogy szobatársát gyilkossággal vádolják, és ő ez ügyben terhelő vallomást tett. Ezen a két dolgon kívül mindössze a véres kabátra emlékezett, vagy azért, mert Csillag százados nagyon firtatta, hogy Jankó vallomása ellenére nem vett-e észre mégis valamit, amit a tárgyi bizonyíték pótlásaként felhasználhatnának, vagy pedig azért, mert erről mint szemtanú tett (kellett tennie) hamis vallomást.

Bangó Erzsébet tanúvallomásai tehát nem azt bizonyítják, hogy Jankó Piroska elkövette a vád tárgyává tett bűncselekményt, hiszen arról még aznap beszélt szobatársának, hanem ennek ellenkezőjét. Az derül ki belőle, hogy semmit nem mesélt neki a Köztársaság térről, nem vallotta be neki állítólagos bűncselekményét október 30-án. Az derül ki belőle, hogy az ügyben valóban érdektelen tanú hogyan kerülhet olyan helyzetbe, amelyből egyetlen kiút van számára: a hamis vallomás.

Az 1956-os megtorlás során az eljárás alá vontakat a jogállami normákhoz képest alig segítette szakszerű védelem. A vádlottak sok esetben csak közvetlenül a bírósági tárgyalás előtt találkozhattak az ügyüket gyakran alig ismerő ügyvédjükkel, előfordult, hogy akkor sem. A vizsgálati szakban általában kénytelenek voltak saját jogérzékükre, saját – általában hiányos – jogi ismereteikre és azokra az információkra támaszkodni, amelyeket cellatársaiktól (sok esetben a rájuk állított vadmertől) vagy a vizsgálótisztól kaptak.

A büntelenség tudatában is nehéz egyedül védekezni a megtorló apparátussal szemben. Jankó azonban nem tudta magát büntelennek. A Ferenc körúton leköpte és megrúgta egy szovjet katona holttestét, a Köztársaság téren pedig ugyanezt tette egy magyar honvédtiszttel. Nem ártatlanságának, hanem bűnösségének tudatában állt szemben kihallgatójával. Jankó a jelek szerint katolikus volt, legalábbis katolikus nevelést kapott, számára tehát összekapcsolódott bűnösség és bűnhődés. Bűnösnek tudta magát, vezekelni akart.

Engedi László hadnagy pedig bűnösnek tudta, és el akarta ítéltetni. Engedi már a vizsgálat előtt úgy tudta, hogy a Köztársaság téren Asztalos János ezredesnek valaki kivágta a szívét. A Jankó ellen érkezett feljelentés és Jankó Tímár utcai kapitányságon felvett jegyzőkönyve az ő szemében bizonyította,

hogy a borzalmas bűncselekményt Jankó Piroska követte el. Kulák származása, beismerő vallomása és az általa ismert tényekkel egybevágó, egymással egybehangzó tanúvallomások nem hagytak benne kétséget Jankó bűnössége felől. Mindent elkövetett, hogy tárgyi bizonyítékokat produkáljon, amit került volna, ha tudatában van a vád hamisságának. Voltak nehéz pillanatai a nyomozás során, ezek azonban csak egyes részleteket tettek kétségessé a számára, soha nem a lényegét: Jankó bűnösségét. Engedi nemcsak azért volt főlényben Jankóval szemben, mert nem volt fogoly, nem volt vádlott, hanem azért is, mert számára a szituáció egyértelműnek és problémátlannak tűnt: ő a vizsgálati osztály nyomozója, feladata bizonyítani a népi demokrácia elenségének bűntényét. Munkájára büszke lehetett. Megdicsérték érte. „Szép munka volt” – írta egyik jelentésére Gerő Tamás őrnagy az osztályvezető helyett.²⁵⁷ Vele szemben Jankó helyzete nem volt sem egyértelmű, sem problémamentes. Neki bűnössége tudatában kellett hamis vádakkal szembeszólnie.

Jankó Piroska 1956. szeptember 23-án töltötte be a huszadik évét. Büntetlen volt, korábban nem állt bíróság előtt. Minden alkalommal hangsúlyozta, hogy tettét közvetlenül az elkövetés után megbánta, a cselekményt nem kényszerből, hanem saját elhatározásából hagyta abba. A rendőrségen beismerő, sőt részletes feltáró vallomást tett. Hivatkozott arra is, hogy tettét az ottani és akkori körülmények befolyása alatt követte el. Tudta, hogy a bíróság mindezeket enyhítő körülménynek tekintheti, ezt kérte is: „Vegye figyelembe a bíróság fiatal koromat, meggondolatlanságomat, őszinte vallomásomat és az akkori állapotot. A tömeg kiabált, és én erre cselekedtem.”²⁵⁸

Amennyiben mindezzel a vizsgálat kezdetén nem lett volna tisztában, erről Engedi hadnagy okvetlenül felvilágosította volna. Nem pusztán azért, mert ez kötelessége volt, hanem hogy együttműködésre bírja. Jankót fiatal kora és büntetlen előélete alapján azzal biztathatta, hogy büntetése mindenképpen el fog maradni a kiszabható maximumtól. Azzal pedig, ha együttműködik a vizsgálat során, vagyis beismerő, feltáró vallomást tesz, bizonyíthatja, hogy tettét valóban megbánta, ami a büntetés további csökkentését teszi lehetővé. Tagadással csak rontana helyzetén, hiszen a tanúk egybehangzó vallomásával szemben tagadása súlytalan, a beismerő vallomásból fakadó előnyök helyett ezt a bíróság súlyosító körülménynek fogja tekinteni. A várható ítélet további enyhítését tette lehetővé Jankó Piroska két olyan

257 A BM Vizsgálati Osztályának jelentése Jankó Piroska ügyében, 1957. április 19. ÁBTL Jankó...

258 Jankó Piroska a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

személyiségjegye, amelyekről már az első tanúvallomások is beszámoltak: szadistasága és iszákossága.

Számos jegyzőkönyv említi, hogy szadista volt. Erről azok is beszámoltak, akik Köztársaság téri cselekményéről nem tettek terhelő vallomást. „Munka közben [az] elfogott egereket és békákat kettészakította, ami véleményem szerint szadista hajlamot mutat nála.”²⁵⁹ „A munkahelyen munka közben elfogott egereket, békákat elevenen tépte szét, és kínozza őket, úgy, hogy én nézni sem tudtam, ő meg direkt élvezte az állatok megkínzását.”²⁶⁰ Keresztes Nagy Antalné ezzel kapcsolatos vallomása közvetlen utalást tartalmazott a Köztársaság téren történetekre „Szadista hajlamokat tapasztaltam nála. Például 1956 nyarán, mikor a kertészetben dolgoztunk, elfogta az egereket és a békákat, és azokat elevenen kettészakította a kezével. Egyszer ilyen alkalommal kijelentette, hogy szeretne egy férfit így megkínozni, ha a keze közé kerülne.”²⁶¹

Arra, hogy miért volt előnyös Jankó számára iszákosságának és szadistaságának hangsúlyozása, rávilágít az elmeorvosi szakvélemény, valamint védőjének utolsó beszéde. Balassa László igazságügyi elmeorvos és Kelemen Endre szakvéleményükben megállapították: „Vádolt életvezetését tekintve abban több pszichopátiás vonást lehet észlelni, ilyennek tartjuk egész fiatal korában megkezdett iszákosságát, és ilyennek kell tartani a tanúvallomásokban említett egyes szadista vonásokat. Kérdés az, hogy pszichopátiás személyiségének milyen szerepe volt a brutális cselekmény elkövetésénél. Vádolt a cselekményét épp lélektani indítékkal magyarázza (régii gyűlölet a kommunisták ellen, mert azok apja földjét elvették, és őt kulákgyermeknek tartották). Valószínűnek látszik, hogy pszichopátiás személyiségének agresszív, szadista komponense magyarázza azt, hogy a fiatal lány régebbi gyűlöletét ilyen durva módon elégítette ki. A bíróság feladata ezen körülménynek mérlegelése.”²⁶² A szakértők nem állították, hogy Jankó beszámíthatatlan

volt cselekménye elkövetésekor, hogy nem volt képes mérlegelni annak súlyát, de jelezték, hogy nem tartják teljesen normálisnak, és hogy ezt a tényt (értelemszerűen enyhítő körülményként) figyelembe lehet venni az ítélet meghozatalakor. Hasonlóan érvelt a védőügyvéd, aki összegezte a lehetséges enyhítő körülményeket: „Pszichopátiás személy, őszinte beismerő val-

259 Balyi Kálmán jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

260 Vincze Károlyné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

261 Keresztes Nagy Antalné jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

262 Igazságügyi szakvélemény Jankó Piroska elmeállapotáról, 1957. május 25. BFL FB. Jankó...

lomást tett, a 21 éves életkort még nem érte el, egész fiatal korától fogva csak megvetésben volt része, értékelje ezt a bíróság. Maga a cselekmény is bizonyos defektusra mutat.”²⁶³

Azt, hogy ha volt is alapjuk a vallomásoknak, a vizsgálat eltúlozta Jankó szadizmusát, jól jelzi szobatársa, Bangó Erzsébet vallomása: „Én egyébként egy szadista típusú nőnek tartottam Jankó Piroskát, bár ezt én konkrétan nála nem tapasztaltam.”²⁶⁴ Bangó a Köztársaság térrel kapcsolatban is azt vallotta, amit kihallgatója közölt vele, és elvárt tőle, nyilván ezúttal is a tőle halottakat mondta jegyzőkönyvbe. De mivel Jankó azon cselekedeteiről, amelyek alapján szadistának mondták, valójában semmit nem tudott, semmit nem tudhatott, hozzáfűzte az ellentétes értelmű mellékmondatot.

A vizsgálótiszt valószínűleg közölte Jankó Piroskával, hogy előnye származhat abból, ha szadista voltára hivatkozik, ezért erre számos alkalommal kitért, önvallomásában pedig ezzel indokolta tettét: „Hogy a felsorolt bűncselekményeimet elkövettem, kiváltotta belőlem egyrészt a szadistaság.”²⁶⁵

Az iratokban fennmaradt állításokkal szemben nem lehet kijelenteni, hogy Jankó nem volt szadista, de szadizmusa sem bizonyított. Az erre utaló vallomások nagy száma eleve gyanút kelt, hiszen amúgy, a Jankónak tulajdonított cselekmény nélkül súlytalan az, aminek alapján szadistának vallották. Egerek és békák kíntása, gyilkolása irodalmi közhely, nem beszélve arról, hogy mindkét állat közismerten undort kelt, elsősorban a nőkben, ami kellő indok elpusztításukra. A békához számos negatív népi hiedelem kötődik, az egér pedig kártékony rágcsáló, és mivel Jankó kertészetben dolgozott, ezért irtása munkaköri kötelessége is volt. A háború idején az egerek nagyon elszaporodtak, irtásukba a gyerekeket is bevonták, akiknek a bemutatott, *levágott* egérfarok után fizettek. (Jankó parasztlány volt, ebben a körben az ilyesmi természetes, ahogy az is, hogy a macskát, ha pákosztos volt, felakasztották.)

Jankó Piroška a bíróság előtt egészen másként vallott ebben a kérdésben. „Az megtörtént, amikor kapálás közben megláttam egy egeret, és kapával rávágtam vagy kettévágtam. Az is megtörtént, hogy amikor szemeztünk, akkor a szemzőkessel kivégeztem. Ez nem volt gyakori nálam. Munkatársaim csináltak-e ilyet, azt nem tudom, mert nem dolgoztunk mindig együtt, és nem is figyeltem őket.”²⁶⁶ Jankó te-

263 Halmos János ügyvéd a bírósági tárgyaláson, 1957. június 21. BFL FB. Jankó...

264 Szép Rezsőné, született Bangó Erzsébet jkv., 1957. március 20. BFL FB. Jankó...

265 Jankó Piroška kézírásos önvallomása, d. n. BFL FB. Jankó...

- 266 Jankó Piroska a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...
- 267 Komlósy Lajosné kegyelmi kérvénye Jankó Piroska ügyében, 1963. április 23. BFL FB. Jankó...
- 268 Utasítás Jankó Piroska őrizetbe vételére, 1957. március 11. BFL FB. Jankó...
- 269 Határozat előzetes letartóztatás elrendeléséről, 1957. március 13. BFL FB. Jankó...
- 270 Határozat Jankó Piroska terheltként való

hát ezen a téren visszavonta korábbi vallomásait, noha ekkor már ügyvéd-jétől is tudhatta, hogy ezzel árthat önmagának. Egészen más volt azonban a helyzet a rendőrségi vizsgálat idején, amikor a vizsgálótisztnek négy szemközt kellett elismernie, hogy szadista, mint a bírósági tárgyaláskor, amikor a vele szemben ellenséges, elítélését szomjazó sokaság előtt kellett ugyanerről beszélnie. Jankó védekezni próbált (mindvégig védekezni próbált,

még beismerő vallomásaival is), ezúttal nem a fő vádra, hanem a személyét sértő állításra koncentrálna. Tagadta, hogy az egerek – békákat nem is említett – gyilkolása örömet szerzett volna neki, hogy ez szokása lett volna, és hogy kézzel tépte volna szét őket. Amit elmondott, az nem a szadizmusát bizonyítja, hanem azt, hogy annak rendje-módja szerint elvégezte munkáját a kertészetben. Ennek alapján csak abban az esetben lehet szadistának mondani, ha annak tartunk minden mészárost, böllért, vadászt stb.

Nővére vélhetően nem tudta, milyen előny származhat a szadizmus hangsúlyozásából, ezért a húga ügyében írt kegyelmi kérvényben hosszan tiltakozott a szerinte alaptalan rágalom ellen: „Minthogy a tárgyalásra megidézett nagy számú tanú érdemleges vallomást tenni nem tudott, jelenlétüket annak bizonyítására kívánták felhasználni, hogy testvérem már a polgári életben is szadista hajlamokat árult el, mert munkahelyén, a kertészeti vállalatnál előszeretettel irtotta a kártékony egereket, valamint a békákat. Szinte elképesztő, hogy ez a kissé naiv igyekezet mily jelentős helyet foglal el a tárgyalási jegyzőkönyvben.”²⁶⁷

A figyelembe vehető enyhítő körülmények hangsúlyozása mellett Jankó együttműködésre bírásában fontos szerepe volt a terhére rótt bűncselekmény minősítésének és az ennek alapján várható büntetésnek.

Március 11-én Boruss István hadnagy „gyilkosságban való aktív részvétel” büntetével gyanúsította meg, amikor elrendelte őrizetbe vételét.²⁶⁸ Az előzetes letartóztatásba helyezéséről március 13-án hozott határozat bűnsegdként elkövetett gyilkosságnak és izgatásnak minősítette cselekményét,²⁶⁹ ez szerepel az aznap kelt, terheltként való felelősségre vonásról hozott határozatban.²⁷⁰ Az izgatás vádja Jankó Piroska 1956 decembere utáni, munkahelyén tett kijelentésein alapult.

Jankó tehát a vizsgálati szakban úgy tudta, hogy halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmény vádjával indult és folyik ellene eljárás, hiszen cselekményének minősítése nem változott.²⁷¹ Ebben a helyzetben a pusztá tagadástól nem remélhette ügyének kedvező elbírálását, azt pedig nem tudta bizonyítani, hogy a cselekményt nem ő követte el. A legsúlyosabb ítélet elkerülésére leginkább a rendőrséggel való együttműködés látszott alkalmasnak, titkon talán azt is remélhette, hogy a bíróság előtt majd tisztázhatja magát.

Jankó Piroska azonban a nyomozás lezárása után, az ügyészségen is fenntartotta beismerő vallomását. Számára úgy tűnhetett, ezért busásan megfizették, az ügyészség ugyanis ejtette az előre megfontolt szándékot feltételező gyilkosság minősítést, és helyette szándékos emberölésnek nevezte Papp József leszúrását, aminek büntetési tétele alacsonyabb volt, mint az előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosságé. Ami a legfontosabb: nem fenyegette halálbüntetés, a szándékos emberölésért kiszabható legsúlyosabb ítélet tizenöt év börtön volt.

Ráadásul cselekményét kísérletnek minősítették, amelynek büntetési tétele ugyan az 1950. évi II. törvény 18.§-a alapján azonos volt a befejezett büntetével, ám a büntetés korlátlanul enyhíthető, sőt az ítélet kiszabása is mellőzhető volt, amennyiben az elkövető a bűncselekményt nem fejezte be, attól önként elállt. Márpedig mindegyik jegyzőkönyvben az áll, hogy tettétől vagy a véres tőr látványától megundorodva Jankó kivált a Papp Józsefet körülvevő csoportból, bűnös cselekményét abbahagyta. Ezt lehetett úgy értékelni, hogy a büntettet megkezdte, de nem fejezte be. Abban az esetben pedig, ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy tettét erős felindulásból és rögtön a felindulás után követte el (Jankó számos alkalommal hivatkozott felindultságára, minden esetben a paragrafus szövegében lévő kifejezést használva), a szándékos emberölésért kiszabható börtönbüntetés minimuma egy, maximuma tíz év volt (akár kísérletnek, akár befejezett tettek tekintik). Jankót a rendőrségen még halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekménnyel (gyilkosság elkövetésével) vádolták, a minősítés ügyészségi megváltoztatása (gyilkosságról szándékos emberölésre) pedig lehetővé tette egészen alacsony börtönbüntetés kiszabását is.

Kizártnak tekintem, hogy a változtatás oka az ügyben eljáró ügyészek (Götz János és Törőcsik Anna) nagyobb szakmai hozzáértése, netán jóindulata lett volna. Jóindulatról nem lehet szó, hiszen a szándékos ember-

felelősségre vonásáról, 1957. március 13. BFL FB. Jankó...

271 Határozat a Jankó Piroska ellen folytatott nyomozás befejezéséről, 1957. május 7. BFL FB. Jankó...

ölés vádja sem áll meg olyan esetben, amikor a halál az igazságügyi szakvélemény szerint már a vád tárgyává tett cselekmény elkövetése előtt beállt. (Ezt a cselekményt csak halott ember meggyalázásának lehet minősíteni, ennek maximális büntetési tétele egy év börtön volt.) A változtatást nem indokolhatta a szakmai hozzáértés sem, hiszen ellentétes volt a Legfelsőbb Bíróság 1541. számú határozatával, amelyet a *Bírósági Határozatok* 1957. áprilisi száma tett közzé az igazságszolgáltatásban dolgozók számára. Ez megerősítette és kötelező hatállyal alkalmazandóvá tette Domokos Józsefnek az 1957. március 28-i országos bírói értekezleten kifejtett álláspontját, miszerint az 1956. október–novemberben elkövetett életellenes bűncselekményeket nem szándékos emberölésnek, hanem csak és kizárólag gyilkosságnak lehet minősíteni.²⁷² Vagyis a Jankó ügyében eljáró ügyészeknek nem szakmai, hanem más nyomós okuk volt arra, hogy éppen ellenkezőleg cselekedjenek, mint ahogy a határozat rendelkezett. Ráadásul az ügyészség gyorsított eljárást javasolt Jankó ügyében. Az arról szóló jogszabály pedig nemcsak az ötvenhatos ügyek soronkívüliségéről rendelkezett, hanem jelentősen meg is emelte az elbírált cselekmények büntetési tételét, így eltűnt a két paragrafus (gyilkosság és szándékos emberölés) között amúgy meglévő különbség: szándékos emberölés vádjával is kiszabható volt a halálos ítélet. Különösen halmazat esetén, márpedig az izgatás vádját az emberölésével halmazatban tartalmazza a vádiratot helyettesítő feljegyzés. Ennek következtében olyan, a hétköznapi jogérzék számára – és különösen a fő vádponthoz képest – jelentéktelen cselekmények, mint Kádár és Münnich szóbeli szidalmazása vagy a statáriumot elrendelő plakát letétele, olyan súlyt kaptak, hogy továbbra is lehetőség volt a halálbüntetés kiszabására. Az előny tehát, amit együttműködéséért Jankó megkapni vélte, nagyon kétes értékű volt.

A bírósági tárgyaláson azonban már képzett jogász, Halmos János ügyvéd látta el Jankó Piroska védelmét. Halmosnak tudnia kellett, hogy a két vádpont halmazatban még mindig nagyon súlyos büntetéssel fenyeget. A fennmaradt iratok szerint ismerte a felvett jegyzőkönyveket, és mindent elkövetett védence érdekében. Jankó Piroska mégsem vonta vissza vallomásaait, a bíróság előtt is fenntartotta, hogy ő szúrta szíven Papp József ezredesét.

A védelem stratégiája ugyanis, mint ez az iratokból egyértelműen kiderül, nem annak cáfolása volt, hogy Jankó szúrta a kést Papp József ezredesbe, hiszen ezt csak úgy tudta volna bizonyítani, ha felkutatja a valódi elkövetőt, aki hajlandó beismerő vallomást tenni, erre pedig sem ideje, sem eszköze nem volt. Ehelyett Halmos a védelem tengelyébe a Papp ezredes boncolásáról

272 Horváth (1993) 703–704.

készített jelentésnek azt az állítását helyezte, miszerint az ezredes életét a szívét, tüdejét és fejét ért lövések oltották ki, vagyis a szándékos emberölés helyett csak a halott ember meggyalázásának vádja áll meg. Ennek büntetési tétele pedig az izgatással halmazatban is annyira alacsony volt – különös tekintettel a figyelembe vehető enyhítő körülményekre –, hogy nem lehetett eleve kizárni a felfüggesztett börtönbüntetés kiszabását sem. Ezt Jankó Piroskával nyilván közölte, elképzelhető, hogy Jankó emiatt mert védekezni a szadizmus bélyege ellen, miként az is, hogy ezért nem vállalta nővére a tanúskodást.

Halmos János nemigen észrevételezte a tanúvallomások ellentmondásait, nem kérdőjelezte meg a tanúk szavahihetőségét. Abban bízott, hogy a boncolási jegyzőkönyv ismertetésekor egyértelműen kiderül: Papp József meghalt, mielőtt bárki beleszúrhatott volna. A jegyzőkönyv ismertetése után azonban indítványt tett: „[...] azt kérem a bíróságtól, hogy a tárgyalást napolja el, és személyesen hallgasson meg orvosszakértőt, ugyanis nem közböcs a vádlott cselekményének elbírálásánál az, hogy a szúrása életében érte-e még az áldozatot, avagy nem. Amennyiben a lövedék az áldozat szívének jobb pitvarát is szétzúzta, akkor ezután orvosi szempontból beszélhetünk-e még életről? Ez az, amit tisztázni kell az orvosszakértőkkel.”²⁷³ Mivel az indítványt az ügyész is támogatta, annak a bíróság helyt adott. Az ügyész azt várta, hogy az orvosszakértő a leírt jelentésnél egyértelműbben igazolja majd, hogy az áldozat még élt, amikor a szúrás érte. Erre vall, hogy fegyverszakértő beidézését is szükségesnek látta, nyilván annak bizonyítása érdekében, miszerint a lövések a szúrás után is érhatték Papp Józsefet.

A védelem stratégiáját azonban már a tárgyalás kezdetén súlyos csapás érte. Az ügyész ugyanis a vád ismertetésekor megváltoztatta a bűncselekmény minősítését. Meghagyta az enyhébb minősítést a szándékos emberölés vonatkozásában, de a viszonylag súlytalan izgatás helyett a népi demokratikus államrend elleni mozgalomban való tevékeny részvétel címén is vádat emelt. A szándékos emberölés pedig ezzel halmazatban már nem különleges eljárásban is kiszabhatóvá tette a halálos ítéletet.

Jankó Piroška ítélete a szakértők állásfoglalásától függött.

Csobai Endre fegyverszakértő véleménye nem hozott döntést. Kelemen Endre első megszólalása a vád és a védelem számára egyaránt biztató volt, Kelemen ugyanis kijelentette: „az írásban benyújtott véleményünket teljes egészében, minden tekintetben fenntartom”.²⁷⁴ Eszerint megerősítette, hogy Papp József életét a golyó ütötte

²⁷³ Halmos János védő indítványa a bírósági tárgyaláson, 1957. június 17. BFL FB. Jankó...

²⁷⁴ Kelemen Endre orvosszakértő a bírósági

tárgyaláson, 1957. június 21. BFL FB. Jankó..., a következő idézet is innen való.

sebek oltották ki, de azt is, hogy az ezredest még életében érte a szúrás. Ezt követően azonban Kelemen elmondta a már idézett és tárgyalt történetet ar-

ról, hogy Papp ezredest a szúrás után érték a lövések. Magyarázatot kínált arra is, miként lehetséges, hogy Jankó nem látta a lövési sérüléseket, ha azok mégis a szúrást megelőzően érték az áldozatot. „Amennyiben a sérült hanyatt feküdt, a vérzés a kimeneti nyílás felé szivárog, s ilyen esetben a vádlottnak nem szükségszerű, hogy vért lásson. Azonkívül az elhalt elég kövér ember volt, a sebszélek összeértek, s ez sem teszi szükségessé, hogy kifelé vérezzen.” A boncolási jegyzőkönyv szerint azonban Papp ezredes, bár testes volt, nem volt olyan kövér, hogy a négy lőtt sebből egyet sem látott volna az, aki őt állítólag közvetlen közletről megszurta. Másfelől: bármi is a vérzés iránya, a vérnek valahova el kellett folynia, márpedig Jankó arról sem tett egyetlen alkalommal sem vallomást, hogy az áldozat vértócsában feküdt volna.

Kelemen tehát hajlandó volt igazolni, hogy Jankó Piroska a mellkasát érő lövések előtt szúrta meg az ezredest, és azt is, hogy abban az esetben is szúrhatott, ha a sebesülések ellenkező sorrendben történtek. Ahhoz ragaszkodott, hogy az ezredes még élt, amikor a szúrás érte, vagyis Jankó nem hullagyalázást, hanem szándékos emberölést vagy gyilkosságot követett el.

Az ügyész a vallomások és a szakértők meghallgatása után végindítványában módosította a tényállást. Bizonyítottnak tekintette, hogy Papp Józsefet a fejlövés után, de még a szívét és tüdejét ért lövések előtt döfte le Jankó Piroska, ezzel együtt azt, hogy az ezredes a szúrás pillanatában még élt, és igazoltnak tekintette, hogy e tettevel egyben a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban is tevékeny részt vett. Mindezekkel együtt a maximumot megközelítő ítélet kiszabását indítványozta.

A szakértői vélemény után Halmos János nem hivatkozhatott arra, hogy védenca nem követte el a szándékos emberölés büntetettét. A másik vádpontot nem látta kellően alaposnak, de ezzel kapcsolatban előadott védelme erőtlen volt. Egyetlen lehetősége maradt: a figyelembe vehető enyhítő körülményekre, Jankó pszichopátiásnak mondott személyiségére, fiatal korára, hányatott sorsára és arra hivatkozott, hogy cselekményét a körülmények hatása alatt követte el. Méltányos ítéletet kért.

Jankó Piroskát Tóth Matild tanácsa az ügyészi végindítványnál is több bűncselekményben találta bűnösnek, az abban foglaltakon túl terhére rótták a folytatólagosan elkövetett izgatás bűnét is. Az ítélet indoklása hiányzik az

iratokból, annak egyes passzusaira csak Jankó nővérének 1963-ban beadott törvényességi óvásából és az arra adott válaszból lehet következtetni. Az ítélet indoklásából már 1963-ban, Jankó kegyelmi kérelmének elbírálásakor sem találtak egyetlen példányt sem, sem a Fővárosi Bíróságon, sem a Fővárosi Főügyészségen. Hosszas keresgélés után a tanácsvezetőnél maradt első példányt sikerült fellelni. Ez 1969 őszén még megvolt, amikor Jankó szabadulása után (büntetése egyharmad részét kegyelemből elengedték) a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztálya felhasználásra megkérte a Fővárosi Bíróságtól, majd oda 1969. október 15-én visszaszármaztatta.²⁷⁵ A kutatás idején sem a vizsgálati, sem az ügyészségi, sem pedig a bírósági iratok között nem volt fellelhető.

A bíróság nem látta bizonyítottnak az ügyészi végindítványban módosított tényállást, miszerint Papp ezredest azt követően lőtték volna meg, hogy Jankó Piroška beledöfte a törét. Bizonyítottnak látta azonban, hogy az ezredes még élt a szúrás pillanatában, ezért Jankót szándékos emberölés büntetének kísérletében találta bűnösnek. A figyelembe vehető enyhítő körülmények közül nem tartotta megalapozottnak, hogy Jankó a körülmények befolyása alatt követte el tettét. „Elítélt izgató kijelentései, a szovjet katona holttestének meggyalázása, és származása mind azt bizonyítják, hogy tettét nem a tömeghangulat hatására, hanem régóta táplált gyűlölettel vezérelve követte el. Ezért semmiféle tömeghangulatot enyhítő körülményként nem is vehetett figyelembe a bíróság.”²⁷⁶

Jankó Piroskát az objektív enyhítő körülmények (fiatal kora, büntetlen előélete stb.) mellett vélhetően azért nem ítélte a bíróság halálra, sem életfogytiglani börtönbüntetésre, mert cselekményét kísérletnek minősítették. A gyorsított eljárásról rendelkező törvényhely lehetővé tette halálbüntetés kiszabását szándékos emberölésért (különösen halmaztatban). A hatályos 1950. évi II. törvény 53.§-a csak azokat mentesítette a halálbüntetés alól, akik a bűncselekmény elkövetésekor még nem töltötték be huszadik életévüket. Jankó Piroška 1936. szeptember 23-án született, vagyis a Köztársaság téri események napján már, ha mindössze egy hónappal és egy héttel, de elmúlt húszéves, vagyis halálra ítéhető és kivégezhető volt. A megtorlás idején kivégzettek tíz százaléka 21 évesnél fiatalabb volt, már Jankó elítélése előtt öt ilyen fiatalat végeztek ki. Jankó

275 A BM Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztályának átírata a Fővárosi Bírósághoz, 1969. szeptember 8., 1969. október 15. BFL FB. Jankó...

276 A Fővárosi Ügyészség véleményes jelentése a Legfőbb Ügyészség Politikai Osztályának, 1963. április 6. BFL FÜg. Jankó...

esetében a bíróság természetesen figyelembe vehette a büntetés kiszabásakor, hogy az elkövetéskor még alig töltötte be huszadik évét, de pusztán fiatal kora miatt nem kellett mentesíteni a halálbüntetés kiszabása alól.

Az ítélet rendelkező része híján nem lehet megállapítani, milyen körülményekre való tekintettel szabott ki a bíróság határozott tartamú börtönbüntetést Jankó Piroskára. Szerepe lehetett benne a tárgyaláson eljáró ügyésznek, aki – talán a Jankóval kötött megállapodáshoz tartva magát – nem javasolt halálbüntetést, hanem „a büntetési maximumot megközelítő szabadságvesztés kiszabását” indítványozta, és a kihirdetett ítéletet tudomásul vette, nem fellebbezett.²⁷⁷

Csak a halálbüntetés kiszabásának lehetőségével magyarázható, hogy Halmos János ügyvéd és Jankó Piroska is tudomásul vette az elsőfokú ítéletet. Azért sem fellebbeztek, mert komoly esély volt rá, hogy akkor az ügy a Legfelsőbb Bíróság Népbírósi Tanácsa elé kerül, amelynek kiterjedt jogköre volt az első fokon hozott ítéletek súlyosítására. Ez a fórum ítélte két hónappal Jankó pere előtt halálra az első fokon gyorsított eljárásban mindössze hat év börtönbüntetésre ítélt Somlai Istvánt és a Miskolcon Jankóéhoz hasonló vádak alapján tizenkét év börtönbüntetésre ítélt Kanyó Bertalant,²⁷⁸ egy hónappal Jankó pere előtt az első fokon gyorsított eljárásban életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt Folly Gábort.²⁷⁹ 1957 nyarán egy esetleges fellebbezés eredményezhetett ugyan néhány évvel, jobb esetben több évvel kevesebb börtönbüntetést, rosszabb esetben azonban – és júniusban inkább erre volt kilátás – halálos ítélettel járhatott.

A tárgyalásra Jankó Piroska szempontjából nagyon rossz időben került sor. A pártállam korrekciós restaurációja befejeződött, a párt a győzelmét betetőző országos értekezletre készült, a megtorló apparátus pedig készen állt a feladat elvégzésére. A visszaszerzett tájékoztatási monopólium révén teljes erővel folyt a forradalom történetének átírása, a baloldali, demokratikus követelésekért folytatott küzdelem jobboldalivá, sőt fasisztává formázása.

Júniusban a lapok Francia Kiss Mihály tárgyalásáról tudósítottak, közölve, hogy az orgoványi és izsáki „tömeggyilkos októberben ismét »ébredezett«”,²⁸⁰ beszámoltak „Bordás András Kossuth-díjas esztergályos gyilkosainak”,²⁸¹ illetve Tóth Ilona és társainak a peréről, a mosonmagyaróvári lincselés résztvevőinek ítéletéről.²⁸²

277 A Fővárosi Ügyészség jelentése a Jankó Piroska ellen indított gyorsított ügyben, 1957. június 24. BFL FÜg. Jankó...

278 Hegedűs (1996) 37–38.

279 Uo. 41.

280 *Népszabadság*, 1957. június 13.

281 *Népszabadság*, 1957. június 8., június 15.

282 *Népszabadság*, 1957. június 11.

Ebben az időben szükség volt bírósági tárgyalásra, súlyos ítéletre az ekkor már kiemelten kezelt Köztársaság téri lincselés ügyében. Jankó pedig nagyon alkalmas volt a bűnös szerepére: a büntettét elismerő kuláklány, aki kezét, sőt tőrt emelt a néphadsereg tisztjére, és „azték áldozóként, pusztá kézzel” tépte ki szívét. A korabeli hangulatot így látta Jankó nővére: „Számomra még ma is érthetetlen, hogy a büntetőeljárásról beszámoló egykori napilapok minden ténybeli alap nélkül arról cikkeztek, hogy testvérem kivágta és a tomboló tömegnek felmutatta az említett honvédtiszt szívét, s ugyanakkor minduntalan prostituálnak nevezték. E hisztérikus, a valóságtól nagyon messze álló sajtókampány szelleme beszivárgott a tárgyalóterembe is.”²⁸³

Abban tévedett Komlósyné, hogy a „sajtókampány szelleme beszivárgott a tárgyalóterembe”. Nem beszivárgott, hanem beteretltek. A Fővárosi Ügyészség június 7-én felszólította a tárgyaló ügyészt, hogy a tárgyalás időpontjáról időben értesítse a vizsgálati osztály nyomozóját, Engedi László hadnagyot, az ő feladata volt közölni azt a Honvédelmi Minisztériummal, ahonnan „elvtársak szándékoznak a tárgyaláson megjelenni”.²⁸⁴ Ezért nem rendeltek el zárt tárgyalást.

A második tárgyalási napon a feszültség a tárgyalótermen kívül is tetőpontjára hágott. Az ország a náci Németország Szovjetunió ellen indított támadásának évfordulójára emlékezett, amelynek különös hangsúlyt adott, hogy a hivatalos (és kötelező) verzió szerint 1956-ban a Vörös Hadseregnek ismét fasiszta támadással kellett harcba szállnia. És készült az ország a június 23-án nyíló, *A magyarországi ellenforradalom, 1956. október 23.–november 4.* című kiállítás megnyitójára, amely bemutatta, hogy „a könyvégetés, a szovjet emlékmű ledöntése, szovjet hősi sírok meggyalázása, a börtönből kiszabadult gyilkosok, kémek terrorbandája, Dudás, Mindszenty és a nemzet többi ellenségei vezetnek a Köztársaság téri borzalmakig”.²⁸⁵

Éjjel „szokatlan erejű trópusi felhőszakadás zúdult” Budapestre.²⁸⁶ Az azték esőisten (Tlalocatecuhtli) siratta szegény Jankó Piroskát.

283 Komlósy Lajosné kegyelmi kérvénye Jankó Piroška ügyében, 1963. április 23. BFL FB. Jankó...

284 A Fővárosi Ügyészség feljegyzése a tárgyaló ügyész részére, 1957. június 7. BFL FÜg. Jankó...

285 *Népszabadság*, 1957. június 22.

286 *Népszabadság*, 1957. június 23.

HIVATKOZÁSOK

Ellenforradalmi erők... (1956)

Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben. Budapest, [1956], Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Tájékoztatási Hivatala.

Eörsi (2006)

EÖRSI LÁSZLÓ: *Köztársaság tér, 1956.* Budapest, 2006, 1956-os Intézet.

Gyurkó (1987)

GYURKÓ LÁSZLÓ: *1956.* Budapest, 1987, Magvető Könyvkiadó.

Hegedűs (1996)

HEGEDŰS B. ANDRÁS (főszerk.): *1956 Kézikönyve. III. Megtorlás és emlékezés.* Budapest, 1996, 1956-os Intézet.

Hollós–Lajtai (1974)

HOLLÓS ERVIN–LAJTAI VERA: *Köztársaság tér, 1956.* Budapest, 1974, Kossuth Könyvkiadó.

Horváth (1993)

HORVÁTH IBOLYA és mások (szerk.): *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez. 2.* Budapest, 1993, Közgazdasági és Jogi Kiadó.

Hunyadi (1981)

HUNYADI KÁROLY (szerk.): *A munkás–paraszt batalom védelmében. A fegyveres erők hősi halottai, 1956–1957.* Budapest, 1981, Zrínyi Könyvkiadó.

Irving (2003)

IRVING, DAVID: *Felkelés! Egy nemzet küzdelme: Magyarország, 1956.* Budapest, 2003, Gede Testvérek.

Litván (2000)

LITVÁN GYÖRGY: Mítoszok és legendák 1956-ról. In Kőrösi Zsuzsa–Standeisky Éva–Rainer M. János (szerk.): *Évkönyv 8, 2000. Magyarország a jelenkorban.* Budapest, 2000, 1956-os Intézet.

Moldova (2006)

MOLDOVA GYÖRGY: *Kádár János. 1–2.* Budapest, 2006, Urbis Könyvkiadó.

Papp–Térey (2006)

PAPP ANDRÁS–TÉREY JÁNOS: *Kazamaták. Holmi,* 2006. 3. sz.

Rainer (1999)

RAINER M. JÁNOS: *Nagy Imre. Politikai életrajz 2. 1953–1958.* Budapest, 1999, 1956-os Intézet.

Stefka (2003)

STEFKA ISTVÁN: Eörsi István szerint utcalányok voltunk. Interjú Tollasi Ilonával. In *Uő.: Ötvenbat arcai.* Budapest, 2003, Kairosz Kiadó.